Data publikacji: 28-03-2019

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX KADENCJA

Warszawa, dnia 22 marca 2019 r. **Druk nr 1135**

PRZEWODNICZĄCY
RADY JĘZYKA POLSKIEGO
przy PREZYDIUM POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Pan
Stanisław KARCZEWSKI
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Szanowny Panie Marszałku!

Wypełniając swój obowiązek, zawarty w art. 12 ust. 2 ustawy o języku polskim, Rada Języka Polskiego przy Prezydium PAN przesyła na ręce Pana Marszałka „Sprawozdanie o stanie ochrony języka polskiego za lata 2016-2017".

Łączę wyrazy szacunku

(-) prof. dr hab. Andrzej Markowski

prof. dr hab. Andrzej Markowski
Przewodniczący Rady Języka Polskiego
przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk

SPRAWOZDANIE ZE STANU OCHRONY JĘZYKA POLSKIEGO ZA LATA 2016–2017 „JĘZYK INFORMACJI POLITYCZNEJ”

(streszczenie)

Sprawozdanie jest realizacją ustawowego obowiązku Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN, wyznaczonego treścią art. 12 ust. 2 w związku z art. 3 Ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. 1999 Nr 90 poz. 999 z późn. zm.; dalej: UJP):

Celem sprawozdania było zbadanie, czy emitowane przez nadawcę publicznego, tj. Telewizję Polską S.A., tzw. paski informacyjne[1] (dalej skrótowo: paski) dotyczące 13 najważniejszych wydarzeń politycznych lat 2016–2017 były zgodne z art. 3 ust. 1 p. 1 UJP[2].

O wyborze tematu „Język informacji politycznej” zdecydowały szybkie zmiany w modelu i w praktykach komunikacji publicznej, takie jak: a) ekspansja nowych mediów skutkująca rozproszeniem źródeł informacji politycznej; b) pojawienie się fenomenu fake newsów i pojęcia postprawdy; c) kreowanie faktów politycznych przez rozpowszechnianie lub produkowanie. memów oraz przez trolling; d) zmiany w sposobie pojmowania polityki i jej uprawiania.

Zanalizowano paski wszystkich wydań głównego programu informacyjnego Telewizji Polskiej S.A. „Wiadomości” z lat 2016–2017, emitowanego codziennie o godz. 19.30 w programie pierwszym (TVP1) tej telewizji. Do badania wyekscerpowano paski zapowiadające relacje z 13 wydarzeń politycznych najważniejszych w Polsce lat 2016–2017[3], czyli paski dotyczące „najgorętszych” tematów debaty publicznej w Polsce lat 2016–2017[4].

[1] Tj. krótkie komunikaty sygnujące i zapowiadające obszerniejszy materiał dziennikarski prezentowane odbiorcy u dołu ekranu przez wydawców „Wiadomości” TVP1 w wyodrębniony graficznie sposób przed emisją właściwego materiału, czyli właśnie w postaci paska z nieruchomym tekstem.

[2] A w szczególności – czy „stwarz[a] warunk[i] do właściwego rozwoju języka jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji”, co zgodnie z intencją ustawodawcy wyrażoną w preambule do UJP należy do obowiązków Telewizji Polskiej S.A. jako instytucji publicznej Rzeczypospolitej Polskiej (uznanie ochrony języka polskiego za obowiązek wszystkich organów i instytucji publicznych Rzeczypospolitej Polskiej i powinność jej obywateli – motyw piąty, tiret piąte preambuły UJP).

[3] W każdym wydaniu „Wiadomości” eksponuje się mniej więcej 10-12 pasków, z których mniej więcej połowa dotyczy wydarzeń *stricte* politycznych (pozostałe sygnują tematy ekonomiczne, historyczne, obyczajowe itd.). Zatem całościowa liczba wyemitowanych w badanym okresie pasków mieści się w przedziale od 8 do 9 tysięcy (co odpowiada mniej więcej 150 stronom znormalizowanego druku). Operacyjne zarządzanie tak dużym objętościowo korpusem danych przekraczałoby więc możliwości zespołu badaczy.

[4] Sprawozdanie nie obejmuje nagłówków „Wiadomości” TVP S.A., którymi opatrywano wiadomości dotyczące wybranych tematów po 31 grudnia 2017 roku.

Po szczegółowym przedstawieniu politologicznej charakterystyki wydarzeń relacjonowanych na paskach i opisu ich ważności w dyskursie politycznym w raporcie zajęto się zdefiniowaniem takich pojęć, jak wartościowanie językowe, etyka dziennikarska, etyka słowa, perswazja, manipulacja, agresja językowa, dyskredytacja. Analizę językową treści pasków poprzedziło przedstawienie założeń metodologicznych[5].

Ponieważ badany materiał pochodzi z przekazu informacyjnego nadawcy publicznego, przyjęto, że pożądanym dla tego nadawcy modelem **informowania** opinii publicznej o bieżących wydarzeniach politycznych powinno być unikanie wartościowania tych wydarzeń, a więc unikanie używania określonych wyrażeń językowych. W analizie wyizolowano więc wyrażenia wyrażające wartościowaniem oraz określono stopień nasycenia analizowanego korpusu elementami zawierającymi takie środki. Następnie omówiono kilkanaście najczęściej stosowanych technik wartościowania, służących modelowaniu kierunku perswazji.

Stwierdzono, że w przeanalizowanym korpusie 306 pasków tylko 93 z nich (czyli ok. 30%) nie zawiera elementów zależnych od autora. Oznacza to, że zdecydowana większość pasków emitowanych w „Wiadomościach" TVP S.A., zapowiadających materiały o najważniejszych wydarzeniach politycznych lat 2016–2017 w Polsce, została skonstruowana najprawdopodobniej z myślą o wpływaniu na opinię odbiorcy komunikatu, a nie z myślą o dostarczeniu mu obiektywnego powiadomienia o danym zdarzeniu.

Zdecydowaną większość elementów zależnych od autora stanowią w badanym korpusie środki wartościujące systemowo, zdaniowo lub kontekstowo.

Telewizja Polska S.A. unika eksponowania w tekście pasków oficjalnych lub zwyczajowych nazw podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne zdarzenia polityczne prezentowane opinii publicznej (tylko 12 nazw na 306 pasków, a z uwzględnieniem określeń omownych – 36 nominacji na 306 pasków).

Nadawca stosuje deprecjonującą w dyskursie publicznym strategię retoryczną polegającą na redukowaniu nazwy konkretnego podmiotu politycznego do określenia potocznego, stanowiącego czytelny uniwerbizacyjny skrót nazwy właściwej – *Platforma* zamiast *Platforma*

[5] "Zebrany materiał (306 pasków) poddano analizie w pięciu aspektach dotyczących sposobu językowego wyrażania wartościowania rzeczywistości (tj. 13 wyselekcjonowanych zdarzeń i ich przebiegu): a) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych zależnych/niezależnych od autora; b) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych wartościujących systemowo; c) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych wartościujących zdaniowo; d) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych wartościujących za sprawą kontekstu pozajęzykowego (tj. wspólnej nadawcy i odbiorcy wiedzy o świecie wyrażającej się w operowaniu konotacjami wyrażeń językowych, implikaturami i presupozycjami); e) pod względem obecności w komunikacie wszystkich tych sposobów wyrażania wartościowania łącznie".

Obywatelska; Podobnie: 5-krotnie użyto nazwy *Trybunał*, 2-krotnie – skrótowca *TK*, nazwy pełnej – *Trybunał Konstytucyjny* – nie użyto ani razu.

Znacznie częściej autorzy pasków przedstawiają działania sił opozycyjnych niż koalicji rządzącej (2 paski z nazwą partii większościowej wobec 34 pasków nazywających wprost lub zbiorczo działania opozycji), przy czym nazwa *opozycja* została użyta wprost 24 razy, nazwa *koalicja* zaś nie pojawia się w badanym materiale w ogóle.

Cechą pewnej liczby pasków wartościujących jest opieranie konstrukcji na strukturze pytajnej[6], np. [89] *Kto nie chce suwerennej i silnej Polski?*; [135] *Nieudolność czy sabotaż śledztwa?*; [241] *Komu przeszkadza patriotyzm Polaków?*; [58] *Sąd Najwyższy złamał prawo?*; [191] *Kolejna próba destabilizacji państwa?*; [220] *Czy Platforma szykuje na jutro awanturę?*; [229] *Blokada opóźni dezubekizację?* Tak formułując treść paska, nadawca zakłada, iż na każde z tych pytań odbiorca winien odpowiedzieć twierdząco, akceptując tym samym wyrażoną w treści orzekanej tezę[7].

Innym sposobem perswazyjnego uformowania pasków jest użycie w nich cytatów lub parafraz wypowiedzi, dobranych tak, aby wskazywały albo na słabości, zaniedbania, nieudolność państwa rządzonego przez koalicję PO–PSL, np. [108] *„Państwo zawiodło”* (cytat z wypowiedzi Jarosława Gowina); [111] *„Państwo nie działało tak, jak trzeba”* (cytat z wypowiedzi Witolda Kozińskiego), albo indolencję konkretnych osób (przede wszystkim przedstawicieli poprzedniej władzy), np. [276] *Jóźwiak: Nie wiem, nie pamiętam* (parafraza wypowiedzi Jarosława Jóźwiaka, zastępcy prezydenta Warszawy)[8].

Manipulacyjność przekazu wyrażona w pasku polega też niekiedy na tym, że ocena nie jest spójna z treścią materiału, a nawet z faktami.

Na przykład w pasku [20] mamy informuję, że *prezes Rzepliński chce wskazać następcę*, podczas gdy z materiału jasno wynika, że chce on tylko, by metodę wyboru następnego prezesa Trybunału Konstytucyjnego określił uchwalony regulamin wewnętrzny[9].

---

[6] Wartość perswazyjna pytania jako retorycznej figury myśli jest znana od starożytności: pytanie jako środek perswazyjny ma za zadanie przede wszystkim pobudzać uwagę odbiorcy, oddziaływać na jego uczucia, wywoływać w nim refleksję, zachęcać go do podjęcia próby odpowiedzi, może też służyć ekspresji emocji nadawcy lub wyrażeniu jego wahań albo wątpliwości.

[7] Założenie to jest pochodną uwarunkowań dyskursu (polaryzacja wartościowań dotyczących działań opozycji i koalicji rządzącej), a także wynikiem oczekiwania, że odbiorca nastawiony jest na to, że materiał filmowy przedstawi argumenty potwierdzające tezę zawartą w pytaniu.

[8] Perswazyjność treści tego paska opiera się też na erystycznym chwycie *ad hominem* – ich dążeniu do skompromitowania J. Jóźwiaka poprzez wyeksponowanie jego deklaracji o braku wiedzy dotyczącej niektórych szczegółów spraw, którymi się zajmował jako urzędnik, przy pominięciu innych informacji zakomunikowanych przez niego podczas przesłuchań.

[9] Pasek [137] orzeka, że ***rząd*** *Tuska* ***ukrył prawdę*** *o Amber Gold*, jednakże w materiale stanowiącym relację z przesłuchania byłego wiceministra spraw wewnętrznych w rządzie Donalda Tuska mowa jest przede wszystkim

Inne typy zależnych od autora wartościujących operacji językowych występujących w paskach to: cudzysłowy ironiczne: [84] *Osobista „misja" Timmermansa*; [92] *„Opcja nuklearna"*[10] *to kapiszon*; porównanie deprecjonujące: [188] *W Sejmie jak w przedszkolu*; wartościująca antyteza: [145] *Przeciw rządowi, za aborcją na życzenie*; ironiczny wielokropek: [212] *Petru ograł… Petru*.

W zbiorze 306 przeanalizowanych pasków wyrazy lub frazeologizmy wartościujące systemowo występują w 169 z nich (ok. 55% całego korpusu).

Innym sposobem przekazania elementów wartościujących w paskach jest użycie takich środków, które na poziomie systemu językowego wyrażają wartościowanie jednoznacznie – pozytywne lub negatywne, a jednak w użyciu tekstowym znaki tego wartościowania mogą być odwracane. Tak się dzieje na przykład w komunikatach: [38] *Nieudolna obrona tego co było*; [53] *17 lat walki o sprawiedliwość*; [198] *Moralność w trakcie kompromitacji*; [209] *Kłótnia w obozie okupantów*; [218] *Kapitulacja Platformy*; [247] *Europejskie elity tolerują neonazistów*; [254] *Polska obnażyła unijne standardy demokracji*; [261] *Radość z Tuska pretekstem do profanacji*; [264] *Opozycja boi się komisji weryfikacyjnej*. We wszystkich tych wypowiedziach występują wyrazy albo bezpośrednio nazywające wartość, albo komunikujące systemowo przypisaną określoną ocenę pewnemu działaniu czy postawie: *obrona* [+], *sprawiedliwość* [+], *moralność* [+], *kłótnia* [–], *kapitulacja* [–], *elity* [+], *tolerować* [+], *standard (demokracji)* [+], *radość* [+], *bać się* [–]. Jednakże albo bezpośredni kontekst wypowiedzeniowy (jak w [38]: *nieudolna* [–]; w [198]: *kompromitacja* [–]; w [247]: *neonazista* [–], w [254]: *obnażyć* [–], w [254]: *profanacja* [–]), albo kontekst sytuacyjno-dyskursowy (ujawniany przez materiał filmowy lub założony przez nadawcę jako wspólna wiedza) służy nadawcy do faktycznego odwrócenia znaku wartościowania przywołanych określeń. Jest to zatem technika (figura myśli) znana pod nazwą ironii. Należy zauważyć, że ironia zawsze negatywizuje systemową (dosłowną) treść użytego w takim trybie określenia, co jest podstawą do wyróżniania opartych na ironii rozmaitych deprecjonujących figur – drwiny, szyderstwa, kpiny, a nawet obelgi. Należy też zwrócić uwagę na to, że poprzez ironię są odwracane w badanym materiale częściej słowa, które na poziomie systemu nacechowane są pozytywnie (8 przypadków), a nie te, które słowniki kwalifikują jako nazwy zdarzeń czy stanów negatywnych (3 przypadki)[11].

---

o tym, że urzędnik ów być może zaniechał właściwego działania, gdy otrzymał notatkę ABW zawierającą informacje o możliwym przestępczym charakterze działalności firmy Amber Gold.

[10] Chodzi tu o artykuł 7 Traktatu o Unii Europejskiej dotyczący stwierdzenia przez Radę Europejską ryzyka poważnego naruszenia przez państwo członkowskie wartości Unii, nazywany często „opcją nuklearną" lub „opcją atomową" (frazeologizmy stylowe).

[11] Można w tym dopatrywać się pewnej strategii perswazyjnej nadawcy – ironicznie odwracane są przede wszystkim te znaczenia systemowo nacechowane pozytywnie, które w materiałach dziennikarskich „Wiadomości" TVP1

Z tego krótkiego przeglądu, wyłania się pewien mechanizm rządzący doborem określeń wartościujących systemowo. Otóż o działaniach władzy lub o jej systemie wartości mówi się, używając określeń nacechowanych w systemie językowym pozytywnie: *reforma*, *suwerenny*, *silny*, *bohater*, *święto*, *demokracja*, *patriotyzm/patrioci*, *pomoc* (*państwa*). O podmiotach krytycznych wobec działań/postaw władzy lub w inny sposób postrzeganych przez nią jako wrogie oraz o ich działaniach mówi się używając wyłącznie określeń negatywnych: *szokujący*, *skandaliczny*, *prowokacja*, *pucz*, *połajanki*, *szantażować*, *naciski*, *żenujący*, *agresja*, *zmanipulowany*, *destabilizacja (państwa)*, *rozróba*, *zdziczenie (obyczajów)*, *wpadka*, *kłótnia*, *kapitulacja*, *pycha*, *kłamstwo*, *szkalować*, *profanacja*, *tłumaczyć się*, *dzika (reprywatyzacja)* *bezczelność*, *buta*, *złodziejski*, *podłość*, *kradzież/skradziony/ukradziony*, *eskalować*.

Innym składnikiem tego mechanizmu jest wyzyskiwanie negatywnie nacechowanych frazeologizmów stylowych jako środków służących nieuzasadnionej generalizacji oceny. W badanym materiale występują trzy takie frazeologizmy: *totalna opozycja*, *radykalna opozycja* oraz *sędziowska kasta*/*nadzwyczajna kasta*. Funkcją pragmatyczną każdego z nich jest wprowadzanie do komunikacji z widzem maksymalnie uogólnionej i negatywnie nacechowanej treści: ‘Wszystko, co robi opozycja, jest przeciwko władzy’ (*totalna*); ‘Każde działanie opozycji jest groźne’ (*radykalna*); ‘Wszyscy sędziowie uważają, że są jako grupa zawodowa szczególnie uprzywilejowani’ (*kasta*).

Występujące w paskach pozornie niezależne od autorów i niewartościujące nazwy własne (głównie nazwiska) są jednak w praktyce komunikacyjnej zdeterminowane pod względem swojego potencjału aksjologicznego Tak więc nazwiska *Tusk, Gronkiewicz-Waltz, Mazguła, Frasyniuk, Bauman* są wartościujące kontekstowo negatywnie, zaś słowa klucze *Smoleńsk* czy *Kościół* w opisywanym dyskursie wyrażają oceny pozytywne.

W paskach wykorzystuje się też stereotypizację i profilowanie obiektu. W pasku [176]: *Ostatnia walka esbeków* – nazwano w ten sposób jedną z pikiet przed Sejmem w czasie kryzysu sejmowego – wykorzystano potoczny pogardliwy rzeczownik *esbek* ‘funkcjonariusz SB (Służby Bezpieczeństwa w PRL)’, który jako nazwa-etykietka wartościuje systemowo, ale oprócz tego wnosi do komunikatu jeszcze dodatkowe znaczenia: przede wszystkim apriorycznie profiluje sytuację (tj. w istocie komunikuje przekonanie: ‘Żadne działanie *esbeków* nie może być dobre’), czego efektem jest stereotypizacja (i wynikająca z niej deprecjacja) grupy

odnoszą się do działań opozycji (parlamentarnej lub nie), np. słowo *obrona* w [38] jest użyte w sposób odwrócony aksjologicznie, ale w [216] *Grupy „GP”* [„Gazety Polskiej”] *w obronie Sejmu i rządu* – już w sposób standardowy, co może wskazywać na skłonność nadawcy do interesownego korzystania ze środków wartościujących, które oferuje język, oraz do traktowania tychże środków w sposób ambiwalentny (odwołując się do zacytowanego przykładu: *obrona* jest dobra wtedy, gdy „bronią nas”, a zła wtedy, gdy „bronią ich”).

ludzi protestujących. Kluczowy dla całego kontekstu jest tu fakt, że nawet jeśli pikieta była organizowana przez przeciwników ustawy dezubekizacyjnej, to nie brali w niej udziału wyłącznie *esbecy*, lecz także obywatele, którzy nie zgadzali się na obniżenie emerytur każdemu, kto przed 1990 r. pracował w służbach podległych MSW.

Zjawiskiem związanym z profilowaniem jest emocjonalizacja sceny kognitywnej. Przykładowo: użycie w pasku [162] *Żenująca prowokacja* przymiotnika *żenujący* nie wnosi do komunikatu niczego istotnego poza ekspresją silnej negatywnej oceny etycznej. Nadawca zajmuje tu postawę paternalistyczną wobec bohaterów relacjonowanego wydarzenia: poprzez wyprofilowanie takiego obrazu sytuacji ukazuje swą wyższość nad osobami zaangażowanymi w wydarzenie, które to osoby pragnie zawstydzić, a tym samym upokorzyć.

Inna technika profilowania sceny kognitywnej polega na maksymalizowaniu wrogości wobec pewnych podmiotów i ich działań oraz wytwarzaniu w związku z tym poczucia zagrożenia u odbiorcy. Służą temu mniej lub bardziej kamuflowane odwołania do teorii spiskowych, np. bezkontekstowe operowanie słowami takimi, jak: *tajny*, *tajemnica*, *tajemniczy*, *prowokacja*, a także posługiwanie się słownictwem mającym wywoływać grozę lub lęk, np. *grozić*, *straszyć*, *totalny*, *radykalny/radykał*, *ultimatum.*

W tekstach pasków wykorzystywane są także presupozycje i implikatury wartościujące. Przymiotnik *kolejny* w tekście paska: [27] *Kolejna skandaliczna decyzja sędziów* presuponuje, że wcześniej występowały już skandaliczne decyzje sędziów; a w tekście: [50] *Opozycja zapowiada kolejne bitwy* wyraża presupozycję: ‘wcześniej występowały już bitwy inicjowane przez opozycję’. Tak samo jest w paskach: [191] *Kolejna próba destabilizacji państwa* (presupozycja: ‘Wcześniej następowały już próby destabilizacji państwa’) i [268] *Kolejny świadek obciąża prezydent Warszawy* (presupozycja: ‘Wcześniej byli już świadkowie, którzy obciążali prezydent Warszawy’). Wszystkie te presuponowane sądy wyrażają negatywną ocenę działań środowisk lub osób uznawanych przez władzę polityczną za przeciwników lub wrogów.

Implikaturę, czyli wniosek prawdopodobny zależny od wiedzy wspólnej nadawcy i odbiorcy oraz od ich kompetencji komunikacyjnej i kulturowej, zawierają paski: [291] *Program 500+ już w Sejmie* (presupozycja: ‘Program 500+ znalazł się w Sejmie wcześniej, niż można się było tego spodziewać’; implikatura: ‘i to dobrze’); [44] *„Pucz” – sezon drugi* (cudzysłów i słowo *sezon* połączone z liczebnikiem porządkowym ‘o kolejnej serii odcinków programu telewizyjnego lub serialu’ budują implikaturę: ‘Protesty opozycji są jak program rozrywkowy lub serial telewizyjny, tj. mają na celu pozyskanie jak najwięcej widzów i ich uwagi, ale w istocie nie są niczym poważnym’).

Analizy wszystkich sposobów wartościowania wykazały, że w badanym materiale tylko ok. 25% tekstów nie zawiera jakichkolwiek lingwistycznie wyodrębnialnych eksponentów wartościowania, co oznacza, że **tylko co czwarty tekst sygnujący materiał reporterski jest powiadomieniem w sensie ścisłym, tj. informacją intencjonalnie pozbawioną oceny**.

Przeprowadzone analizy uprawniają do następujących wniosków.

1**. Zdecydowana większość tekstów pasków „Wiadomości" TVP 1 z lat 2016–2017 pełni funkcje nieinformacyjne – głównie perswazyjną** (wpływanie na odbiorcę), **magiczną** (kreacja rzeczywistości) i **ekspresywną** (wyrażanie emocji i ocen nadawcy). Powstały więc one z myślą o stworzeniu autorskich wizji wydarzeń i o wpłynięciu na przekonania (w tym: oceny) odbiorcy. Wizja świata prezentowanego przez „Wiadomości" jest skrajnie jednostronna, a jej osią aksjologiczną jest opozycja: „obecna władza" – „ci, którzy jej nie popierają" – działania rządu i partii rządzącej są przedstawiane w sposób bezwzględnie pozytywny, podczas gdy działania partii opozycyjnych, ruchów obywatelskich czy instytucji Unii Europejskiej są oceniane wyłącznie negatywnie, niekiedy osoby i instytucje te są obiektem ogólnie pojętej deprecjacji (ironii, kpiny, ośmieszenia itd.). Oceny dokonywane są apriorycznie – formuły językowe zawierające pierwiastek oceny pojawiają się na pasku poprzedzającym właściwy materiał reporterski, co sprawia, że widz ma mieć ukształtowaną wizję wydarzenia, zanim pozna jego szczegóły. Tylko co czwarty tekst (75 pasków na 306) sygnujący materiał reporterski jest powiadomieniem w sensie ścisłym, tj. informacją intencjonalnie pozbawioną oceny. Wskaźnik ten należy uznać za bardzo niski, a zatem należy stwierdzić, że **„Wiadomości" TVP nie przekazują obywatelom obiektywnej informacji, lecz własną wizję omawianych wydarzeń.**

2. Praktyka polegająca na dostarczaniu społeczeństwu nierzetelnego, nieobiektywnego przekazu, w którym trudno odróżnić informację od komentarza, sprawia, że należy uznać, iż **osoby odpowiedzialne za treść pasków emitowanych w „Wiadomościach" TVP 1 w analizowanym okresie mogły nie wypełnić obowiązku nałożonego przez ustawodawcę**[12], przez stowarzyszenia dziennikarskie[13] oraz przez Radę Nadzorczą Telewizji Polskiej[14]. **Obowiązkiem tym jest** bowiem **dostarczanie obywatelom rzetelnej (tj. prawdziwej,**

[12] Wyrażonym w: w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r., w Ustawie z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, w ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe, w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. ratyfikowanym 3 marca 1977 r., w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. ratyfikowana 19 stycznia 1993 r.

[13] Karta Etyczna Mediów podpisana 29 marca 1995 r., Kodeks Etyki Dziennikarskiej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich.

[14] Statut Telewizji Polskiej S.A.

niezniekształconej, obiektywnej, bezstronnej) informacji, co polega na niestronniczym ukazywaniu całej różnorodności wydarzeń i zjawisk.

3. **Język jest tu traktowany nie jako dobro społeczne, lecz jako instrument w walce politycznej służący jednemu z podmiotów politycznych w celu kreacji własnej wizji świata i narzucaniu jej obywatelom.** Normą komunikacji językowej staje się więc tu przemoc symboliczna, polegająca w tym wypadku na narzucaniu wizji świata uznanej za aksjologicznie oczywistą oraz na narzucaniu dyskursowi publicznemu zespołu znaczeń zinterpretowanych ideologicznie, odpowiadających określonej, silnie zaksjologizowanej wizji wydarzeń.

4. **Praktyka językowa i komunikacyjna w paskach „Wiadomości" ma często charakter manipulacyjny** – stosowane tu oddziaływania perswazyjne nadawcy na odbiorcę są bowiem ukryte i realizują partykularne cele nadawcy, bez uwzględnienia – szeroko rozumianej i inkluzywnej w swej istocie – kategorii dobra wspólnego. Takie działania językowe mogą być oceniane jako nieetyczne – uczestnicy aktu komunikacji nie mają bowiem zapewnionego równoprawnego i pełnoprawnego uczestnictwa we wspólnocie komunikacyjnej, gdyż część z nich jest traktowana dyskredytująco, co pozbawia ich godności i wyłącza ze wspólnoty. Odbiorcy treści pasków „Wiadomości" TVP 1 często nie stwarza się warunków do swobodnego kształtowania własnych ocen i przekonań dotyczących przedmiotu wypowiedzi, co narusza fundament etyki słowa. **W wielu tekstach analizowanych pasków realizowane są nieetyczne zabiegi językowe,** takie jak etykietowanie, stygmatyzacja, stereotypizacja, korzystne dla nadawcy operacje na znaczeniu słów, ich nacechowaniu lub na ich kształcie modalnym.

5. Wskazany tu sposób komunikowania się przez autorów pasków z odbiorcą we flagowym programie informacyjnym Telewizji Polskiej S.A ma liczne **negatywne skutki społeczne**. Po pierwsze, **podważa fundamenty zaufania obywateli do państwa**. Telewizja Polska S.A. jest bowiem nadawcą publicznym mającym reprezentować interes społeczny – jawna i wyraźna stronniczość programu informacyjnego sprawia, że część obywateli nie czuje się przez niego reprezentowana, a przez to nie utożsamia się z państwem (w którego imieniu przecież komunikuje się nadawca publiczny). Po drugie, jednostronny przekaz prezentujący m.in. działania części społeczeństwa oraz jego parlamentarnej reprezentacji w sposób deprecjonujący powoduje, iż podmioty te są wykluczane ze wspólnoty, co z kolei **prowadzi do rozpadu więzi wspólnotowych, do osłabienia poczucia tożsamości wspólnoty** i w konsekwencji może powodować zachowania agresywne jednych jej członków wobec innych. **Stosowanie agresji językowej może być bowiem odbierane jako przyzwolenie na stosowanie agresji fizycznej i często ją poprzedza**. Po trzecie, opisane w niniejszym sprawozdaniu praktyki komunikacyjne autorów pasków „Wiadomości" wywołują **negatywny odbiór społeczny** – paski programów

informacyjnych TVP S.A. stają się przedmiotem żartów, lecz także działań obywatelskich (np. happeningu „Zrób to sam! Przynieś pasek TVP”[15]), złośliwych czy prześmiewczych komentarzy, a także profili w serwisach społecznościowych (np. „Paski z TVP Info”[16], „Głupie jak pasek z TVP Info”[17], „Paski grozy”[18], „Paski grozy TVP”[19]).

Analiza językowa pasków „Wiadomości” TVP1 z lat 2016–2017 upoważnia do sformułowania następujących postulatów.

Redakcja „Wiadomości” powinna dążyć do takiego kształtowania komunikatów sygnujących materiał dziennikarski, by były one pozbawione stronniczości, co w praktyce ma polegać przede wszystkim na wyraźnym oddzielaniu elementów ocennych, subiektywnych (stanowiących komentarz) od elementów niezawierających ocen (stanowiących de facto informację), na niestosowaniu deprecjonujących określeń odnoszących się do uczestników życia społecznego i politycznego, na zaprzestaniu stosowania zabiegów językowych i tekstowych wprowadzających zdeformowany obraz świata i profilujących scenę kognitywną w specyficzny sposób, na unikaniu frazeologii stylowej oraz innych elementów językowych będących nośnikami rytualnej stereotypizacji elementów rzeczywistości, w szczególności leksyki nacechowanej dyskursywnie (przynależnej tylko jednej stronie sceny politycznej), oraz na nieingerowaniu w semantykę słów.

Język programów informacyjnych Telewizji Polskiej S.A. powinien cechować się bezstronnością i obiektywizmem – jest to warunek konieczny, by wypełniana była misja nadawcy wynikająca z jego statusu jako nadawcy publicznego oraz by respektowane były regulacje prawne dotyczące jakości przekazów informacyjnych oraz – co z punktu widzenia omawianego tu sprawozdania najważniejsze – by spełniony był obowiązek instytucji publicznej Rzeczypospolitej Polskiej wobec polszczyzny jako dobra kultury narodowej i jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji.

Język polski jest dobrem wspólnym wszystkich jego użytkowników, a zatem nie może być przez nikogo, zwłaszcza przez nadawcę telewizyjnego, zawłaszczany i traktowany jako narzędzie walki politycznej.

[15] Zob. https://www.facebook.com/oko.press/videos/1935647696696771.
[16] Zob. https://www.facebook.com/PaskizTVP.
[17] https://www.facebook.com/PasekTVPinfo.
[18] Zob. https://www.facebook.com/paskigrozy.
[19] Zob. https://www.facebook.com/Paski-grozy-TVP.

SPRAWOZDANIE ZE STANU OCHRONY JĘZYKA POLSKIEGO
ZA LATA 2016–2017
„JĘZYK INFORMACJI POLITYCZNEJ”

Autorzy opracowania:

dr hab. Katarzyna Kłosińska (Uniwersytet Warszawski)
dr hab. Rafał Zimny, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy)
dr hab. Przemysław Żukiewicz (Uniwersytet Wrocławski)

współpraca
mgr Kaja Kiełpińska (Uniwersytet Warszawski)

Jak cytować dzieło:
Kłosińska K., Zimny R., Żukiewicz P., (2018), Sprawozdanie ze stanu ochrony języka polskiego za lata 2016–2017 – Język informacji politycznej: http://www.rjp.pan.pl.

Spis treści

1. Podstawa prawna przedstawianego Sprawozdania oraz wynikający z niej cel szczegółowy badania 3
2. Uzasadnienie wyboru obszaru językowego będącego przedmiotem analizy i oceny w Sprawozdaniu 4
3. Opis zebranego materiału i kryteria doboru próby badawczej 5
4. Rola mediów publicznych w ukazywaniu faktów społecznych i politycznych – uregulowania prawne 7
5. Przyjęte definicje i opis metodologii badania 15
    5.1. Definicje i pojęcia 15
    5.2. Założenia metodologiczne 20
6. Analiza lingwistyczna zebranego materiału 21
    6.1. Status gatunkowy „pasków” 21
    6.2. Perswazyjność pasków 23
    6.3. Analiza środków językowych zależnych od autora 25
        6.3.1. Nazwy podmiotów działań politycznych 28
        6.3.2. Przegląd innych środków zależnych od autora 30
            6.3.2.1. Struktury pytajne 30
            6.3.2.2. Przywołania (cytaty i parafrazy) 37
            6.3.2.3. Inne środki wartościujące zyskujące ten status tylko na mocy wyboru autora (przegląd) 41
    6.4. Analiza środków wartościujących systemowo 44
    6.5. Analiza środków wartościujących zdaniowo 54
    6.6. Analiza środków wartościujących za pomocą kontekstu pozajęzykowego (w tym: założonej wspólnej dla nadawcy i odbiorcy wiedzy o świecie) 61
        6.6.1. Konotacje 62
        6.6.2. Stereotypizacja i profilowanie 64
        6.6.3. Presupozycje i implikatury 72
    6.7. Podsumowanie 76
7. Wnioski, zalecenia, postulaty 77
    7.1. Wnioski 77
    7.2. Zalecenia i postulaty 81

Aneks nr 1: Lista analizowanych komunikatów (pasków informacyjnych „Wiadomości” TVP 1 z lat 2016–2017) z podziałem na tematy, których dotyczyły 83

Aneks nr 2: Charakterystyka oraz chronologia wydarzeń, których relacje w postaci pasków były przedmiotem analizy lingwistycznej 98

Bibliografia 144

1. Podstawa prawna przedstawianego Sprawozdania oraz wynikający z niej cel szczegółowy badania

Niniejsze Sprawozdanie realizuje ustawowy obowiązek Rady Języka Polskiego wyznaczony treścią art. 12 ust. 2 w związku z art. 3 Ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. 1999 Nr 90 poz. 999 z późn. zm.; dalej: UJP):

> Art. 12.2. UJP:
> Nie rzadziej niż co dwa lata Rada przedstawia Sejmowi i Senatowi sprawozdanie o stanie ochrony języka polskiego w rozumieniu art. 3.
>
> Art. 3 UJP:
> 1. Ochrona języka polskiego polega w szczególności na:
> 1) dbaniu o poprawne używanie języka i doskonaleniu sprawności językowej jego użytkowników oraz **na stwarzaniu warunków do właściwego rozwoju języka jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji**;
> 2) przeciwdziałaniu jego wulgaryzacji;
> 3) szerzeniu wiedzy o nim i jego roli w kulturze;
> 4) upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar, a także przeciwdziałaniu ich zanikowi;
> 5) promocji języka polskiego w świecie;
> 6) wspieraniu nauczania języka polskiego w kraju i za granicą.
> 2. **Do ochrony języka polskiego są obowiązane wszystkie organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym** [oba podkreślenia pochodzą od autorów Sprawozdania].

W wymiarze szczegółowym autorzy Sprawozdania stawiają sobie za cel zbadanie, czy analizowana praktyka językowa (emitowane przez nadawcę publicznego, tj. Telewizję Polską S.A., tzw. paski informacyjne [dalej: paski] dotyczące 13 najważniejszych wydarzeń politycznych lat 2016–2017) zgodna jest z art. 3 ust. 1 p. 1 UJP, a w szczególności – czy „stwarz[a] warunk[i] do właściwego rozwoju języka jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji" (zob. podkreślenie wyżej), co zgodnie z intencją ustawodawcy wyrażoną w preambule do UJP należy do obowiązków Telewizji Polskiej S.A. jako instytucji publicznej

Rzeczypospolitej Polskiej (uznanie ochrony języka polskiego za obowiązek wszystkich organów i instytucji publicznych Rzeczypospolitej Polskiej i powinność jej obywateli – motyw piąty, tiret piąte preambuły UJP)[1].

2. Uzasadnienie wyboru obszaru językowego będącego przedmiotem analizy i oceny w Sprawozdaniu

O wyborze tematu „Język informacji politycznej" zdecydowały przede wszystkim następujące w ostatnich kilkunastu latach bardzo szybko, i to w skali globalnej, zmiany w modelu i w praktykach komunikacji publicznej. Najważniejsze z tych zmian to:

a) ekspansja nowych mediów skutkująca rozproszeniem źródeł informacji politycznej oraz kryzysem zaufania do legitymizowanych dotychczas przez autorytet państwa ośrodków rozpowszechniających informacje polityczne, a także wytwarzaniem się tzw. baniek filtrujących (ang. *filter bubbles*), tj. zamkniętych – wskutek działania algorytmów obserwujących aktywność komunikacyjną użytkowników nowych mediów – obiegów informacji (w tym informacji politycznej), w których użytkownik otrzymuje przede wszystkim komunikaty zgodne z jego poglądami i/lub oczekiwaniami;

b) pojawienie się fenomenu fake newsów i pojęcia postprawdy[2]);

c) kreowanie faktów politycznych (np. wpływanie na wynik wyborów) poprzez rozpowszechnianie lub świadome produkowanie tzw. memów[3] oraz przez tzw. trollowanie/trolling[4];

d) zmiany w sposobie pojmowania polityki i jej uprawiania (przesuwanie się akcentu z troski o dobro wspólne na zdobycie i/lub utrzymanie władzy, sukces wyborczy podmiotów populistycznych, rozwijanie się fenomenu postpolityki[5]).

---

[1] Wszystkie przedstawione w Sprawozdaniu analizy uwzględniają stan prawny na dzień 30 września 2018 roku.

[2] Według redaktorów słownika Collins Dictionary *fake news* to fałszywa, często sensacyjna wiadomość, rozpowszechniana jako obiektywny przekaz informacyjny (za: Iwasiński 2018). Postprawdę z kolei najczęściej definiuje się jako „okoliczności, w których obiektywne fakty mają mniejszy wpływ na kształtowanie opinii publicznej niż odwoływanie się do emocji i osobistych przekonań" (Duda 2018). W roku 2016 redaktorzy Oxford Dictionary uznali za słowo roku właśnie *postprawdę*, z kolei *fake news* był słowem roku 2017 w plebiscycie redakcji Collins Dictionary. Ze względu na zasięg komunikacyjny i funkcjonalny języka angielskiego w świecie cywilizacji zachodniej należy uznać, że oba wybory stanowią komentarz dotyczący zjawisk globalnych.

[3] Co bywa nazywane nawet (na razie żartobliwie) „memokracją" (por. R. Wolff, *Memokracja?*, „Polityka", nr 27 (3016)/2015, s. 94–96). O języku memów zob. np. Niekrewicz 2015.

[4] Trollowanie to – najogólniej rzecz biorąc – celowe działanie (anty)komunikacyjne mające na celu skłócenie osób uczestniczących w internetowej dyskusji, wywołanie kontrowersji, prowokowanie, podważanie poglądów czy wartości wyznawanych przez dyskutantów. Więcej o tym zob. np. Jachyra 2011.

[5] P. Kusiak pisze, że w współczesnym polskim dyskursie politycznym termin *postpolityka* jest zasadniczo

Autorzy Sprawozdania postanowili więc – w obliczu nakreślonych wyżej faktów społeczno-kulturowych – przyjrzeć się stosowanym przez najistotniejszego w Polsce nadawcę publicznego (Telewizja Polska S.A.) językowym praktykom informowania opinii publicznej o najważniejszych zagadnieniach politycznych.

Jako szczegółowy obiekt obserwacji wybrano tzw. paski (tj. krótkie komunikaty sygnujące i zapowiadające obszerniejszy materiał dziennikarski) prezentowane odbiorcy u dołu ekranu przez wydawców „Wiadomości" TVP1 w wyodrębniony graficznie sposób przed emisją właściwego materiału, czyli właśnie w postaci paska z nieruchomym tekstem (w odróżnieniu od tzw. *tickera,* tj. paska z tekstem przesuwanym).

3. Opis zebranego materiału i kryteria doboru próby badawczej

Obserwacji poddano wszystkie wydania głównego programu informacyjnego Telewizji Polskiej S.A. „Wiadomości" z lat 2016–2017, emitowanego codziennie o godz. 19.30 w programie pierwszym (TVP1) tej telewizji. w każdym wydaniu „Wiadomości" eksponuje się mniej więcej 10–12 pasków, z których mniej więcej połowa dotyczy wydarzeń *stricte* politycznych (pozostałe sygnują tematy gospodarcze, historyczne, obyczajowe itd.). Zatem całościowa liczba wyemitowanych w badanym okresie pasków mieści się w przedziale od 8 do 9 tysięcy (co odpowiada mniej więcej 150 stronom znormalizowanego druku). Ze względu na to, że operacyjne zarządzanie tak dużym objętościowo korpusem danych przekraczałoby możliwości zespołu autorskiego, zdecydowano, że do badania zostaną wyekscerpowane tylko paski zapowiadające relacje dotyczące 13 najważniejszych w Polsce lat 2016–2017 wydarzeń politycznych.

Przy wyborze tych wydarzeń kierowano się ich ważnością dyskursową, tj. stopniem ich społecznej kontrowersyjności (czyli skutecznością wpływania relacji ich dotyczących

rozumiany na dwa sposoby: „Pierwszy postpolitykę określa jako rozdzielnie władzy i polityki. Ma ona być efektem przenoszenia kompetencji władzy z poziomu państw narodowych na organy ponadnarodowe. Drugi ujmuje postpolitykę jako odideologizowaną politykę, u jej podstaw leżeć ma społeczny konsensus co do tego, w jaki sposób powinien wyglądać przyszły społeczny rozwój" (Kusiak 2011, 160). W innym ujęciu pojęcie *postpolityka* funkcjonuje w czterech głównych polach znaczeń: 1. Postpolityka jako dyskurs ekspercki (technokratyczny), 2. Postpolityka jako debata aksjologiczna, 3. Postpolityka jako mediatyzacja debaty publicznej, 4. Postpolityka jako działania władzy bezideowej i/lub populistycznej (Zimny 2011; Żukiewicz 2007; 2011).

na różnicowanie się opinii publicznej w danej sprawie). Mówiąc jeszcze inaczej – do badania przeznaczono tylko paski dotyczące „najgorętszych" tematów debaty publicznej w Polsce lat 2016–2017[6].

Lista tych tematów przedstawia się, jak następuje:

1. Wydarzenia związane z ustawami bądź nowelizacjami ustaw o Trybunale Konstytucyjnym, o Sądzie Najwyższym, o Krajowej Radzie Sądownictwa i Prawo o ustroju sądów powszechnych (dalej: **Ustawy sądownicze**) – łącznie **61 pasków**.

2. Wydarzenia związane z działaniami instytucji Unii Europejskiej w sprawie kontroli stanu praworządności w Polsce (dalej: **UE o praworządności**) – łącznie **32 paski**.

3. Wydarzenia związane z działaniami Komisji śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold (dalej: **Amber Gold**) – łącznie **44 paski**.

4. Wydarzenia związane z działaniami władz i obywateli w związku z prawnym uregulowaniem legalności aborcji oraz w związku ze sprawami pokrewnymi (antykoncepcja, urodzenie niepełnosprawnego dziecka) (dalej: **Aborcja**) – łącznie **8 pasków**.

5. Wydarzenia związane z upamiętnianiem i wyjaśnianiem przyczyn katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem w dniu 10 kwietnia 2010 r. (dalej: **Smoleńsk**) – łącznie **26 pasków**.

6. Kryzys sejmowy związany z przeniesieniem obrad do sali Kolumnowej (dalej: **kryzys sejmowy**) – łącznie **50 pasków**.

7. Działania w związku z Ustawą z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach oraz z Ustawą z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz w związku z wycinką drzew w Puszczy Białowieskiej (dalej: **Lasy**) – łącznie **5 pasków**.

8. Wydarzenia w związku z Ustawą z dn. 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (dalej: **Ustawa dezubekizacyjna**) – łącznie **6 pasków**.

9. Obchody Narodowego Święta Niepodległości (dalej: **Dzień Niepodległości**) – łącznie **15 pasków**.

[6] Sprawozdanie nie obejmuje nagłówków „Wiadomości" TVP 1, którymi opatrywano wiadomości dotyczące wybranych tematów po 31 grudnia 2017 roku.

10. Odnowienie mandatu Donalda Tuska na stanowisku przewodniczącego Rady Europejskiej (dalej: **Tusk**) – łącznie **15 pasków**.

11. Działania Komisji do spraw usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa (dalej: **Reprywatyzacja**) – łącznie **28 pasków**.

12. Wydarzenia w związku z Ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (dalej: **500+**) – łącznie **4 paski**.

13. Protest lekarzy rezydentów (dalej: **Protest rezydentów**) – łącznie **12 pasków**.

Charakterystyka oraz chronologia wskazanych wydarzeń znajduje się w Aneksie nr 2. Łącznie z badanego materiału wyekscerpowano do analizy korpus liczący 306 pasków (ich pełna lista wraz z przyporządkowaniem do poszczególnych tematów znajduje się w Aneksie nr 1).

4. Rola mediów publicznych w ukazywaniu faktów społecznych i politycznych – uregulowania prawne

Wolność słowa jako naczelna zasada społeczna (w większości przypadków skonstytucjonalizowana) w systemach demokratycznych wiązana jest funkcjonalnie także z prawem dostępu do informacji. Wynika to z tego, że gwarancje wolności głoszenia własnych opinii zostają w znacznej mierze ograniczone, jeśli członkowie danej wspólnoty pozbawieni są dostępu do źródeł, na bazie których mogliby czerpać wiedzę dotyczącą przeszłych i aktualnych (arte)faktów społeczno-politycznych.

W regionie Europy Środkowej i Wschodniej przemiany ustrojowe po 1989 roku objęły także systemy medialne. Monopol państwowych radia i telewizji (model partyjno-rządowy zarządzania mediami publicznymi) został zastąpiony systemem pluralistycznym, w którym obok nadawców publicznych koncesję na nadawanie programów telewizyjnych i radiowych mogą uzyskiwać także nadawcy społeczni i komercyjni. Spośród wielu możliwych do zaadaptowania w polskich warunkach modeli systemu medialnego wybrano zatem dualny model publiczno-rynkowy[7], w którym segmenty publiczny i komercyjny powinny być nastawione na osiąganie zysków z prowadzonej działalności gospodarczej, przy czym nadawcy publiczni są dodatkowo wspierani środkami pochodzącymi z abonamentu opłacanego przez posiadaczy odbiorników radiowych i telewizyjnych[8].

[7] Szerzej o modelu dualnym i modelu rynkowym w: Mrozowski 2001, s. 117 i n.
[8] Zob. Skoczek 2009, s. 69–82; Świątkowska 2014, s. 153–163.

Wpływy z abonamentu radiowo-telewizyjnego miały umożliwić nadawcy publicznemu realizowanie tak zwanych audycji misyjnych kierowanych – z założenia – do wąskiego kręgu odbiorców, ale pełniących ważną rolę kulturotwórczą (chodzi o takie treści, które od odbiorcy wymagają operowania wąskim kodem kulturowym; w przeciwieństwie do treści masowych, które wymagają od odbiorcy operowania kodem szerokim[9]). Decydenci konstruujący model dualny zakładali, że jedną z istotniejszych funkcji mediów publicznych powinna być funkcja edukacyjna. Konieczność wypracowywania zysków, nacisk reklamodawców oraz silna presja konkurencyjna ze strony nadawców prywatnych spowodowały jednak, że programy misyjne zarówno w publicznej telewizji, jak i w publicznym radiu w ciągu ostatnich trzydziestu lat sukcesywnie przenoszone były do kanałów tematycznych, ustępując miejsca w kanałach głównych treściom typowo rozrywkowym.

Media publiczne stały się także po 1989 roku elementem pluralistycznego rynku informacji. Przez długi czas niekwestionowany pozostawał pogląd, że naczelną zasadą uczestnictwa w tym rynku dla nadawcy publicznego powinien pozostawać pluralizm przejawiający się w przekazywaniu treści odzwierciedlających zróżnicowane opinie społeczne reprezentowane przez obywateli. Jak wskazuje B. Ociepka, „pluralizm mediów został w odniesieniu do mediów publicznych połączony z ideą ich niezależności politycznej oraz zasadą obiektywizmu dziennikarzy. Prezentowanie zróżnicowanych poglądów nie może iść w kierunku dominacji jednego z nich”[10].

Pogląd ten znalazł także odzwierciedlenie w polskim porządku prawnym. Oprócz umów międzynarodowych, w ramach których Rzeczpospolita Polska zobowiązała się zagwarantować wolność słowa i prawo do informacji (Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych)[11], gwarancji takich udzielono także w Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z 1997 roku oraz w aktach prawnych niższego rzędu w tym zwłaszcza w ustawie o radiofonii i telewizji, ustawach o zmianie ustawy Prawo prasowe oraz wewnętrznych regulacjach i kodeksach etycznych.

Ogromną wagę, jaką polski ustrojodawca przywiązywał do idei pluralizmu medialnego, potwierdza konstytucjonalizacja organu-regulatora rynku medialnego, jakim

[9] Zob. Fiske 1998, s. 97–98.
[10] Zob. Ociepka 2003, s. 174-175.
[11] Ponieważ art. 9 i 91 ust. 1 Konstytucji RP określają zasady bezpośredniego stosowania prawa międzynarodowego w stosunkach wewnętrznych, umowy międzynarodowe muszą odgrywać istotną rolę „zarówno w interpretacji postanowień konstytucyjnych, jak i w stosowaniu prawa przez organy orzekające” (Barta i in. 2001, s. 17).

w Polsce jest Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiTV). Brzmienie artykułu 213 Konstytucji RP, wyznaczającego rolę KRRiTV, nie jest jednak jednoznaczne, a użyte w nim terminy podlegają zróżnicowanej interpretacji.

Zgodnie z przywołanym artykułem zadaniem KRRiTV jest stanie na straży: a) wolności słowa, b) prawa do informacji oraz c) interesu publicznego w radiofonii i telewizji. O ile pojęcia wolności słowa oraz prawa do informacji zostały wielokrotnie zinterpretowane w doktrynie prawa konstytucyjnego[12], o tyle kategoria interesu publicznego pozostaje niedookreślona i dowolnie interpretowalna[13]. Co więcej, zwrócić należy uwagę, że w agonicznych koncepcjach polityki niektórzy liderzy polityczni sprawujący władzę mogą interpretować interes publiczny jako równoważny interesowi reprezentowanych przez siebie wyborców, dzięki czemu każdą treść niezbieżną z poglądami większości wynoszącej polityka do władzy mogą traktować jako niezbieżną z interesem publicznym. Pojęcie to ma zdecydowanie inny wydźwięk, jeśli za obowiązujące ramy systemu politycznego przyjmuje się deliberacyjny lub substanacjalny model demokracji, w którym interes publiczny podlega – przeprowadzanym w duchu wzajemnego szacunku i refleksyjności – konsultacjom i debatom publicznym i ustalany jest na drodze możliwie szerokiego konsensu.

Szeroki katalog kryteriów, które spełniać muszą programy nadawane przez nadawców publicznych, został wymieniony w Ustawie z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2017 r. poz. 1414, 2111, z 2018 r. poz. 650, 915). W art. 21 ust. 1 określono, że publiczna radiofonia i telewizja realizuje misję publiczną, oferując, na zasadach określonych w ustawie, całemu społeczeństwu i poszczególnym jego częściom, zróżnicowane programy i inne usługi w zakresie informacji, publicystyki, kultury, rozrywki, edukacji i sportu, cechujące się pluralizmem, bezstronnością, wyważeniem i niezależnością oraz innowacyjnością, wysoką jakością i integralnością przekazu.

Dodatkowe dyrektywy ustawodawca zawarł w art. 21 ust. 2 ustawy. Zgodnie z nim programy nadawane przez publicznego nadawcę powinny:

– kierować się odpowiedzialnością za słowo i dbać o dobre imię publicznej radiofonii i telewizji;
– rzetelnie ukazywać całą różnorodność wydarzeń i zjawisk w kraju i za granicą;

[12] Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r. (sygn. SK 43/05), OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 57; Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r. (sygn. P 10/06), OTK ZU nr 9/A/2006, poz. 128; Biłgorajski 2014; Wichura 2014; Płonka-Bielenin 2014, s. 33–45; Góralczyk 2006.
[13] Zob. Żurawik 2013, s. 57–69; Blicharz 2004.

- sprzyjać swobodnemu kształtowaniu się poglądów obywateli oraz formowaniu się opinii publicznej;
- umożliwiać obywatelom i ich organizacjom uczestniczenie w życiu publicznym poprzez prezentowanie zróżnicowanych poglądów i stanowisk oraz wykonywanie prawa do kontroli i krytyki społecznej;
- służyć rozwojowi kultury, nauki i oświaty, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego dorobku intelektualnego i artystycznego;
- respektować chrześcijański system wartości, za podstawę przyjmując uniwersalne zasady etyki;
- służyć umacnianiu rodziny;
- służyć kształtowaniu postaw prozdrowotnych;
- służyć propagowaniu i upowszechnianiu sportu;
- służyć zwalczaniu patologii społecznych;
- służyć edukacji medialnej.

W świetle przywołanych przepisów uznać należy niewątpliwie, że programy emitowane przez nadawcę publicznego muszą spełniać łącznie kilkanaście warunków, choć część z tych warunków pozostaje trudna do jednoznacznej interpretacji. Za przykład trudności może posłużyć zasada „wyważenia" informacji. Nierozstrzygnięty pozostaje spór, czy wyważanie powinno odnosić się do zasady proporcjonalności (w programach informacyjnych czas na prezentację poglądów politycznych powinien odzwierciedlać poziom poparcia wyborczego dla określonych podmiotów, ergo: duże partie powinny być częściej prezentowane, a partie małe – rzadziej), czy też do zasady równości (w programach informacyjnych czas na prezentację poglądów powinien być jednakowy dla wszystkich relewantnych podmiotów politycznych – tak jak dzieje się to na przykład w debatach przedwyborczych, w których uczestniczą wszyscy kandydujący niezależnie od szacowanego dla nich sondażowego poparcia).

W doktrynie nie ukształtował się także zgodny pogląd co do interpretacji dyrektywy zakładającej respektowanie w programach nadawców publicznych chrześcijańskiego systemu wartości i jego zgodności z konstytucyjną zasadą neutralności światopoglądowej państwa.

Na sposób interpretacji wykładni przepisów ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji zwracał uwagę Trybunał Konstytucyjny w uchwale z dnia 13 grudnia 1995 roku[14]. Rekonstruując *ratio legis*, sędziowie wskazali w uzasadnieniu na to, że „podstawowym celem rozwiązań zawartych w ustawie o radiofonii i telewizji było zabezpieczenie apolityczności i niezależności publicznej radiofonii i telewizji”[15]. W uzasadnieniu uchwały podkreślano także, że „zasada niezależności publicznej radiofonii i telewizji przybiera natomiast znacznie bardziej wyrazistą postać, gdy rozpatruje się jej pozycję wobec Rządu i struktur jemu podległych. Trybunał Konstytucyjny podkreśla raz jeszcze, że istotą reformy z 1992 r. było przekształcenie rządowej radiofonii i telewizji w radiofonię i telewizję publiczną. Chodziło w pierwszym rzędzie o odseparowanie radia i telewizji od rządu i powiązanej z nim większości parlamentarnej, tak by uniemożliwić traktowanie tych środków masowego przekazu jako politycznego instrumentu rządzenia. Programy publicznej radiofonii i telewizji powinny m.in. rzetelnie ukazywać całą różnorodność wydarzeń i zjawisk oraz sprzyjać swobodnemu kształtowaniu się poglądów obywateli oraz formowaniu się opinii publicznej (art. 21 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy o radiofonii i telewizji). Ten nakaz zachowania wewnętrznego pluralizmu w programach publicznej radiofonii i telewizji możliwy jest do zrealizowania tylko pod warunkiem zachowania ich wyraźnego dystansu od aktualnego dysponenta politycznego”[16].

Nowym organem, w zakresie kompetencji którego mieści się także dbałość o niezależność mediów publicznych, jest Rada Mediów Narodowych (RMN) działająca na mocy Ustawy z dnia 22 czerwca 2016 r. o Radzie Mediów Narodowych[17]. Jej zadaniem jest wprawdzie głównie powoływanie władz mediów publicznych (wcześniej była to kompetencja ministra właściwego ds. skarbu państwa), ale zgodnie z art. 2 ust. 2 przywołanej ustawy RMN, podejmując decyzję, powinna kierować się potrzebą zapewnienia rzetelnego wypełniania przez publiczną radiofonię, telewizję oraz Polską Agencję Prasową ich ustawowych zadań oraz ochrony ich samodzielności i niezależności redakcyjnej.

Prawną gwarancją pluralizmu mediów publicznych powinna być kadencyjność członków zarówno KRRiTV, jak i RMN. Członkowie powoływani są wprawdzie przez

[14] Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 grudnia 1995 r. dotycząca ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni przepisów art. 26 ust. 4 i art. 28 ust. 1 (zdanie drugie) ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. 1996 nr 2 poz. 15). Akt prawny ma status uchylonego z uwagi na uchwalenie w 1997 roku nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (uchwały TK w sprawie ustalenia wykładni ustaw straciły moc powszechnie obowiązującą z dniem 17.10.1997 r.), wielokrotnie był jednak cytowany w doktrynie jako uzasadnienie konieczności funkcjonalnej autonomii mediów publicznych i władz państwowych.
[15] *Ibidem*.
[16] *Ibidem*.
[17] Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o Radzie Mediów Narodowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 929).

Sejm RP, Senat RP i Prezydenta RP, co czyni ich wybór ściśle politycznym, ale ich kadencja trwa 6 lat, co – przynajmniej w założeniu – gwarantuje ich niezależność od partyjnych nacisków oraz separację od kadencji pozostałych organów państwa (parlamentu i prezydenta).

Dziennikarze mają zagwarantowaną swobodę wypowiedzi, której dochodzić mogą na podstawie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Jej 10 artykuł stanowi, że każdy ma prawo do otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Korzystanie z tych praw oraz z wolności słowa pociąga jednakże za sobą także odpowiedzialność za nie. Może także podlegać pewnym ograniczeniom i sankcjom, jakie niezbędne są w demokratycznym społeczeństwie dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego i integralności terytorialnej oraz jakie wiążą się z kwestiami ochrony zdrowia i moralności, ochroną dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych[18].

Zobowiązania do zachowania standardów obiektywizmu i niezależności zostały także zawarte w dokumentach wewnętrznych i kodeksach etycznych uchwalanych przez stowarzyszenia reprezentujące osoby wykonujące zawód dziennikarzy. Szczegółowy zakres tych zobowiązań został zrekonstruowany w tabeli.

Tabela 1: **Informacja w medium publicznym w świetle obowiązujących aktów normatywnych (aktów prawa powszechnie obowiązującego oraz kodeksów etyki zawodowej)**

Akt normatywny	Treść substancjalna wywiedziona z normy
Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. ratyfikowany 3 marca 1977 r.[19]	Każdy człowiek ma prawo do swobodnego wyrażania opinii; prawo to obejmuje swobodę poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji i poglądów, bez względu na granice państwowe.

[18] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284).

[19] Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 nr 38 poz. 167).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. ratyfikowana 19 stycznia 1993 r.[20]	Każdy człowiek ma prawo do otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe.
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku[21]	Każdy w Rzeczpospolitej Polskiej ma zapewnioną wolność prasy i innych środków społecznego przekazu (art. 14), wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54, ust. 1). W Rzeczpospolitej Polskiej cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane (art. 52, ust. 2). Na straży wolności słowa i prawa do informacji stoi w Rzeczpospolitej Polskiej Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (art. 213–215).
Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji[22]	Dyrektywy wobec programów publicznej radiofonii i telewizji: – ukazywanie całej różnorodności wydarzeń i zjawisk w kraju i za granicą; – prezentowanie zróżnicowanych poglądów i stanowisk; – wykonywanie prawa do kontroli i krytyki społecznej; – przyjmowanie uniwersalnych zasad etyki przy respektowaniu chrześcijańskiego systemu wartości.
Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe[23]	Obowiązki dziennikarzy: – służba społeczeństwu i państwu;

[20] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284).
[21] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
[22] Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz.U. z 2017 r. poz. 1414, 2111, z 2018 r. poz. 650, 915).
[23] Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. 1984 nr 5 poz. 24).

	– działanie zgodnie z etyką zawodową i zasadami współżycia społecznego, w granicach określonych przepisami prawa; – zachowanie szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystaniu materiałów prasowych; – chronienie dóbr osobistych oraz interesów działających w dobrej wierze informatorów; – dbanie o poprawność języka i nieużywanie wulgaryzmów; – nieprowadzenie ukrytej działalności reklamowej.
Statut Telewizji Polskiej S.A.[24]	Zadania i kompetencje Rady Programowej TVP S.A.: – reprezentowanie społecznych interesów i oczekiwań związanych z działalnością programową spółki; – dokonywanie ocen poziomu i jakości programu bieżącego i programów ramowych.
Karta Etyczna Mediów podpisana 29 marca 1995 roku[25]	Obowiązki dziennikarzy, wydawców, producentów i nadawców: – dołożenie wszelkich starań, aby przekazywane informacje były zgodne z prawdą, sumienne i bez zniekształceń relacjonowały fakty w ich właściwym kontekście; – w razie rozpowszechnienia błędnej informacji niezwłoczne dokonanie sprostowania; – przedstawianie rzeczywistości niezależnie od swoich poglądów; – rzetelne relacjonowanie różnych punktów widzenia; – oddzielanie informacji od komentarza umożliwiające odbiorcy odróżnienie faktów od opinii; – działanie w zgodzie z własnym sumieniem i dobrem odbiorcy;

[24] Załącznik do Uchwały nr 62/IX/2017 Rady Nadzorczej Spółki Telewizja Polska Spółka Akcyjna z dnia 29 maja 2017 r. w sprawie przyjęcia tekstu jednolitego Statutu Spółki Telewizja Polska S.A. (https://s.tvp.pl/repository/at tachment/6/1/1/611192e3decd2f8152ae92a2549c9c001526990580499.pdf). Skuteczność odsyłania przez wszystkie wymienione w przypisach hiperłącza do oznaczonych w ten sposób źródeł zweryfikowano w dniu 30 września 2018 r.

[25] http://www.dziennikarzerp.pl/wp-content/uploads/2010/06/karta_dziennikarzy.pdf.

	– poszanowanie ludzkiej godności, praw, dóbr osobistych, prywatności i dobrego imienia.
Kodeks Etyki Dziennikarskiej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich[26]	Obowiązki dziennikarzy: – przekazywanie rzetelnych i bezstronnych informacji oraz różnorodnych opinii, a także umożliwianie udziału w debacie publicznej; – wyraźne oddzielanie informacji od interpretacji i opinii; – przedstawianie informacji w sposób zrównoważony i dokładny, tak by odbiorca mógł odróżnić fakty od przypuszczeń lub plotek; – przedstawianie informacji we właściwym kontekście; – opieranie się na wiarygodnych i możliwie wielostronnych źródłach, – dopuszczenie wyrażania stronniczych opinii, ale pod warunkiem, że nie zniekształcają one faktów i nie są wynikiem zewnętrznych nacisków, – wymóg sprostowania błędów i pomyłek, – dyrektywa, by opracowanie lub skrót informacji, wywiadu czy opinii nie zmieniał ich sensu i wymowy, – okazywanie szacunku osobom, bez względu na ich odmienność ideową, kulturową czy obyczajową, – unikanie wulgaryzmów i określeń obscenicznych, – nieprzesądzanie o winie przed wydaniem prawomocnego wyroku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przywołanych aktów prawnych.

5. Przyjęte definicje i opis metodologii badania

5.1. Definicje i pojęcia

Agenda-setting (hipoteza porządku dnia) – hipoteza, zgodnie z którą ustalenie hierarchii ważności wydarzeń prezentowanych odbiorcom przez dysponentów danego medialnego

[26] http://sdp.pl/s/kodeks-etyki-dziennikarskiej-sdp.

kanału komunikacyjnego ma znaczący wpływ na formowanie się wyobrażeń lub poglądów opinii publicznej w danej kwestii, a nawet na sposób postrzegania przez widownię rzeczywistości społeczno-politycznej (zob. więcej o tym: McQuail 2008, s. 501–503; Baran, Davis 2007, s. 362–369; Dobek-Ostrowska 2006, s. 45).

Agresja językowa – działanie językowe mające uczynić odbiorcy lub przedmiotowi wypowiedzi szkodę. Obejmuje następujące formy działań językowych: 1) jawne: a) krytyka i nagana, b) potępianie i osądzanie; 2) zakamuflowane: a) podejrzenie, posądzenie, pomówienie, b) kalumnia, oszczerstwo, potwarz, c) plotka, d) zdrada, denuncjacja, donos, anonim, e) dowcip i kawał, f) ironia. Z kolei formy agresji językowej dokonywane na forum publicznym dzielą się na: a) kompromitowanie, b) oskarżanie, c) podżeganie, d) ośmieszanie, wyśmiewanie, e) kpina, drwina, szyderstwo (za: Peisert 2004).

Dyskredytacja – taki rodzaj krytyki, która: a) nie dotyczy meritum, lecz podmiotu, osoby; b) „nie jest analizą i syntezą opisową, ale wypowiedzią ocenno-perswazyjną"; c) „jest rezultatem i przejawem własnego zaangażowania w sprawę, w jakiś spór podyktowany rozbieżnością (sprzecznością) interesów i poglądów – a więc jest krytyką zdecydowanie stronniczą, a nie bezstronną, krytyką interesowną (gdyż autor krytyki jest zainteresowany w negatywnej ocenie), a nie bezinteresowną", d) jest nieżyczliwa (choć niekoniecznie złośliwa), e) służy dyskwalifikacji przeciwnika, a nie wpływaniu na jego poprawę (za: Karwat 2007, s. 47).

Etyka dziennikarska – według A. Bonieckiego obejmuje następujące zasady: 1) zasadę pierwszeństwa dobra odbiorcy przed dobrem dziennikarzy, wydawców, producentów; 2) zasadę prawdy (której służą: rzetelność w zbieraniu informacji, brak manipulacji, nienaruszanie dóbr osobistych osób trzecich, nienaruszanie dobra wspólnego, odpowiedzialność moralna za słowo niewypowiedziane, za słowo wypowiedziane niefortunnie, za padające z ust autorytetu słowo relatywizujące wartości, za krzywdzący sąd); 3) zasadę obiektywizmu (oddzielanie informacji od komentarza, brak zaangażowania dziennikarza lub medium w sukces opisywanych przedsięwzięć); 4) zasadę szacunku i tolerancji („mówić nie szkodząc, pokazywać nie szokując, dawać świadectwo bez agresji, ujawniać nie potępiając" – reguły informowania o zjawiskach szokujących bez promowania zła przyjęte przez francuski dziennik „Ouest France") (za: Boniecki 2010).

Etyka słowa – „dziedzina nauki lub wiedzy humanistycznej zajmująca się badaniem, opisem i oceną sposobów posługiwania się językiem w jego relacji do przyjętych przez społeczeństwo wartości oraz ustalaniem norm użycia słowa, które sprzyjają ochronie tych wartości" (Cegieła 2014, s. 9), która „jako dyscyplina badawcza pyta o/ustala możliwości takiego kontaktu językowego, który jego uczestnikom zapewnia równoprawne i pełnoprawne istnienie we wspólnocie komunikacyjnej, poczucie bezpieczeństwa i możliwość współdziałania" (Cegieła 2014, s. 20); A. Markowski i J. Puzynina za fundament etyki słowa uznają „właściwe użycie języka", przez które rozumieją „prawo do szczerości nadawcy (w kontakcie informującym lub perswazyjnym) oraz prawo odbiorcy do wyboru postaw i do braku lęku w trakcie kontaktu konwersacyjnego i perswazyjnego" (ogólniej – jest to „zasada szanowania godności ludzkiej partnera kontaktu językowego", zgodnie z którą za „dewiacyjne uznać trzeba akty mowy nieszczere oraz akty językowe formułowane w sposób narzucający poglądy, zastraszający odbiorcę, wulgarne, szydercze itp.)" (Markowski, Puzynina 1993, s. 56); zgodnie z ujęciem A. Cegieły do nieetycznych zabiegów językowych należą m.in. etykietowanie, stygmatyzacja, stereotypizacja, dehumanizacja (w tym – depersonifikacja), manipulacja (w tym – dezinformacja, deformacja i tendencyjna selekcja informacji, a także korzystne tylko dla nadawcy operacje na znaczeniu lub nacechowaniu wyrazów lub na kształcie modalnym wypowiedzi), wykluczanie, dyskredytowanie, argumenty erystyczne i inne (Cegieła 2014, *passim*; por. też Puzynina, Pajdzińska 1996).

Informacja – gatunek wypowiedzi medialnej powiadamiającej o zdarzeniu odpowiadający na pytania: kto? co? gdzie? kiedy? dlaczego? w jaki sposób? (za: Pisarek 2006 (red.), s. 82–83).

Komentarz – gatunek wypowiedzi medialnej prezentujący subiektywny punkt widzenia nadawcy, a przez to wpływający na sposób postrzegania danego wycinka rzeczywistości przez odbiorców. „K[omentarz] kieruje uwagę odbiorców na bieżące sprawy, kształtuje ich punkt widzenia, informuje, jak należy odbierać rzeczywistość, wyjaśniając procesy w niej zachodzące, rzuca nowe światło na problem, naprowadzając na sposób myślenia komentatora, który przekonuje odbiorców do swojej racji. […] K[omentarz] graniczy z informacją z tego względu, że wymaga podania faktów, aby je potem naświetlać i interpretować. Celem zasadniczym k[omentarza] jest wyrażanie stanowiska wobec zaistniałych faktów, ich analiza oraz rzeczowa argumentacja z przywoływaniem różnych

punktów widzenia i polemizowaniem z nimi i ostatecznie przekonywaniem autora do swoich racji. […] K[omentarz] powinien być sygnowany nazwiskiem autora, bowiem to właśnie jego zdanie na dany temat jest brane pod uwagę" (Pisarek 2006 (red.), s. 96–97); „Komentarz [jest] wypowiedzią publicystyczną o najwyższym stopniu aktualności i silnie zarysowanym stanowisku autora (autorów). Jest to gatunek, w którym dominuje funkcja perswazyjna: chodzi […] o przekazanie odbiorcom pewnej interpretacji faktów, o ich ukierunkowane oświetlenie. Komentarz powinien być jednoznaczny we wszystkich płaszczyznach: odbiorca nie może mieć wątpliwości, czyje stanowisko jest w nim reprezentowane, ani też jakie jest owo stanowisko. Wszelkie niejasności, otwarte pytania, metafory są […] niewskazane" (Bauer 2000, s. 159).

Manipulacja – pojęcie nieostre i różnie definiowane; najczęściej przyjmuje się, że manipulacją są takie oddziaływania perswazyjne nadawcy na odbiorcę, które spełniają łącznie następujące warunki: 1) są ukryte przed odbiorcą, 2) powodują, że w rezultacie manipulacji odbiorca zachowuje się zgodnie z wolą (interesem) nadawcy, 3) są pozbawione przemocy ze strony nadawcy, 4) wykorzystują jakieś słabości odbiorcy lub okoliczności zewnętrzne utrudniające mu niezależny wybór zachowania, 5) realizują tylko partykularne i/lub egoistyczne cele nadawcy lub jego grupy, lekceważąc dobro odbiorcy lub całej wspólnoty, 6) zakładają instrumentalną rolę odbiorcy, 7) są powszechnie oceniane jako nieetyczne (zob. więcej o tym: Puzynina 1992, zwł. s. 212–222; Karwat 2001, Bralczyk 2000).

Perswazja – „świadome użycie znaków i symboli w celu wywarcia wpływu na czyjeś przekonania, postawy i decyzje, zdobycia czyjejś akceptacji dla proponowanych poglądów, sposobu zachowania, decyzji. […] Jej pierwszorzędnym celem jest nie tyle logicznie poprawne dowiedzenie słuszności jakiegoś poglądu, co uzyskanie wpływu na daną osobę" (Szymanek 2005, s. 228). Wyróżnia się trzy podstawowe typy perswazji: 1) przekonującą, której celem jest dowieść słuszności lub prawdziwości czegoś przy założeniu, że odbiorca jest jednostką aktywną intelektualnie, a nadawca ma uczciwe i rzetelne intencje; jest to typ uważany za najbardziej etyczny i powszechnie występujący w rozmaitych dziedzinach życia społecznego[27]; 2) nakłaniającą (nazywaną także propagandą), której celem jest pozyskanie jak największej liczby zwolenników dla idei, postaw czy doktryn wyznawanych przez podmiot perswadujący; typ oceniany jako etycznie ambiwalentny (może służyć

[27] Działalność informacyjno-publicystyczna mediów publicznych powinna być zasadniczo zaliczana do tego rodzaju perswazji.

zarówno celom pożytecznym, jak i szkodliwym społecznie); 3) pobudzającą (nazywaną także agitacją), której celem jest narzucenie odbiorcy określonego wzoru zachowania za pomocą oddziaływania doraźnego opartego na sugestywnym i autorytatywnym przekazie; typ oceniany jako najbardziej kontrowersyjny od strony etycznej, bo często realizujący się w praktyce za pomocą technik bliskich manipulacji (za: Korolko 1990, s. 30–31, Dobek-Ostrowska 2006, s. 85–86).

Wartościowanie językowe – „wyrażanie oceny za pomocą środków językowych, tj. przypisywanie oceny przedmiotowi materialnemu, człowiekowi, czynności lub efektowi czynności na podstawie pewnego kryterium" (Laskowska 1992, s. 20). Z kolei według J. Puzyniny *wartościowanie* jest to „czynność psychiczna człowieka, polegająca na stwierdzaniu, jakie (i w jakim stopniu) wartości pozytywne lub negatywne […] właściwe są – zdaniem osoby wartościującej – danym cechom, zachowaniom, stanom rzeczy, a pośrednio przedmiotom" (Puzynina 1992, s. 83). Nośnikami wartościowania językowego są przede wszystkim leksemy (wyrazy słownikowe), które dzieli się z uwagi na sposób komunikowania oceny na: a) wyrazy prymarnie nacechowane aksjologicznie, tj. takie, których definicje znaczenia zawierają w sposób obligatoryjny składnik oceny[28] (np. *afera*, *kompromitacja*, *radykał*, *wpadka*) – dalej nazywamy je wyrażeniami wartościującymi systemowo; b) wyrazy sekundarnie nacechowane aksjologicznie, tj. takie, które nie zawierają w swojej strukturze semantycznej jednoznacznego składnika ocennego, jednak bywające nośnikami wartościowania w określonym kontekście lub sytuacji, co najczęściej wynika albo z ich łączliwości z innymi wartościującymi wyrazami w konkretnym kontekście zdaniowym (np. *sędziowska* ← *kasta*, *sejmowe* ← *zdziczenie obyczajów*, *brukselskie* ← *połajanki*) – dalej używamy terminu wyrażenia wartościujące zdaniowo), albo z ich utrwalonych językowo i/lub kulturowo konotacji lub ich nacechowania aksjologicznego w określonym dyskursie (np. *złoto* 'bogactwo', *sprawa* 'idea', *Kreml* 'władze Rosji') – dalej posługiwać się będziemy terminem wyrażenia wartościujące za sprawą kontekstu pozajęzykowego/wiedzy o świecie. Nośnikami wartościowania mogą być także środki nieleksykalne (formanty słowotwórcze, końcówki fleksyjne, struktury składniowe).

Wzmianka (*flash*, *news*) – „jako gatunek informacyjny odpowiada zwykle tylko na trzy pytania: kto? co? gdzie? dotyczące pojedynczego faktu, wydarzenia. Najczęściej cała

[28] Tu i dalej podajemy przykłady pochodzące z zebranego materiału.

w[zmianka] zawiera się w jednym, dwóch zdaniach. Autor jej skupia się na najważniejszym szczególe zdarzenia. W[zmianka] jest składnikiem kroniki, przeglądu wydarzeń dnia, tygodnia, miesiąca, umieszczana jest więc zazwyczaj w dziennikach […] albo podawana w radiu lub telewizji bezpośrednio po wydarzeniu w serwisie agencyjnym. W tym wypadku dotyczy faktów o wyjątkowej wadze albo związanych z powszechnie znanymi postaciami" (za: Pisarek 2006 (red.), s. 237).

5.2. Założenia metodologiczne

Zebrany materiał (306 pasków) poddano analizie w pięciu aspektach dotyczących sposobu językowego wyrażania wartościowania rzeczywistości (tj. 13 wyselekcjonowanych zdarzeń i ich przebiegu):

a) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych zależnych/niezależnych od autora;
b) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych wartościujących systemowo;
c) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych wartościujących zdaniowo;
d) pod względem obecności w komunikacie wyrazów i innych elementów językowych wartościujących za sprawą kontekstu pozajęzykowego (tj. wspólnej nadawcy i odbiorcy wiedzy o świecie wyrażającej się w operowaniu konotacjami wyrażeń językowych, implikaturami i presupozycjami);
e) pod względem obecności w komunikacie wszystkich tych sposobów wyrażania wartościowania łącznie.

Ze względu na to, że badany materiał pochodzi z przekazu informacyjnego nadawcy publicznego, zobowiązanego z jednej strony do respektowania ww. nakreślonych norm prawnych, a z drugiej będącego organizacją uczestniczącą w życiu publicznym w rozumieniu art. 3 ust. 2 UJP, przyjęto, że pożądanym dla tego nadawcy modelem informowania opinii publicznej o bieżących wydarzeniach politycznych powinno być unikanie wartościowania tych wydarzeń na poziomie stosowanych w przekazie wyrażeń językowych. Dlatego w pierwszej części badania skupiono się na wyizolowaniu wyrażeń wartościujących w jeden z ww. sposobów oraz określono stopień nasycenia analizowanego korpusu środkami wyrażającymi wartościowanie. W postępowaniu badawczym przyjęto ponadto, że wyrazy systemowo wartościujące, których użycie nie deformuje obrazu opisywanego

zdarzenia[29], będą traktowane jako neutralne aksjologicznie (ponieważ – zgodnie z teorią oceny społecznej[30] – podzielane przez obie strony relacji nadawczo-odbiorczej wartości nie mogą być podstawą skutecznej perswazji[31]), chyba że kontekst mówiony (tj. treść *newsa*) lub pozajęzykowy (a zwłaszcza dyskursowy) uprawnia do innych odczytań. W drugiej części badania skupiono się na ukazaniu kilkunastu najczęściej stosowanych przez autorów tekstu pasków technik wartościowania służących modelowaniu kierunku perswazji oraz ocenie sposobu ujęcia treści tej perswazji od strony zasad etyki słowa oraz reguł Grice'a[32] regulujących udaną komunikację.

6. Analiza lingwistyczna zebranego materiału

6.1. Status gatunkowy „pasków"

Współcześni nadawcy telewizyjni posługują się zasadniczo dwoma rodzajami „pasków", które nazywamy tu roboczo „ruchomymi" i „nieruchomymi". Pierwszy z nich bywa nazywany w polskiej literaturze naukowej *tekstem taśmowym* (Trojanowska-Bis, Francuz 2007) albo pochodzącym z angielszczyzny terminem *ticker* (także *TV-ticker*; inne nazwy to *scroll* 'przewijaniec' lub *crawl* 'pełzacz'). Z kolei „pasek nieruchomy", będący właściwym przedmiotem niniejszego sprawozdania, nie doczekał się jeszcze, jak dotąd, żadnej powszechnie akceptowanej nazwy typologicznej jako gatunek tekstu medialnego. Można jednak zauważyć, że w dyskursie publicznym zadomowiła się (a może już nawet utrwaliła?) potoczna nazwa tego gatunku, czyli właśnie *pasek*, która funduje nawet derywat *paskowy* ('osoba, która tworzy teksty umieszczane na paskach')[33] (zob. więcej: Kłosińska, w druku). Z braku innego określenia zdecydowano się w niniejszej analizie używać właśnie nazwy *pasek* do nazwania krótkiego nieruchomego tekstu poprzedzającego właściwy materiał dziennikarski wyświetlanego wersalikami na niebieskim tle u dołu ekranu (mniej więcej w jednej czwartej odległości od dolnej jego krawędzi) – zob. fotografię poniżej.

[29] Chodzi tu przede wszystkim o wyrazy nazywające systemowo stany rzeczy powszechnie uważane za dobre lub złe (np. *reforma, szansa, kompromis, winny, ofiara, pokora*).
[30] Zob. Tokarz 2006, s. 322–323.
[31] Zdaniem D. Galasińskiego akt wartościowania jest warunkiem *sine qua non* aktu perswazyjnego (Galasiński 1992, s. 14-29, zwł. s. 24–25).
[32] Są to: reguła ilości („mów tyle, ile w danej chwili jest potrzebne, tj. ani za dużo, ani za mało"); reguła jakości („mów prawdę lub to, na co masz dowody"); reguła relewancji („mów to, co jest istotne dla przebiegu kontaktu komunikacyjnego w danej chwili", inaczej: „mów na temat"); reguła sposobu („mów tak, by cię rozumiano w danej konsytuacji"). Zob. więcej: Grice 1977; Tokarz 2006, s. 74–82.
[33] Zob. http://www.nowewyrazy.uw.edu.pl.

Fot. 1. Skan z wydania „Wiadomości" TVP 1 w dniu 10 października 2017 r.

Od strony pragmatyki komunikacyjnej tak zdefiniowany *pasek* przypomina doskonale opisane w polskiej literaturze medioznawczej (o nachyleniu lingwocentrycznym) gatunki *tytułu* i *nagłówka* materiałów przeznaczonych do czytania (czyli *de facto* prasowych). Nie wdając się w tym miejscu w szczegółowe rozważania, przyjmujemy, że telewizyjny nieruchomy pasek pełni te same funkcje komunikacyjne, co zredukowany tylko do członu głównego (*tytułu*) *nagłówek* wiadomości prasowej (drukowanej). Czynimy tak dlatego, że w naszej opinii sposób recepcji obu typów wypowiedzi jest podobny – odbiorca najpierw zapoznaje się z *nagłówkiem* lub *paskiem*, potem dopiero otrzymuje tekst wiadomości właściwej (pomijamy tu kwestie związane z psychologicznymi różnicami dotyczącymi percepcji materiałów jednokodowych, tj. drukowanych, i wielokodowych, tj. telewizyjnych)[34]. Za przyjęciem takiego założenia przemawia również to, że nieruchome telewizyjne paski informacyjne po emisji wiadomości właściwej stają się potem – patrząc od strony od strony formalnej – tytułami tych samych materiałów publikowanych w Internecie (na oficjalnej stronie nadawcy).

Zgodnie z ujęciem M. Wojtak *nagłówek*/*tytuł* wiadomości spełnia trzy podstawowe funkcje: a) nominatywną (nazywania tekstu), b) deskryptywną lub streszczającą

[34] Ten punkt widzenia (sekwencyjność recepcji poszczególnych segmentów wypowiedzi) dominuje w polskiej literaturze przedmiotu. Por. np. Wojtak 2004, Pisarek 1965, Furman 2006, Pałuszyńska 2006, Ślawska 2008.

(przedstawiania treści), c) pragmatyczną lub perswazyjną (oddziaływania na odbiorcę) (Wojtak 2004, s. 21 i n.; zob. też Pisarek 1967, 1969; Gajda 1987, s. 81; Bereś 2005). W dalej następujących analizach pominięto omawianie funkcji nominatywnej *pasków* (ze względu na jej oczywistość) i skupiono się przede wszystkim na opisie środków językowych służących autorom pasków do realizacji funkcji deskryptywnej i perswazyjnej.

Funkcja deskryptywna pasków wyraża się przede wszystkim przez użycie środków niezależnych od nadawcy, a ich **funkcja perswazyjna** – na odwrót – przez użycie zależnych od nadawcy środków nacechowanych aksjologicznie w celu wpłynięcia na zachowanie odbiorcy.

Można wyróżnić dwa zasadnicze typy stosowanych pasków nieruchomych: a) typ nagłówkowy obejmujący paski zapowiadające treść materiału filmowego, które wskazują tezę utworu, streszczają najważniejszą wiadomość i uwydatniają główną okoliczność zdarzenia (zgodnie z ujęciem funkcji nagłówka prasowego według Pisarka: 1967, s. 25–28); paski tego typu z reguły nie zawierają czasownika – mają na ogół postać wyrażeń lub równoważnika zdania; b) typ redundantny wobec tekstu mówionego – takie paski stanowią jego streszczenie, eksponują najważniejsze myśli, bądź też opisują wydarzenia prezentowane w materiale filmowym; mogą mieć postać zarówno grupy nominalnej, jak i zdania (zob. więcej: Kłosińska, w druku). W badanym materiale dominują paski pierwszego z wymienionych typów.

6.2. Perswazyjność pasków

Potencjał perswazyjny pasków jest ogromny – z jednej strony wynika on z użycia przez nadawcę wybranych przez siebie środków językowych zdeterminowanych pod względem wyrażania wartościowania, o czym wspomniano już wyżej, ale także z genologicznej charakterystyki tekstu, co oznacza, że te same środki językowe, które w tekście należącym do jakiegoś innego gatunku medialnego (zwłaszcza publicystycznego) nie pełniłyby funkcji perswazyjnej (ze względu na ich przynależność do wysłowienia konstytuującego dany gatunek, np. komentarz czy felieton), użyte w tekście paska zdobywają zdolność oddziaływania perswazyjnego. Z kolei te środki, które właściwościami perswazyjnymi (wartościującymi) obdarzone są systemowo (czyli niezależnie od gatunku wypowiedzi i kontekstu jej funkcjonowania), zwiększają swoją moc oddziaływania na odbiorcę, gdy zastosowane zostaną w tekście paska (zob. więcej: Kłosińska, w druku). W Sprawozdaniu respektujemy stanowisko Pisarka: „W praktyce perswazyjny charakter konkretnego

tekstu poznajemy po pierwsze – po obecności w nim środków prymarnie perswazyjnych, po drugie – po środkach, które wartości perswazyjnych nabierają dopiero w danym tekście, po trzecie – po strukturze tego tekstu, po czwarte – wnioskujemy o takim charakterze tekstu ze znajomości intencji jego nadawcy" (Pisarek 2003, s. 13), jednakże do jego zestawienia dopisujemy jeszcze piąty wskaźnik perswazyjności, tj. gatunek tekstu.

Perswazyjność gatunku nieruchomego paska telewizyjnego wynika z trzech okoliczności szczegółowych, w jakich teksty te funkcjonują w praktyce komunikacyjnej.

1. Pierwsza z nich to **zajmowanie przez pasek strategicznej pozycji w tekście** – co wiąże się z tym, że jako swoista „wizytówka" następującego dalej materiału pasek może być utożsamiany przez odbiorców z informacją właściwą, czyli że może w sposób swoisty wręcz „zastępować" samą informację (tj. dostarczać podstawowego powiadomienia o zdarzeniu, czyli o najważniejszych jego składnikach, a także o jego ocenie), zwłaszcza widzom niezainteresowanym głębiej konkretnym tematem lub percypującym komunikat w sposób pobieżny. Podobne procesy obserwuje się także w odniesieniu do funkcjonowania nagłówków wiadomości w serwisach internetowych (zob. więcej o tym: Zimny 2013, zwł. s. 596).

2. Okoliczność druga to **podatność tej struktury gatunkowej na rytualizację** – ze względu na specyfikę sytuacji komunikacyjnej (przekaz wielokodowy, występowanie uwagi zintegrowanej[35] oraz czynników rozpraszających uwagę, bardzo ograniczona pojemność nośnika, krótki czas wizualnej ekspozycji komunikatu) nadawca skłonny jest bardziej niż w przypadku innych form gatunkowych do poszukiwania „skrótów myślowych", często przybierających postać tzw. frazeologizmów stylowych[36]. Ponieważ w telewizyjnych serwisach informacyjnych ponawia się informacje dotyczące konkretnego tematu (dotyczącego często zdarzeń złożonych i mających charakter procesualny), toteż wyraźnie obserwowalna jest także tendencja do rytualizacji języka pasków, tj. do zestawiania go z gotowych językowych „prefabrykatów" (klisz, utrwalonych dyskursowo frazemów, językowych stereotypów).

[35] Por.: „Przyjmuje się, że jeśli redundancja jest wysoka, oglądający wyzwalają uwagę zintegrowaną, która nie musi być dzielona pomiędzy docierające kanały. Jeśli wystąpi brak redundancji, odbiorca reaguje uwagą rozróżniającą, która jest wynikiem braku spójności pomiędzy kanałami przekazu" (Trojanowska-Bis, Francuz 2007, s. 70).

[36] „Możemy mówić o frazeologizmie stylowym wówczas, gdy dany wyraz pociąga za sobą – zarówno w procesie nadawania, jak i w procesie odbierania tekstów (mam tu na myśli zjawisko przewidywalności) – inny wyraz, funkcjonalnie nieobligatoryjny, tzn. taki, który może być albo pominięty bez szkody dla informacyjności tekstu, albo zastąpiony przez inny, przy czym to współwystępowanie jest umotywowane tylko tym, że w innych tekstach danego typu te właśnie wyrazy dostatecznie często współwystępowały" (Bralczyk 2001, s. 51).

3. Trzecia okoliczność wynika z komunikacyjnych oczekiwań odbiorcy – w przypadku pasków dominuje **nastawienie odbiorcy na bycie poinformowanym**, a nie na bycie przekonywanym, co skutkuje tym, że paski są przede wszystkim odbierane w planie informacyjnym, a nie perswazyjnym, jako przekazy z natury rzeczy obiektywne, a nie ocenne. To dodatkowo wzmacnia ich siłę perswazyjną, gdyż – jak wynika z badań psychologów – widzowie mają skłonność do nieodróżniania faktów od opinii w programach należących do gatunków informacyjnych[37]. Więcej o wszystkich ww. okolicznościach pisze Kłosińska (w druku).

6.3. Analiza środków językowych zależnych od autora

Pojęcie wyrazów niezależnych od autora (inaczej: zdeterminowanych przez rzeczywistość pozajęzykową) jako pierwszy wprowadził do polskiej lingwistyki medioznawczej w latach 60. XX wieku Pisarek (np. 1967, 1972). Za takie uważał: „imiona własne, określenia dat, nazwy jednostek miar i różnego typu wyrazy terminologiczne lub półterminologiczne" (Pisarek 1972, s. 11). Wszystkie inne wyrazy występujące w tekście prasowym badacz uznawał za zależne od autora (niezdeterminowane przez rzeczywistość pozajęzykową). Rozróżnienie na wyrazy zależne i niezależne od autora służyło uczonemu do wyszczególnienia dwóch pól badań nad tekstami prasowymi (nimi się wówczas tylko zajmował, gdyż w obliczu dopiero co nabierającej znaczenia telewizji to prasa była wtedy głównym medium dostarczającym społeczeństwu wiedzy o świecie): analizy treści tekstów (poprzez badania frekwencji użycia wyrazów niezależnych od autora) oraz analizy stylistycznojęzykowej (poprzez badania frekwencji użycia wyrazów zależnych od autora). Innymi słowy – badacz ten stał na stanowisku, że „temat wypowiedzi najłatwiej będzie nam rozpoznać z wyrazów niezależnych od autora, jej styl zaś – z wyrazów zależnych" (Pisarek 1972, s. 11). Trzeba jeszcze na koniec wspomnieć, że kategorie te wykorzystywał Pisarek do badań ilościowych nad trzema głównymi gatunkami prasowymi: wiadomościami (z dominującą funkcją symboliczną, tj. inaczej: informacyjną, a w odniesieniu do

[37] Por.: „[…] odbiorcy telewizyjnych *Wiadomości* traktują większość informacji jako fakty i z reguły nie rozpoznają opinii wypowiadających się osób. Można stąd wywnioskować, że telewidzowie traktują prezentowane im wiadomości jako wierną relację na temat danego stanu rzeczy, nie dostrzegają natomiast włączanych w nie opinii. […] Jedynym przypadkiem, w którym większość odbiorców prawidłowo rozpoznała opinię, było zdanie, w którym wystąpiło jasne określenie podmiotu wyrażającego ją. Okazuje się, że odbiorcy są w stanie odróżnić opinię od faktu, jeśli zostaną poinformowani, kto sformułował daną ocenę, czyli jeżeli mogą zidentyfikować źródło informacji. Ponadto […] stwierdzono, że już dwukrotne powtórzenie opinii, która zawiera wprost określony podmiot wyrażający daną ocenę, zwiększa prawdopodobieństwo pomylenia jej z faktem" (Trojanowska-Bis, Francuz 2007, s. 71).

nagłówków/tytułów – deskryptywną lub streszczającą), reportażami (z dominującą funkcją ekspresywną) oraz komentarzami (z dominującą funkcją impresywną, inaczej: perswazyjną) (Pisarek 1972, s. 13).

Po ponad półwieczu, które minęło już od tych badań, mamy dziś znacznie większą wiedzę zarówno ilościową, jak i przede wszystkim jakościową o medialnych procesach komunikacyjnych, o mechanizmach wartościowania językowego, o uwarunkowaniach kontekstowych i dyskursowych wpływających na kształtowanie formy i sensu wypowiedzi komunikowanych ogółowi odbiorców w przestrzeni publicznej. Z tych powodów więc decydujemy się w niniejszym opisie poszerzyć wyróżnioną przez Pisarka kategorię wyrazów zależnych od autora – z jednej strony – o środki nieleksykalne (struktury morfologiczne – słowotwórcze i fleksyjne oraz struktury składniowe), a z drugiej – o elementy będące efektem przyjęcia przez nadawcę pewnej strategii retorycznej (np. cytaty i parafrazy, konstrukcje *quasi*-dialogowe, rozmaite intertekstualia). Operujemy zatem dalej pojęciem *elementów/środków językowych (nie)zależnych od autora*.

W odniesieniu do badanego materiału za środki niezależne od autora uznajemy oprócz wymienionych przez Pisarka typów określeń także nienacechowane (konwencjonalne, zwyczajowo przyjęte) nazwy zdarzeń (np. *katastrofa smoleńska*, *Amber Gold*, *ustawa antyaborcyjna*) oraz takie nazwy zdarzeń, które nie profilują obrazu (sposobu postrzegania) danego zdarzenia ani nie uwydatniają przypisywanych mu w jakimś dyskursie wartościujących sensów ([139[38]] *Spór o dopuszczalność aborcji*; [121] *OLT Express nie płaciło portowi lotniczemu*; [268] *Kolejny świadek obciąża prezydent Warszawy*). Przykładowo: za pasek zawierający wyłącznie wyrazy niezależne od autora uznajemy np. [100] *Zeznania prokuratorów od Amber Gold*, ale już w pasku [101] *Kompromitacja gdańskiej prokuratury*, odnoszącym się do skutków wydarzenia, o którym powiadamia pasek [100], dostrzegamy zależny od autora, bo nacechowany ocennie wyraz *kompromitacja*.

Środkami niezależnymi od autora są także w naszym rozumieniu wszelkie naturalne językowo struktury gramatyczne, które używane są zgodnie z ich prymarną funkcją (np. [21] *Jutro koniec kadencji prof. Rzeplińskiego* – powiadomienie o spodziewanym wydarzeniu), ale już nie te, które używane są w sensach sekundarnych w celach perswazyjnych (np. [1] *Rozprawa czy spotkanie?* – nadawca zdecydował się tu na użycie struktury pytania o rozstrzygnięcie, w którym odbiorcy przedstawiono w postaci wyboru dysjunktywnego

[38] Liczba w nawiasie kwadratowym odnosi się do numeru tekstu – zob. Aneks nr 1.

dwie możliwości, przy czym wyrażenia nazywające każdą z nich są odmiennie nacechowane wartościująco: *rozprawa* ma znak plus, komunikuje powagę instytucji Trybunału Konstytucyjnego i ważność ogłaszanych przez niego wyroków, *spotkanie* ma znak minus i aluzyjnie odsyła w planie dyskursowym do innych wypowiedzi publicznych, których autorzy nazywali posiedzenie Trybunału Konstytucyjnego w roku 2016 właśnie *spotkaniem* przy *kawie i ciasteczkach*, komunikując w ten sposób swoją opinię o braku umocowania prawnego tych posiedzeń; ergo: na poziomie sensu dosłownego wybór struktury pytania o rozstrzygnięcie komunikował odbiorcy niepewność nadawcy co do oceny zdarzenia, ale na poziomie sensu implikowanego sugerował, że zdarzenie może być uznawane za niezgodne z prawem oraz że uczestniczące w nim osoby, tj. sędziowie Trybunału Konstytucyjnego, nie zachowują się w sposób zgodny z rangą ich funkcji).

Przyjmujemy ponadto, że wskaźnik środków zależnych od autora w podanej wyżej interpretacji metodologicznej pozwala nie tyle określić styl badanych wypowiedzi (pod tym względem zebrane teksty są dość jednorodne, nie wyróżnia ich spośród innych wypowiedzi medialnych styl, ale raczej gatunek), ile ich funkcję pragmatyczną (głównie: perswazyjną) oraz – w drugiej kolejności – zależny *par excellence* od nadawcy obraz świata utrwalony w tych wypowiedziach, wynikający z doboru słów autosemantycznych (samodzielnych) lub – rzadziej – z doboru znaczącej (wartościującej) struktury gramatycznej lub strategii retorycznej (operowanie figurami słów lub figurami mowy, tj. cytatami, cudzysłowami, aluzjami, ironią, a nawet sposobem zapisu, czyli ortografią).

W przeanalizowanym korpusie 306 pasków stwierdzono, że tylko 93 z nich (czyli ok. 30%) nie zawiera elementów zależnych od autora. Oznacza to, że zdecydowana większość pasków emitowanych w „Wiadomościach" TVP 1, zapowiadających materiały o najważniejszych wydarzeniach politycznych lat 2016–2017 w Polsce, została skonstruowana najprawdopodobniej z myślą o wpływaniu na opinię odbiorcy komunikatu, a nie z myślą o dostarczeniu mu obiektywnego powiadomienia o danym zdarzeniu.

Zdecydowaną większość elementów zależnych od autora stanowią w badanym korpusie środki wartościujące systemowo, zdaniowo lub kontekstowo, które zostaną omówione dalej. W tym miejscu skupimy się na omówieniu tylko tych środków, którym w naszej ocenie nie można przypisać żadnej z powyższych właściwości, tj. tych, których jedynym nacechowaniem jest zależność od intencji komunikacyjnej nadawcy.

6.3.1. Nazwy podmiotów działań politycznych

Pierwszym zjawiskiem, które należy tu odnotować, jest sposób nazywania w tekstach pasków podmiotów biorących udział w życiu politycznym (ograniczamy się tu tylko do zaprezentowania nominacji dotyczących podmiotów reprezentowanych w parlamencie RP). Poniżej przedstawiamy w tabeli dane liczbowe dotyczące tego zjawiska w badanym korpusie. Elementem zależnym od autora jest w tym przypadku dobór określonego wariantu nazwy podmiotu sprawującego władzę i podmiotów opozycyjnych wobec niego (dane za lata 2016–2017).

Tabela 2: **Nazwy parlamentarnych partii politycznych w tekstach pasków „Wiadomości" TVP 1 jako środki zależne/niezależne od autora**

Podmiot i jego nazwy w tekstach pasków	**Liczba wystąpień**	**Procent (306 = 100%)**	**Numery pasków zawierających dany wariant nazwy**	**Wariant zależny/niezależny od autora**
Prawo i Sprawiedliwość (rządzący klub parlamentarny tworzony przez przedstawicieli partii: Prawo i Sprawiedliwość, Solidarna Polska oraz Porozumienie) = 235/460 mandatów w Sejmie[39])				
Prawo i Sprawiedliwość	0	0%	brak	nie dotyczy
PiS	2	0,65%	[57] [259]	niezależny
Platforma Obywatelska (najliczebniejsza opozycyjna partia polityczna = 138/460 mandatów w Sejmie)				
Platforma Obywatelska	1	0,33%	[180]	niezależny
PO	2	0,65%	[259] [286]	niezależny
Platforma	7	2,29%	[19] [87] [88] [124] [177] [220] [278]	zależny
Kukiz'15 (opozycyjny[40] klub poselski = 42/460 mandatów w Sejmie)				
brak wystąpień	0	0%	brak	nie dotyczy
.Nowoczesna (opozycyjna partia polityczna = 28/460 mandatów w Sejmie)				
brak wystąpień	0	0%	brak	nie dotyczy
Polskie Stronnictwo Ludowe (najmniejsza opozycyjna partia polityczna = 16/460 mandatów w Sejmie)				
brak wystąpień	0	0%	brak	nie dotyczy
Opozycja polityczna wobec partii rządzącej *en bloc*				
opozycja	18	5,88%	[3] [4] [9] [12] [14] [35] [37] [50] [69] [90] [141] [164] [174] [186] [193] [264]	niezależny
totalna opozycja	2	0,65%	[46] [91]	zależny
radykalna opozycja	3	0,98%	[190] [196] [208]	zależny
umiarkowana opozycja	1	0,33%	[201]	zależny

[39] Dane o liczbie mandatów na podstawie wyników wyborów do parlamentu RP ogłoszonych przez Państwową Komisję Wyborczą w październiku 2015 r.
[40] W tym przypadku o opozycyjności tego klubu świadczy to, że pozostaje poza rządem.

Przedstawione zestawienie pozwala na sformułowanie kilku następujących poniżej wniosków:

1. Nadawca publiczny (Telewizja Polska S.A.) unika eksponowania w tekście pasków oficjalnych lub zwyczajowych nazw podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne zdarzenia polityczne prezentowane opinii publicznej (tylko 12 nazw na 306 pasków, a z uwzględnieniem określeń omownych – 36 nominacji na 306 pasków).

2. Znacznie częściej autorzy pasków przedstawiają działania sił opozycyjnych niż koalicji rządzącej (2 paski z nazwą partii większościowej wobec 34 pasków nazywających wprost lub zbiorczo działania opozycji), przy czym nazwa *opozycja* została użyta wprost 24 razy, nazwa *koalicja* zaś nie pojawia się w badanym materiale w ogóle. W 18 przypadkach (75%) wyraz *opozycja* użyty został bezprzydawkowo (tj. w sposób niezależny od autora), w 6 pozostałych (25%) towarzyszy mu wartościująca przydawka (z czego 5-krotnie jest to określenie wartościujące negatywnie, a tylko jednokrotnie – pozytywnie). Z kolei stosunek niezależnych od autora (obiektywnych) nazw podmiotów opozycyjnych do ich nazw zależnych od autora (wartościujących) wynosi 21 do 13 (62% do 38%).

3. Nadawca stosuje deprecjonującą w wysłowieniu publicznym strategię retoryczną polegającą na redukowaniu nazwy konkretnego podmiotu politycznego do określenia potocznego (stanowiącego czytelny uniwerbizacyjny skrót nazwy właściwej – *Platforma* zamiast *Platforma Obywatelska*[41]). W badanym korpusie na 10 wystąpień deskrypcji określonych odnoszących się do tej partii 7 z nich reprezentowanych jest tylko przez bezprzydawkowe użycie nazwy tego ugrupowania (tj. *Platforma*), co z jednej strony motywowane jest przez założenie, że nadawca i odbiorca podzielają wspólną wiedzę o świecie (dlatego z punktu widzenia nadawcy redukcja drugiego członu nazwy jest oczywista), a z drugiej – może stanowić wyraz intencji perswazyjnej autora paska (redukcja członu gatunkującego w planie pragmatycznym może być rozumiana jako próba odebrania tożsamości komunikacyjnej opozycyjnemu ugrupowaniu, w tym przypadku – poprzez pomijanie w nazywaniu go członu *Obywatelska*).

4. W nazywaniu opozycyjnych wobec koalicji rządzącej podmiotów parlamentarnych widać stabilizowanie się narzuconych odgórnie frazeologizmów stylowych *totalna opozycja* (3 użycia) i *radykalna opozycja* (2 użycia). W dyskursie politycznym są one stosowane tylko przez polityków koalicji rządzącej lub ich zwolenników. W zestawieniu

[41] Podobną strategię da się zaobserwować w badanym materiale w odniesieniu do nazywania Trybunału Konstytucyjnego: 5-krotnie użyto nazwy *Trybunał*, 2-krotnie – skrótowca *TK*, nazwy pełnej – *Trybunał Konstytucyjny* – nie użyto ani razu.

z 1-krotnie użytym określeniem *umiarkowana opozycja* frazeologizmy te wskazują na to, że głównym kryterium wartościowania działań opozycji jest stopień jej zaangażowania w krytykę poczynań koalicji rządzącej.

6.3.2. Przegląd innych środków zależnych od autora

W badanym materiale wystąpiły ponadto różne typy środków, których moc wartościująca wynika wyłącznie z autorskiego wyboru.

6.3.2.1. Struktury pytajne

Na pierwszy plan wysuwa się tutaj opieranie konstrukcji paska na **strukturze pytajnej**. W analizowanym zbiorze tekstów na 306 pasków 20 z nich ma formę pytania (tj. ok. 6,5%). Wartość perswazyjna pytania jako retorycznej figury myśli jest znana od starożytności i została po wielekroć opisana w rozmaitych źródłach. Wystarczy więc w tym miejscu przypomnieć, że pytanie jako środek perswazyjny ma za zadanie przede wszystkim pobudzać uwagę odbiorcy, oddziaływać na jego uczucia, wywoływać w nim refleksję, zachęcać go do podjęcia próby odpowiedzi, może też służyć ekspresji emocji nadawcy lub wyrażeniu jego wahań albo wątpliwości. Wyróżnia się zasadniczo dwa tryby funkcjonowania pytań w wypowiedziach perswazyjnych: aitiologię (zadawanie pytań i udzielanie na nie odpowiedzi) oraz erotezę (zadawanie pytań bez intencji uzyskania odpowiedzi, stąd inna popularna nazwa erotezy to pytanie retoryczne).

W odniesieniu do nieruchomych telewizyjnych pasków informacyjnych mających postać pytania można orzec, że w naturalny sposób tworzą one z następującym po nich materiałem filmowym całość aitiologiczną, co jest praktyką przeniesioną z dziennikarstwa prasowego, w którym seryjnie powtarzające się sekwencje pytanie – odpowiedź są (jak w wywiadzie) lub bywają osią konstrukcyjną tekstu (najczęściej artykułu, czasem także komentarza czy reportażu). Aitiologia jest jedną z podstawowych technik podawczych treści dziennikarskich i może być wyzyskiwana na różne sposoby, w tym – w celu wywarcia nacisku perswazyjnego na odbiorcę.

W zebranym materiale z 20 pasków o postaci pytania 8 zakwalifikowano jako pytania konstytuujące autentyczną sytuację aitiologiczną (tj. sytuację, w której odpowiedź na

zadane pytanie nie jest przed obejrzeniem materiału oczywista dla odbiorcy). Poniżej krótka analiza każdego z wyróżnionych przypadków.

[1] *Rozprawa czy spotkanie?* (zob. analizę wyżej). Wniosek: odpowiedź nadawcy rozstrzyga, że właściwą ocenę wydarzenia komunikuje człon drugi, nacechowany negatywnie (tj. niekorzystnie dla bohaterów wydarzenia, ale korzystnie dla intencji perswazyjnej nadawcy).

[51] *Ten ma rację, kto bardziej zły?* w pytaniu posłużono się pozornie nienormatywną formą stopnia wyższego przymiotnika *zły*. Materiał dotyczy wieców protestacyjnych przeciwko planowanej reformie sądownictwa, których uczestników w pierwszej części filmu przedstawia się jako mocno zaangażowanych emocjonalnie w swoje działania, lecz nie mających merytorycznej wiedzy o proponowanych zmianach, a więc nie dysponujących przekonującymi argumentami dla wyrażanych przez siebie opinii. Tę część wiadomości dziennikarz odpowiedzialny za materiał podsumowuje zdaniem: „Postępują [uczestnicy protestów] w myśl zasady, że ten ma rację, kto będzie bardziej zły" oraz krótką relacją filmową z manifestacji przedstawiającą jedną z uczestniczek mówiącą *Nie zgadzajcie się na tę rzeczywistość, pielęgnujcie złość w sobie*[42]. Przymiotnik *zły* przynosi tu więc znaczenie odnoszące się do stanu irytacji, wzburzenia.

Perswazyjność paska [51] polega na wykorzystaniu przymiotnika *zły* jako wyrazu ogólnie wartościującego bez precyzowania jego pragmatycznego sensu – dlatego zapewne wybrano na pozór niezgodną z normą i z uzusem formę analityczną stopnia wyższego *bardziej zły*, gdyż forma normatywna *gorszy* stosuje się tylko do kontekstów, w których może zostać zastąpiona antonimem *lepszy*, nie stosuje się zaś do tych znaczeń przymiotnika *zły*, które blokują w stopniu wyższym antonimię *lepszy – gorszy*, tj. 'nieżyczliwy, niesympatyczny', a zwłaszcza 'niezadowolony, gniewny, wściekły'. Ze względu na to, że dla podanych znaczeń wyrazu *zły* (korzystnych dla celu perswazyjnego nadawcy) możliwe jest tylko stopniowanie opisowe, posłużenie się właśnie tą strukturą świadczy o intencji użycia przymiotnika *zły* właśnie w jednym lub nawet w obu tych deprecjonujących bohaterów materiału znaczeniach. Wniosek: odpowiedź na tezę zawartą w pytaniu [51] jest negatywna, co od strony pragmatycznej należy odczytywać jako komunikat o treści: 'Protestujący, eksponując swoje niezadowolenie z reformy, nie mają racji'.

[89] *Kto nie chce suwerennej i silnej Polski?* Pytanie to zawiera presupozycję zdaniową: 'Istnieje ktoś, kto nie chce suwerennej i silnej Polski'. Zaprezentowany widzowi

[42] https://vod.tvp.pl/video/wiadomosci,ten-ma-racje-kto-bardziej-zly,33330619.

materiał jest niejednorodny treściowo i niespójny kompozycyjnie: (1) najpierw mowa jest w nim o rozmowach w sprawie zawiązania po wyborach koalicji rządzącej między niemieckimi partiami CDU i SDP, co ma „ożywiać marzenia Władimira Putina”[43] o kontynuacji projektu Nord Stream 2; (2) dalej autorzy materiału informują, że Polska stara się ów projekt zablokować, co jest nie na rękę zarówno Niemcom, jak i Rosji; (3) kolejny segment poświęcony jest już informacji o planowanej nowej ustawie, która ma m.in. ujawnić, które zagraniczne koncerny nie płacą w Polsce podatków oraz „wyprowadzają zyski z naszego kraju”, głównie do Holandii, która jest ojczyzną komisarza Timmermansa, a także m.in. do Luksemburga, który jest „rajem podatkowym” i którego premierem był w przeszłości Jean-Claude Juncker, obecny szef Komisji Europejskiej; (4) w dalszym ciągu nadawcy informują, że „wcześniejsze rządy nie miały problemu z takim neokolonialnym traktowaniem”; (5) dopiero dojście do władzy Prawa i Sprawiedliwości zmieniło tę sytuację; (6) rząd tej partii wdraża projekty polityczne i gospodarcze (zostają wymienione ich nazwy), które „osłabiają uzależnienie ekonomiczne od Niemiec”; (7) a „reforma sądownictwa to tylko pretekst, by ten opór [wymienionych państw wobec tych projektów] zademonstrować”. Zaprezentowany materiał opiera się tylko na implikaturach i nie udziela jednoznacznej odpowiedzi na pytanie zawarte w pasku [89]. Wniosek: odpowiedź na pytanie [89] zawiera tylko enumeratywną egzemplifikację pewnych działań wybranych podmiotów (ponadto przedstawiono wizualnie lub językowo nazwano europejskich polityków działających zdaniem autorów materiału nie w interesie Polski oraz pokazano polskiego premiera w sytuacji koncyliacyjnej). Przekaz perswazyjny bazuje tu na figurze entymematu (nadawca dostarcza *de facto* tylko przesłanek, częściowo jawnych, częściowo ukrytych, zakładając, że to odbiorca wyposażony w założoną przez nadawcę wiedzę o świecie powinien najpierw zaakceptować wyrażoną pytaniem presupozycję, a potem samodzielnie wypełnić ją przedmiotową treścią), co oznacza przerzucenie odpowiedzialności za wynik perswazji na czynności recepcyjne odbiorcy.

[130] *Gdzie jest złoto Amber Gold?* Komunikowana jest tu presupozycja: ‘Gdzieś jest złoto Amber Gold’. Wyemitowany (mający charakter wzmianki) materiał filmowy przedstawia wybrane fragmenty zeznań przed komisją śledczą byłej księgowej firmy Amber Gold oraz byłego zakonnika, który pozostawał w zażyłych relacjach towarzyskich z właścicielami tej firmy. Fragmenty zeznań obu świadków zaprezentowano bez uwzględnienia kontekstu dialogowego (pytań członków komisji), a także niekiedy bez dbałości

[43] https://vod.tvp.pl/video/wiadomosci,kto-nie-chce-suwerennej-i-silnej-polski,35291316. Dalsze cytaty pochodzą także z tego materiału.

o składniowe frazowanie wypowiedzi świadków (urywanie cytowanej wypowiedzi „w pół zdania"). Ponadto do materiału włączono tylko te fragmenty zeznań, które na mocy mechanizmu implikaturowego mogły łączyć się z tezą wyrażoną w presupozycji (m.in. księgowa mówi, że nie miała świadomości, że została zatrudniona jako „słup", tj. jako 'osoba dokonująca czynności prawnych zamiast jakiejś osoby w celu ukrycia jej tożsamości', a były duchowny – że na własną prośbę chciał zobaczyć, jak wygląda sztabka złota, co mu umożliwiono). Wniosek: materiał filmowy stanowiący odpowiedź na postawione w pasku [130] pytanie nie zawierał żadnych pewnych danych, które odbiorca mógłby uznać za wiarygodną informację o miejscu, gdzie znajduje się „złoto Amber Gold". Przekaz bazuje na niedopowiedzeniu, które ma wyzwalać u odbiorcy wniosek implikaturowy: 'Być może ci świadkowie wiedzą, gdzie jest „złoto Amber Gold", ale nie chcą tego powiedzieć'.

[135] *Nieudolność czy sabotaż śledztwa?* Mamy tu do czynienia z pytaniem o postaci alternatywy zwykłej – odpowiedź na tak postawione pytanie polega na wyborze albo jednego z członów, albo obu. Perswazyjność tej konstrukcji zasadza się na tym, że wyboru można dokonać tylko z możliwości ocenionych z góry przez nadawcę negatywnie, w związku z czym tak naprawdę jest bez znaczenia, który wariant zostanie wybrany, gdyż niezależnie od tego nadawca osiągnie swój cel perswazyjny. Materiał filmowy potwierdza ten wniosek – mowa jest w nim o bierności służb państwa (policji i prokuratury) w sprawie Amber Gold. Wniosek: konstrukcja paska wyklucza inną interpretację niż narzucona przez nadawcę. Można ponadto uznać, że pasek ów nie realizuje podstawowej funkcji informacyjnej, gdyż narzuca odbiorcy oceny działań instytucji państwowych w niewyjaśnionej jeszcze w czasie emisji materiału sprawie.

[206] *Kto gra dalej?* Pytanie to ma złożoną semantycznie konstrukcję – po pierwsze, zastosowano w nim wieloznaczny czasownik *grać*, który w tym kontekście ma wartość metaforyczną (metafora polityki jako gry jest jednym z najstarszych toposów służących jej obrazowaniu); po drugie, opiera się na dwóch presupozycjach: 'Ktoś dalej gra' oraz 'Ktoś traktuje politykę jako grę o sumie zerowej' (która wynika z metaforycznego znaczenia czasownika). Materiał właściwy dotyczy sporów pomiędzy opozycyjnymi partiami i organizacjami społecznymi (nazywanymi *radykalną opozycją*) oraz konfliktów wewnątrz największej partii opozycyjnej. Odpowiedź na postawione w pasku pytanie nie pada. Wniosek: Można uznać, że pytanie rzeczywiście sygnalizuje stan niewiedzy nadawcy co do istoty sprawy przedstawionej w materiale, a materiał potwierdza, że nie jest możliwe w danym momencie ustalenie stanu rzeczy, którego dotyczy pytanie.

[241] *Komu przeszkadza patriotyzm Polaków?* Jest to kolejny pasek zawierający pytanie z presupozycją: ‘Istnieje ktoś, komu przeszkadza patriotyzm Polaków’. Materiał filmowy dotyczył Marszu Niepodległości z 11 listopada 2017 r., w którym swój patriotyzm manifestowało kilkadziesiąt tysięcy osób, w tym reprezentanci organizacji narodowych. Dziennikarz wskazywał na to, że niektóre media zagraniczne oraz „radykalna część opozycji”[44] podkreślały w swoich relacjach, że w marszu wzięli udział „naziści” lub „faszyści”, oraz na to, że „dla lewicowych elit nie do zaakceptowania jest fakt, że tysiące Polaków manifestują publicznie dumę z bycia Polakiem”. W materiale uwypuklono ponadto, że marsz był sprzeciwem wobec „lewackiej ideologii” oraz „islamizacji Starego Kontynentu”, z kolei eksponowanie transparentu z rasistowskim hasłem i kontrowersyjnym symbolem (krzyżem celtyckim) przez reperzentantów jednej z polskich organizacji nacjonalistycznych określono mianem „incydentu”, a niosących go ludzi – „grupką radykałów”. Wniosek pierwszy: wydaje się, że struktura pytajna z presupozycją miała w tym wypadku służyć zakomunikowaniu w sposób niejawny oczywistego na mocy praw wynikania logicznego sądu wartościującego stanowiącego presupozycję. Sąd ów wyraża treść kontrowersyjną, trudną do udowodnienia, a więc posłużenie się mechanizmem wnioskowania presupozycyjnego ma charakter perswazyjny i prawdopodobnie w intencji nadawcy ma rozpoczynać u odbiorcy proces skojarzeniowy, którego wynikiem powinno być dojście odbiorcy do przekonania, że *patriotyzm Polaków przeszkadza* wskazanym w materiale podmiotom (nazywanym jednak zbyt ogólnie, by odbiorca mógł je wyraziście zidentyfikować). Wniosek drugi: w pytaniu posłużono się także chwytem erystycznym nadmiernego uogólnienia – wyrażenie *patriotyzm Polaków* zawiera dwa słowa mające precyzyjne znaczenia tylko na poziomie słownikowym, ale w praktyce komunikacyjnej używane w wielu rozmaitych rozumieniach. W związku z tym pasek [241] należy uznać raczej za rodzaj komentarza do faktów niż za informację lub zapowiedź informacji o faktach.

[281] *Dlaczego zginęła Jolanta Brzeska?* Także i w tym przypadku pytanie zawiera presupozycję: ‘Jolanta Brzeska zginęła z jakiegoś powodu (tzn. ktoś tego chciał)’. Materiał filmowy jest relacją z przesłuchań przed komisją weryfikacyjną kilku osób związanych ze sprawą reprywatyzacji warszawskiej kamienicy przy ul. Nabielaka 9, m.in. córki Jolanty Brzeskiej. Autorka wiadomości wskazuje na kilka podmiotów, które albo nie udzieliły pomocy Jolancie Brzeskiej („urzędnicy ratusza”[45] oraz „sądy”), albo szykanowały ją („czyściciele kamienic” oraz „znany handlarz roszczeniami” – jedyny podmiot nazwany z imienia

[44] https://wiadomosci.tvp.pl/34785951/komu-przeszkadza-patriotyzm-polakow. Dalsze cytaty z tego źródła.
[45] https://wiadomosci.tvp.pl/34629827/dlaczego-zginela-jolanta-brzeska. Wszystkie cytaty z tego źródła.

i nazwiska). Przytaczany jest również fragment zeznania przyjaciółki Jolanty Brzeskiej, działaczki ruchu lokatorskiego, która zeznała, że „jeśli się [Jolanta Brzeska] komuś naraziła, to wyłącznie tym, którzy się uwłaszczali na cudzych majątkach". Wniosek: presupozycja wpisana w pytanie konstytuujące pasek [281] ma za zadanie przekonać odbiorcę, że za tragiczną śmierć Jolanty Brzeskiej ktoś odpowiada, świadczy o tym także użycie czasownika *zginąć* 'stracić życie tragicznie, nagle'. Można uznać w świetle dostępnych danych, że jest to sąd zgodny z prawdą. Materiał filmowy jednak erystycznie operuje – podobnie jak w przypadku wypowiedzi [241] – bardzo rozmytymi generalizacjami, przez co nie stanowi jednoznacznej odpowiedzi na pytanie zawarte w pasku [281].

Pozostałych 10 pasków o strukturze pytania (paski [104] i [114] jako cytaty wyłączamy tu z omówienia, gdyż są one cytatami i zostaną opisane poniżej) uznajemy za erotezy (pytania retoryczne), tj. struktury, które pytaniami są tylko w warstwie interpunkcyjnej, gdyż pozbawione są formalnych (gramatycznych) wykładników intencji pytajnej (zaimków lub partykuł pytajnych – poza [220]) lecz pragmatycznie mają status konstatacji (twierdzeń) o różnym stopniu prawdopodobieństwa (zależy to od stopnia konkretności orzekanej treści). Oto ich lista: [7] *Ukarany za własne zdanie?*; [9] *Opozycja odrzuci kompromis?*; [41] *Toga chroni przed odpowiedzialnością?*; [58] *Sąd Najwyższy złamał prawo?*; [59] *Reformatorska PO-Budka?*; [124] *Platforma kryła działalność Amber Gold?*; [128] *ABW kontaktowała się z szefem Amber Gold?*; [191] *Kolejna próba destabilizacji państwa?*; [220] *Czy Platforma szykuje na jutro awanturę?*; [229] *Blokada opóźni dezubekizację?*

Od strony komunikacyjnej wszystkie te paski łączy to, że nadawca zakłada, iż na każde z tych pytań odbiorca winien odpowiedzieć twierdząco, akceptując tym samym wyrażoną w treści orzekanej tezę. Założenie to jest z jednej strony pochodną uwarunkowań dyskursu (polaryzacja wartościowań dotyczących działań opozycji i koalicji rządzącej), z drugiej – wynikiem oczekiwania, że odbiorca nastawiony jest na to, że materiał filmowy przedstawi argumenty potwierdzające tezę zawartą w pytaniu. A zatem można uznać, że strategia komunikacyjna nadawcy polega tu na takim ukształtowaniu obu segmentów komunikatu (pytania i odpowiedzi), aby odbiorca dążył w akcie odbioru do przekształcenia erotezy w aitiologię, tj. aby uznał, że treścią odpowiedzi na pytanie jest to, co jest w nim orzekane.

Wszystkie wymienione wyżej paski o postaci erotezy dotyczą negatywnie ocenianych przez nadawcę czyichś działań lub istniejących stanów rzeczy – świadczą o tym m.in.

użycie wyrazów wartościujących systemowo, zdaniowo lub kontekstowo: *odrzuci* [–][46] *kompromis* [+]; *chroni* [+] *przed odpowiedzialnością* [–]; *złamał* [–] *prawo* [+]; *kryła* [–]; *destabilizacja* [–]; *awantura* [–]; *opóźni* [–] *dezubekizację* [+]. Podmioty tych działań lub osobowi kauzatorzy orzekanych stanów rzeczy są wskazywani albo wprost, jak w [9], [58], [59] (dodatkowo – aluzja), [124], [128] i [220], albo nie wprost, jak w [7], [41] (tu: metonimicznie, a więc na pograniczu trybu wprost i nie wprost), [191] i [229].

Większość orzekań w tej grupie analizowanych erotez dotyczy zdarzeń przeszłych ([7][47], [58], [124], [128]) i teraźniejszych ([41], [59], [191], [220]) – można więc przyjąć, że wyrażają one oceny, za które nadawca bierze odpowiedzialność, zarówno w aspekcie etycznym (tj. zgodności z zasadami etyki słowa oraz ze standardami dziennikarstwa jakościowego), jak i społecznym (tj. wpływu na postawy i zachowania ogólnopolskiego audytorium). Orzekania dotyczące przyszłości ([9] i [229]) mają co najwyżej status wartościujących przypuszczeń co do możliwego biegu zdarzeń.

Omówienia wymagają jeszcze zastosowane w ww. paskach środki niestandardowe lub niestandardowo użyte.

W [41] metonimicznie użyto wyrazu *toga* w znaczeniu ‘bycie sędzią, zawód sędziego’ – ze względu na wysoki status tego zawodu wyraz *toga* w tym znaczeniu powinien mieć znaczenie podniosłe (tak jak *berło* zamiast *król*, *tiara* zamiast *papież*), jednakże kontekst użycia wskazuje na znaczenie ironiczne (odwracany jest znak wartości), a więc deprecjatywne w stosunku do nazwanej tak grupy zawodowej.

Pasek [59] z kolei oparty jest na grze słownej (kalamburze) – słowo *pobudka* zapisane jest tak, jakby składało się ze skrótowca *PO* (Platforma Obywatelska) i nazwiska posła tej partii, byłego ministra sprawiedliwości, Borysa Budki. W materiale filmowym przedstawia się propozycje PO dotyczące reformy wymiaru sprawiedliwości jako nieaktualne (bo już raz wcześniej odrzucone przez Sejm) i spóźnione (bo niezrealizowane w czasie rządów tej partii). Tak więc wszystkie trzy pierwiastki semantyczne składające się na ten pasek konstytuują ironię (w funkcji kpiny albo nawet drwiny lub szyderstwa) w celu ośmieszenia inicjatywy Platformy Obywatelskiej (*pobudka* metaforycznie znaczy tu tyle co ‘spóźnione działanie’) oraz osoby Borysa Budki.

[46] [–] oznacza ‘coś złego’ lub ‘zrobić coś złego’, [+] oznacza ‘coś dobrego’ lub ‘zrobić coś dobrego’. Kombinacja [+] [–] wskazuje na wartościowanie zdaniowe.

[47] W przypadku pasków [7], [59] i [191] brak formalnego wykładnika orzekania (tj. czasownika w formie finitywnej), jednakże wypowiedzi te – na podstawie stowarzyszonego z nim kotekstu (materiału filmowego) – traktujemy jako równoważniki zdania, dlatego przypisujemy im moc orzekającą.

W pasku [128] posłużono się czasownikiem *kontaktować się*, który na poziomie opisu systemowego jest aksjologicznie neutralny, jednakże w związku zdaniowym z nazwą podmiotu, który dopuścił się przestępstw (*Amber Gold*) nabiera negatywnej mocy wartościującej. W takim użyciu *kontaktowanie się* rządowej agencji z tym podmiotem jest prezentowane jako coś negatywnego czy nagannego. Ponieważ jednak w momencie publikacji paska [128] opinii publicznej nie były znane żadne dowody na nielegalną współpracę ABW (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego) z przestępczą firmą, czasownik *kontaktować się* należy interpretować jako znak językowy służący semantycznemu rozmyciu obrazu zdarzeń, czyli wyeksponowaniu możliwości kontaktu między ABW a Amber Gold, ale uchyleniu się od określenia charakteru tego kontaktu.

Podsumowując, stwierdzamy, że autorzy analizowanych pasków posługują się strukturą erotezy (pytania retorycznego) przede wszystkim w celu wyeksponowania ocennej tezy następującego dalej materiału dziennikarskiego.

6.3.2.2. Przywołania (cytaty i parafrazy)

Drugim pod względem frekwencji w badanym korpusie środkiem, który wnosi do komunikatu wartościowanie umocowane tylko decyzją autora, jest **przywoływanie** (o postaci cytatów lub parafraz) fragmentów wypowiedzi osób, których dotyczy materiał (najczęściej sygnalizowane cudzysłowem albo ewentualnie w inny jednoznaczny sposób). Od autora zależy tu zarówno dobór cytatu (z uwagi na treść przywoływanych słów), jak i sama decyzja o sygnowaniu dalej następującego materiału za pomocą takiego zabiegu retorycznego. Ze względu na to, że treść przywoływanej wypowiedzi nie jest zależna od autora, uznajemy, że zawarte w niej środki ocenne wartościują właśnie wyłącznie na mocy autorskiej decyzji, bo odnoszą się do przygotowanego materiału, a dopiero w drugim planie – zgodnie z intencją nadawcy pierwotnego – do jakiegoś składnika rzeczywistości istotnego dla danego wydarzenia.

W zebranym korpusie odnotowano 11 pasków opartych na cytacie lub parafrazie: [56] *„Liczy się sprawa”* (cytat z wypowiedzi Zbigniewa Ziobry po zawetowaniu przez Prezydenta RP tzw. ustaw sądowniczych); [73] *Komisja Wenecka: winne obie strony* (parafraza); [104] i [114] *Co świadkowi wiadomo w sprawie?* (cytat z wypowiedzi Andrzeja Łojkowskiego, byłego rzecznika Prokuratury Apelacyjnej w Gdańsku, podczas przesłuchania przez Komisję Śledczą do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold);

[108] *„Państwo zawiodło”* (cytat z wypowiedzi Jarosława Gowina, byłego ministra sprawiedliwości, podczas przesłuchania przez Komisję Śledczą do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold); [111] *„Państwo nie działało tak, jak trzeba”* (cytat z wypowiedzi Witolda Kozińskiego, byłego członka Komisji Nadzoru Finansowego, podczas przesłuchania przez Komisję Śledczą do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold); [119] *„Nie odnotowałem w swojej pamięci”* (cytat z wypowiedzi Sławomira Nowaka, byłego ministra transportu, podczas przesłuchania przez Komisję Śledczą do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold); [122] *Kolokwialnie mówiąc: lipa* (cytat z wypowiedzi Michała Tuska, syna byłego premiera Donalda Tuska, podczas przesłuchania przez Komisję Śledczą do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold); [156] *Cisza wokół „jednolitego przekazu”* (cytat z wypowiedzi Jerzego Millera podczas posiedzenia Komisji Badania Wypadków Lotniczych Lotnictwa Państwowego po katastrofie smoleńskiej); [238] *Patriota to nie jest „radosny burak”* (cytat z tekstu opublikowanego w „Gazecie Wyborczej”, którego autorowi, Pawłowi Wrońskiemu, biało-czerwona flaga czy państwowy orzeł kojarzą się nawet z homofobią czy właśnie „radosnym burakiem”; *burak* pogardliwie ‘o osobie zachowującej się prostacko’); [276] *Jóźwiak: Nie wiem, nie pamiętam* (parafraza wypowiedzi Jarosława Jóźwiaka, zastępcy prezydenta Warszawy, podczas przesłuchania przez Komisję do spraw reprywatyzacji nieruchomości warszawskich). Ponadto odnotowano jeden pasek opatrzony cudzysłowem, ale niebędący cytatem ani parafrazą: [203] *„Prywatnemu, nie posłowi”* (materiał dotyczył kontrowersji dotyczących wyjazdu Ryszarda Petru do Portugalii na przełomie lat 2016 i 2017 w trakcie trwania kryzysu sejmowego – początkowo nie było jasne, czy był to wyjazd prywatny czy służbowy; w materiale mówionym sformułowanie stanowiące pasek [203] nie pada).

Z przedstawionych wyżej danych płyną następujące wnioski:

1. Tylko jeden pasek cytujący [56] dotyczy wypowiedzi przedstawiciela aktualnej władzy i jest to zarazem jedyny pasek, w którym przywołanie czyjejś wypowiedzi nacechowane jest dodatnio[48].

[48] Ziobro powiedział dokładnie: „W takim zakresie [decyzji o zawetowaniu lub niezawetowaniu przez prezydenta RP tzw. ustaw sądowych – przyp. autorów] nie liczą się osobiste ambicje, one są na czwartym, piątym planie, liczy się sprawa, liczą się wartości, które są jeszcze wyżej nad tą sprawą”.

2. Tylko jeden pasek można uznać za neutralny aksjologicznie [73], choć po uwzględnieniu kontekstu dyskursowego można i w nim dopatrywać się wartościowania (opinia publiczna spodziewała się raczej, że Komisja Wenecka negatywnie oceni praworządność w Polsce, a tymczasem wskazała ona także na zaniedbania popełnione przez poprzednią władzę).

3. Wszystkie pozostałe cytaty czy parafrazy dobrano tak, aby wskazywały albo na słabości, zaniedbania, nieudolność państwa rządzonego przez koalicję PO–PSL – paski [108] i [111] – albo na błędy, zaniechania, indolencję konkretnych osób (przede wszystkim przedstawicieli poprzedniej władzy) – paski [104]/[114], [119], [122], [156], [276]. Telewidz otrzymywał wyjaśnienie przyjętego przez autorów przekazu stanowiska dopiero w następującym po emisji paska materiale filmowym.

4. Dodatkowego wyjaśnienia wymaga bliźniacza para pasków [104] i [114] – przytoczono w nich słowa, które podczas przesłuchania przed komisją ds. Amber Gold wypowiedział prokurator A. Łojkowski. Jednakże świadek ten w swoim zeznaniu słów tych użył także w charakterze cytatu, albowiem przytaczał zadawane wezwanym przez prokuratorów w tej sprawie osobom standardowe pytanie proceduralne. Wybór akurat tych słów do zacytowania przez nadawcę miał prawdopodobnie przekonać odbiorcę, że w sprawie Amber Gold prokuratura gdańska działała opieszale, biernie, bez rzeczywistej chęci ustalenia prawdy materialnej (wniosek taki zyskuje dodatkowe umocnienie, gdy zestawi się paski [104] i [114] z innymi dotyczącymi działań gdańskiej prokuratury w sprawie Amber Gold, np. [101] i [136]).

5. Perswazyjność pasków [119] i [276] opiera się z kolei na erystycznym chwycie *ad hominem* – ich autor dąży do skompromitowania S. Nowaka i J. Jóźwiaka poprzez wyeksponowanie ich deklaracji o braku wiedzy dotyczącej niektórych szczegółów spraw, którymi zajmowali się jako urzędnicy, pomijając inne zakomunikowane przez nich podczas przesłuchań informacje. Zatytułowanie obu następujących dalej materiałów w ten sposób nosi znamiona wybiórczości motywowanej intencją zdeprecjonowania osób cytowanych lub ich działań, gdy pełnili swoje urzędnicze funkcje. Podobnie należy interpretować także pasek [238], przy czym tu źródłem kompromitacji jest użyte przez P. Wrońskiego felietonowe określenie (*radosny burak*), a sam pasek zawiera jego jawną refutację.

6. Na strukturze argumentu *ad hominem* opiera się także ostatni w tym podzbiorze pasek [156]. Przytoczono w nim wyrażenie *jednolity przekaz*, którego użył Jerzy Miller

podczas pierwszego (niejawnego) posiedzenia KBWLLP[49]. Określenie to stanowiło – jak można przypuszczać – istotę propozycji, by zarówno śledczy rosyjscy, jak i polscy prezentowali opinii publicznej spójną interpretację zdarzenia jako wypadku lotniczego. Wyemitowany materiał filmowy z jednej strony informował widza o tym, że istnieją kontrowersje co do rzeczywistego znaczenia będących przedmiotem wiadomości słów tego polityka[50], z drugiej – interpretował je jako przesłankę na rzecz tezy, że J. Miller dążył do tego, by „ustalenia polskiej komisji nie odbiegały od ustaleń rosyjskiej komisji MAK" (fragment komentarza dziennikarza realizującego materiał), co miało dezawuować jego osobę. Konstrukcja powiadomienia zawartego w pasku [156] jest wybiórcza (arbitralnie dobrany cytat pozbawiony istotnego kontekstu), a jego treść informacyjna – niedookreślona (także przez wprowadzenie metaforycznego określenia *cisza,* nie w pełni czytelnego komunikacyjnie, bo nie komunikuje ono jasno, kto i dlaczego milczy w sprawie *jednolitego przekazu*).

7. Poza paskiem [73] wszystkie pozostałe oparte na przywołaniu nie mogłyby funkcjonować jako samodzielne powiadomienia o wydarzeniu, spełniają więc przede wszystkim funkcję nominatywną (nazywają materiał, który zapowiadają) oraz funkcję perswazyjną (dobór cytatów podporządkowany tezie). Ich funkcja informacyjna (deskryptywna) jest mocno ograniczona, bo intencja powiadamiająca nadawcy staje się dla odbiorcy jasna dopiero po zapoznaniu się przezeń z właściwym materiałem, a specyfika telewizyjnej sytuacji komunikacyjnej uniemożliwia (inaczej niż w prasie) odbiorcy powrót do lektury paska w dowolnym wybranym przez siebie momencie[51]. Można więc rzec, że mamy tu do czynienia z zabiegiem polegającym na tym, że odbiorca jeszcze przed aktem recepcji danego materiału otrzymuje swoistą wskazówkę, na co ma zwrócić szczególną uwagę. Operowanie cytatami jest tu jednym ze sposobów profilowania agendy (zob. wyżej *agenda-setting*) z uwagi na korzyści komunikacyjne nadawcy.

[49] Zaprezentowany w materiale filmowym fragment wypowiedzi J. Millera brzmiał następująco: „Albo zadbamy o jednolity przekaz, który nie sprzyja budowaniu mitów i podejrzeń, albo sami sobie ukręcimy bicz na własne plecy". Zob. https://vod.tvp.pl/video/wiadomosci,cisza-wokol-jednolitego-przekazu,26989632. Wszystkie cytaty za tym źródłem.

[50] W materiale zacytowano sprostowanie J. Millera: „Nie chodzi o to, że fakty byłyby inne, tylko o to, że raporty miałyby inną konstrukcję. A ja chciałem, by każdy czytelnik mógł przeczytać oba dokumenty i zrozumieć, jakie jest stanowisko polskie, a jakie rosyjskie".

[51] W sensie technicznym jest to możliwe poprzez powtórne obejrzenie opublikowanego w Internecie materiału, ale wymaga to dodatkowego wysiłku ze strony odbiorcy i w praktyce realni odbiorcy stosunkowo rzadko podejmują takie działanie.

6.3.2.3. Inne środki wartościujące zyskujące ten status tylko na mocy wyboru autora (przegląd)

Do zbioru środków wyrażających wartościowanie wyłącznie przez wybór autora należy włączyć – na podstawie badań zebranego korpusu pasków – jeszcze omówione niżej typy operacji językowych.

Najczęściej spotykanym typem działania językowego nadawcy jest dobór językowych nazw faktów relacjonowanych następnie w materiale filmowym. Można domniemywać, że doborem tym rządzi z jednej strony zasada maksymalnej kondensacji treści (wynikająca z ograniczenia pojemności paska), z drugiej – dążenie nadawcy do uwypuklenia głównej tezy materiału lub oceny jego głównego wątku, co powoduje, że czasem wyrażona w pasku ocena nie jest spójna z treścią materiału, a nawet z faktami. Poniżej egzemplifikacje tego zjawiska w badanym korpusie.

Pasek [20] informuje, że *prezes Rzepliński* ***chce wskazać następcę***, podczas gdy z materiału jasno wynika, że chce on tylko, by metodę wyboru następnego prezesa Trybunału Konstytucyjnego określił uchwalony regulamin wewnętrzny.

Pasek [48] oznajmia, że *sąd* ***zabiera mieszkanie***. Następujący dalej materiał poświęcony jest m.in. temu, że pewien obywatel wychowujący niepełnosprawne dziecko nabył mieszkanie, ale wskutek bankructwa dewelopera nie zdążył otrzymać aktu notarialnego potwierdzającego własność nieruchomości, w związku z czym bank kredytujący inwestycję podjął kroki zmierzające do odzyskania środków pożyczonych deweloperowi poprzez sprzedaż już wybudowanych mieszkań. Cytowany w materiale rzecznik sądu, który wydał wyrok w tej sprawie, twierdzi wprost, że decyzja sądu o tym, że mieszkanie ma trafić na licytację, jest sprawiedliwa i wynika z przepisów prawa, oraz że sąd, wydając ją, kierował się interesem wszystkich wierzycieli, a nie tylko interesem bohatera materiału. Niezależnie od etycznych wątpliwości, które mogą towarzyszyć tej sprawie, twierdzenie, że to sąd, egzekwując nieustanowione przez siebie prawo, *zabrał mieszkanie* obywatelowi jest nieuprawnione w świetle zasad etyki dziennikarskiej.

Pasek [109] przynosi twierdzenie: *Nikt* ***nie czuje się winny*** *za Amber Gold*. Materiał filmowy dotyczy przesłuchań przed sejmową komisją śledczą dwóch osób: prokuratora i sędzi. W wyeksponowanych w materiale wypowiedziach oboje zeznają, że nie wiedzą nic o stanach rzeczy, o które zostali zapytani, albo nie pamiętają szczegółów ich przebiegu. Zestawiając treść materiału z treścią paska go zapowiadającego, można dopatrzyć się w sposobie sformułowania paska retoryczno-logicznych nadużyć. Pierwszym z nich jest

orzekanie w presupozycji (‘Ktoś jest winny za Amber Gold’) o czyjejś (poza przestępcą) winie w sytuacji, gdy nie ma żadnych na to dowodów. Drugim – przesadne użycie wielkiego kwantyfikatora *nikt* (dwie przesłuchiwane osoby nie były jedynymi, które miały związek z aferą wyjaśnianą przez komisję śledczą). Trzecim – użycie nieadekwatnego do nazywanego stanu czasownika *czuć się*. Istnieje w polszczyźnie frazeologizm *poczuwać się do winy* ‘uznawać swoją winę (w sensie moralnym lub w sensie prawnym)’, który byłby trafniejszy dla wyrażenia intencji nadawcy, gdyż kolokacja *czuć się winnym* odnosi się prymarnie do sytuacji tyczących się winy w sensie moralnym, a nie prawnym.

Pasek [137] orzeka, że ***rząd*** *Tuska* ***ukrył prawdę*** *o Amber Gold*, jednakże w materiale stanowiącym relację z przesłuchania byłego wiceministra spraw wewnętrznych w rządzie Donalda Tuska mowa jest przede wszystkim o tym, że urzędnik ów być może zaniechał właściwego działania, gdy otrzymał notatkę ABW zawierającą informacje o możliwym przestępczym charakterze działalności firmy Amber Gold. Widz nie otrzymał poza interpretacją zdarzenia przez autora materiału żadnych innych faktów pozwalających mu zweryfikować postawioną w pasku tezę, w związku z czym należy uznać, że mamy tu do czynienia z hiperbolą, którą można oceniać jako nadinterpretację przedstawionych faktów, gdyż *ukrycie prawdy* jest działaniem intencjonalnym, motywowanym określonym interesem podmiotu, który podejmuje takie działanie – materiał filmowy jednak nie zawierał żadnych dowodów na występowanie takiego stanu rzeczy. Ponadto nieuzasadnione komunikacyjnie w kontekście treści materiału jest operowanie synekdochą typu „całość zamiast części” (*rząd* zamiast *minister*).

Inne odnotowane w analizowanym zbiorze wypowiedzi zawierające intencjonalnie ukształtowane nazwy faktów lub ocen faktów: [67] *Gorący tydzień*, [97] *Walka z czasem na starcie*; [98] *Zdezorientowany prokurator* są adekwatne do treści materiałów dziennikarskich, które sygnują, i nie naruszają standardów przyjętych w komunikowaniu publicznym.

Typ drugi stanowią wyrażenia nie(do)określone semantycznie i pragmatycznie. Oto zebrane przykłady: [147] *Po latach milczenia*; [152] *Zbyt daleko od Warszawy*; [168] *Teatr jednego aktora*. Wszystkie te teksty zamazują referencję przedmiotową, w związku z czym nie pełnią właściwie funkcji deskryptywnej wobec następującego po nich właściwego materiału dziennikarskiego. Wydają się też na pozór neutralne aksjologicznie, bo nie użyto w nich żadnych środków wartościujących systemowo. Jednakże w zestawieniu z treścią wiadomości, którą zapowiadają, okazują się nośnikami wartościowania opartego na ironii.

Paski [147] i [152] odnoszą się do osoby Tomasza Arabskiego, ministra w rządzie Donalda Tuska, odpowiedzialnego za organizację wizyty Prezydenta RP, Lecha Kaczyńskiego, 10 kwietnia 2010 roku w Katyniu, która zakończyła się katastrofą lotniczą, w której zginął Prezydent RP, Lech Kaczyński, wraz z 95 innymi osobami. T. Arabski w lutym 2016 roku udzielił wywiadu jednemu z czołowych polskich dzienników, w którym deklarował, że nie zaniedbał swoich obowiązków jako organizator tej wizyty. Pasek [147] stanowi ironiczny komentarz do tego, że T. Arabski zabrał publicznie głos w tej sprawie dopiero po 6 latach. Z kolei pasek [152] zapowiada materiał, w którym mowa jest o niestawieniu się tego urzędnika na procesie sądowym w Warszawie z powodu, jak wyjaśniał wezwany, zbyt dużej odległości Gdańska, w którym mieszka, od Warszawy. Intencja ironiczna autora tego paska jest czytelna w zestawieniu z informacją zawartą w materiale, że na rozprawę stawił się inny wezwany, także mieszkający w Gdańsku.

Z kolei pasek [168] sygnuje materiał, który dotyczy zatrzymania Władysława Frasyniuka w czasie próby „blokady marszu pamięci o ofiarach katastrofy smoleńskiej”[52]. Dziennikarz nazywa tę inicjatywę „chuligańską, uliczną awanturą”, po czym prezentuje wypowiedź Frasyniuka o tym, że „reprezentuje wszystkich tych, którzy pooddawali życie w powstaniu styczniowym, listopadowym czy w powstaniu warszawskim”, a następnie ironicznie (a nawet z szyderstwem) puentuje, że Frasyniuk to „powstaniec, choć z bruku na Krakowskim Przedmieściu nie wstał o własnych siłach” (bo został wyprowadzony przez policję). W tym kontekście treść paska [168] należy odczytywać jako ironię opartą na konotacjach słów *teatr* ‘coś na pokaz, coś udawanego, coś niepoważnego’ oraz na przenośnym znaczeniu frazeologizmu *teatr jednego aktora* ‘wydarzenie, w którym uwagę obserwatorów przykuwa jedna osoba’.

Dalsze typy zależnych od autora wartościujących operacji językowych reprezentowane są w zebranym zbiorze wypowiedzi jednostkowo. Należą do nich:

1. cudzysłowy ironiczne: [84] *Osobista „misja” Timmermansa*; [92] *„Opcja nuklearna”*[53] *to kapiszon*;
2. porównanie deprecjonujące: [188] w *Sejmie jak w przedszkolu*;
3. wartościująca antyteza: [145] *Przeciw rządowi, za aborcją na życzenie*;
4. ironiczny wielokropek: [212] *Petru ograł… Petru*.

[52] https://wiadomosci.tvp.pl/32779052/teatr-jednego-aktora. Wszystkie cytaty za tym źródłem.
[53] Chodzi tu o artykuł 7 Traktatu o Unii Europejskiej dotyczący stwierdzenia przez Radę Europejską ryzyka poważnego naruszenia przez państwo członkowskie wartości Unii, nazywany często „opcją nuklearną” lub „opcją atomową” (frazeologizmy stylowe).

6.4. Analiza środków wartościujących systemowo

W postępowaniu badawczym ustaliliśmy, że w ujęciu sumarycznym w zbiorze 306 przeanalizowanych pasków wyrazy lub frazeologizmy wartościujące systemowo występują w 169 z nich, co stanowi ok. 55% całego korpusu. W ujęciu jakościowym, w którym wyeliminowano użycia niedeformujące obrazu zdarzenia[54], liczba pasków zawierających wartościujące systemowo jednostki leksykalne wynosi 105 na 306 wszystkich, co stanowi ok. 34%. W praktyce oznacza to, że co trzeci pasek z badanego korpusu wyraża za pomocą środków systemowo wartościujących zależną od nadawcy ocenę zdarzenia będącego przedmiotem powiadomienia dziennikarskiego.

Opis tej grupy środków wartościujących obecnych w materiale nastręcza kilku trudności. Pierwsza z nich polega na tym, że w ogromnej większości przypadków środki te wyrażają ocenę zdarzeń lub podmiotów nominowanych za pomocą wyrażeń neutralnych aksjologicznie (np. [3] *Opozycja straszy*[55] *Majdanem*; [27] *Kolejne skandaliczne decyzje sędziów*; [169] *Marsz pamięci pod pręgierzem polityków*; [202] *Jak manipuluje niemiecka telewizja publiczna*; [278] *Złodziejska reprywatyzacja obciąża Platformę*), co w praktyce oznacza konieczność analizy całych kontekstów składniowych, a także czasem uwzględnienia kontekstu (tj. treści materiału filmowego).

Druga trudność opisu wynika z tego, że środki systemowe bardzo rzadko są w badanym materiale jedynymi nośnikami wartościowania obecnymi w tekście paska, zazwyczaj są one stowarzyszone z elementami wyrażającymi ocenę na płaszczyźnie zdaniowej lub kontekstualnej. Jeśli jednak autor paska ogranicza się do użycia wyłącznie systemowych środków wartościowania (niemal bez wyjątku są to leksemy), to w przypadku pasków stanowiących informację zamkniętą (tj. zrozumiałą bez poznawania treści sygnowanego paskiem materiału) można zaobserwować prawidłowość polegającą na tym, że takie paski wyrażają z reguły oceny powszechnie podzielane lub oczywiste, a więc można uznać, że są w istocie informacyjne, a nie perswazyjne. Oto kilka przykładów takich wypowiedzi: [2] *Szukanie kompromisu wokół TK*; [25] *Plan reformy sądownictwa*; [117] *Wątek lotniczy afery Amber Gold*; [227] *Spór o esbeckie emerytury*. Żadnej z tych wypowiedzi nawet nieprzychylny nadawcy odbiorca nie może zarzucać deformacji opisu sytuacji. Jednakże

[54] Uznaliśmy, że warunek ten spełniają następujące paski: [5], [6], [9], [10], [19], [25], [26], [29], [31], [32], [33], [35], [43], [53], [54], [58], [66], [109], [110], [117], [134], [138], [145], [153], [157], [159], [163], [181], [187], [193], [213], [215], [217], [224], [225], [227], [229], [232], [237], [239], [240], [243], [249], [295], [296], [297], [298], [299], [300], [301], [302], [303], [304], [305] i [306].

[55] Tu i dalej podkreślamy wyrazy systemowo wartościujące.

częściej występuje sytuacja, w której pasek zawierający wyłącznie określenia systemowo wartościujące i komunikujący treść zgodną z faktami odsyła odbiorcę znającego bieżący kontekst polityczny do pewnego ocennego zespołu przekonań wartościujących żywionych tylko przez część obywateli. Można tu wyróżnić przynajmniej trzy typy pozorowania oczywistości oceny wyrażonej systemowo.

1. Paski [26] *Reforma sądownictwa w Sejmie*; [66] *Brak jedności*; [82] *Presja na polski rząd* **otwierają miejsce dla implikowanej formuły**: **i *to dobrze/źle*** (zob. istotę tego ujęcia: Laskowska 1992, s. 118–122), której szczegółowe wypełnienie pozytywnym lub negatywnym składnikiem ocennym jest już w gestii nadawcy komunikatu, tj. zależy od sposobu tekstowego wyprofilowania struktury informacji.

2. Z kolei np. pasek [159] *Prokuratura apeluje o rzetelne informacje* **otwiera miejsce dla implikowanej formuły**: ***co świadczy, że X* (w tym wypadku: prokuratura) *jest dobry/zły*** (zob. o tym więcej: Laskowska 1992, s. 122–128), w tym przypadku przybierającej postać sądu ‘Prokuratura nie ma rzetelnych informacji, ale bardzo ich potrzebuje (skoro o nie *apeluje*, czyli ‘wzywa do określonego działania’), co świadczy o tym, że ktoś ich jej nie dostarcza (a więc działa źle pod względem poznawczym, bo utrudnia ustalenie prawdy)’.

3. Natomiast np. paski [163]: *Bliżej prawdy o Smoleńsku* oraz [256] *Polska chce reformy Unii Europejskiej* oprócz implikowania jednej z wyżej wymienionych formuł odsyłają ponadto odbiorcę do przyjęcia jako oczywistych **określonych wartości dyskursu**, tj. dla [163] sądu: ‘Prawda o katastrofie polskiego rządowego samolotu w Smoleńsku jeszcze nie jest w pełni znana, tj. nie jest jeszcze pewne, czy to był wypadek czy zamach’, a dla [256] – sądu: ‘Unia Europejska jako organizacja międzynarodowa nie działa w pełni zgodnie z interesami Polski’.

Trzecia trudność opisu tej grupy środków wartościujących ma swoje źródło w tym, że na poziomie systemu językowego wyrażają one wartościowane jednoznacznie zdeterminowane co do kierunku – pozytywne lub negatywne, jednak w użyciu tekstowym znaki tego wartościowania mogą być odwracane. Tak się też dzieje niekiedy (rzadko) w przypadku przedmiotowego dla niniejszej analizy zbioru tekstów. Zegzemplifikujemy to zjawisko następującymi przykładami: [38] *Nieudolna obrona tego co było*; [53] *17 lat walki o sprawiedliwość*; [59] *Reformatorska PO-Budka*; [198] *Moralność w trakcie kompromitacji*; [209] *Kłótnia w obozie okupantów*; [218] *Kapitulacja Platformy*; [247] *Europejskie elity tolerują neonazistów*; [254] *Polska obnażyła unijne standardy demokracji*; [261] *Radość z Tuska pretekstem do profanacji*; [264] *Opozycja boi się komisji weryfikacyjnej*.

We wszystkich tych wypowiedziach występują wyrazy albo bezpośrednio nazywające wartość, albo komunikujące systemowo przypisaną pewnemu działaniu czy postawie określoną ocenę: *obrona* [+], *sprawiedliwość* [+], *reformatorski* [+], *moralność* [+], *kłótnia* [–], *kapitulacja* [–], *elity* [+], *tolerować* [+], *standard (demokracji)* [+], *radość* [+], *bać się* [–]. Jednakże albo bezpośredni kontekst wypowiedzeniowy (jak w [38]: *nieudolna* [–]; w [198]: *kompromitacja* [–]; w [247]: *neonazista* [–], w [254]: *obnażyć* [–], w [254]: *profanacja* [–]), albo kontekst sytuacyjno-dyskursowy (ujawniany przez materiał filmowy lub założony przez nadawcę jako wspólna wiedza) służy nadawcy do faktycznego odwrócenia znaku wartościowania przywołanych określeń. Jest to zatem technika (figura myśli) znana pod nazwą ironii. Patrząc na to zjawisko od strony pragmatyki komunikacyjnej, należy zauważyć, że ironia zawsze negatywizuje systemową (dosłowną) treść użytego w takim trybie określenia, co jest podstawą do wyróżniania opartych na ironii rozmaitych deprecjatywnych illokucji – drwiny, szyderstwa, kpiny, a nawet obelgi (zniesławienia w rozumieniu Kodeksu karnego), ale też – w pewnych warunkach komunikacyjnych – ironia może fundować takie akty mowy, jak: żart, kawał, przekomarzanie się. Nie można wszak sensownie zakładać, że autorzy pasków prezentowanych ogólnopolskiemu audytorium w najważniejszym programie informacyjnym telewizji publicznej dążą świadomie do realizacji intencji o charakterze ludycznym, w związku z czym należy opisane wyżej przypadki ironicznego odwracania przez nadawcę wartościujących znaczeń użytych leksemów traktować jako użycia intencjonalnie deprecjatywne (w dowolnym wcieleniu gatunkowym). Należy też ponadto w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że na zasadzie ironii odwracane są w badanym materiale częściej słowa, które na poziomie systemu nacechowane są pozytywnie (8 przypadków), a nie te, które słowniki kwalifikują jako nazwy zdarzeń czy stanów negatywnych (3 przypadki). Można w tym dopatrywać się pewnej strategii perswazyjnej nadawcy (choć zebrany materiał jest zbyt skromny, by tę obserwację uznać za prawidłowość) – ironicznie odwracane są przede wszystkim te znaczenia systemowo nacechowane pozytywnie, które w materiałach dziennikarskich „Wiadomości" TVP1 odnoszą się do działań opozycji (parlamentarnej lub nie), np. słowo *obrona* w [38] jest użyte w sposób odwrócony aksjologicznie, ale w [216] *Grupy „GP"* [„Gazety Polskiej"] *w obronie Sejmu i rządu* – już w sposób standardowy, co może wskazywać na skłonność nadawcy do interesownego korzystania ze środków wartościujących, które oferuje język, oraz do traktowania tychże środków w sposób ambiwalentny (odwołując się do zacytowanego przykładu: *obrona* jest dobra wtedy, gdy „bronią nas", a zła wtedy, gdy „bronią ich").

Na osobną analizę zasługuje pasek: [192] *Wigilijny pasztet*. Można dopatrywać się w użyciu wyrazu *pasztet* nawiązania do utrwalonego już systemowo, choć tylko w odmianach substandardowych, jego znaczenia: *pasztet*$_2$ ‘nieprzyjemna sytuacja; zwłaszcza taka, w której mówiący nie ma wpływu na dotyczący go negatywny stan rzeczy’. *Pasztetem* – być może w tym znaczeniu – określono w „Wiadomościach” polegający na blokowaniu mównicy sejmowej protest opozycji. Użycie tego określenia bazuje na wartościującej opozycji *pasztet*$_1$ (‘potrawa’) – *pasztet*$_2$ (‘niepożądany kłopot’), przy czym należy zwrócić uwagę na to, że w Polsce chrześcijanie w Wigilię nie jedzą pasztetu, który jest potrawą mięsną, ale można już go jadać w pierwszy dzień świąt Bożego Narodzenia. Użycie słowa *pasztet* w tym pasku (sygnującym materiał nadany w dniu 27 grudnia 2016 roku i zapowiadającym trwający wciąż „po świętach” protest) odblokowuje konotacje ‘nieświeżosci’ *pasztetu* (w obu znaczeniach – przedmiotowym i metaforycznym), a nazwanie go w pasku *wigilijnym* – jest prawdopodobnie przejawem dążenia nadawcy do skonfrontowania pozytywnych skojarzeń wiążących się w polskiej kulturze z wigilią świąt Bożego Narodzenia z negatywnie ocenionymi działaniami opozycji parlamentarnej (zamiast cieszyć się atmosferą Wigilii politycy opozycji protestują w Sejmie, czym generują zbędne kłopoty; w czasie wieczerzy wigilijnej mają zamiar spożywać pasztet: „W Wigilię posłowie radykalnej opozycji chwalili się w pasztetem, a na świątecznym stole ustawiali znicze”[56]). W tym miejscu warto jeszcze zwrócić uwagę na to, że wartościowania systemowe występujące w badanych tekstach odnoszą się w ogromnej większości tylko do kilku kryteriów[57], z których na pierwsze miejsce wysuwa się kryterium społeczne – obejmujące według ujęcia Laskowskiej (1992, s. 16–17) obyczaj i prawo, uważane przez tę autorkę za wartości pomocnicze dla wartości etycznych. Takie nacechowanie aksjologiczne mają często powtarzające się w tekstach pasków leksemy: *reforma* (i wyrazy pochodne) (12 wystąpień), bo reformowanie prawa zasadniczo służy polepszaniu jakości funkcjonowania społeczeństwa; *kompromis* (6 wystąpień), bo nazywa sposób zapobiegania konfliktom społecznym; *szokujący* (4 wystąpienia) i *skandaliczny* (1 wystąpienie), bo określają działania, które podmiot oceniający postrzega jako naruszające zasady etyki lub spójność społeczną; *prowokacja* (4 wystąpienia), bo tak zinterpretowane działanie jest w ocenie podmiotu wyrażającego wartościowa-

[56] Źródło: https://wiadomosci.tvp.pl/28372803/wigilijny-pasztet.
[57] Laskowska (1992, s. 14–19) wyróżnia 11 kryteriów wartościowania: pragmatyczne, ekonomiczne, hedonistyczne, witalne, społeczne, odczuć (odczuciowe), perfekcjonistyczne, estetyczne, poznawcze, etyczne i sakralne.

nie szkodliwe dla ukształtowanego w wyniku demokratycznych wyborów ładu społecznego; *radykalna (opozycja)* (4 wystąpienia), *totalna (opozycja)* (3 wystąpienia) i *(sędziowska)/(nadzwyczajna) kasta* (3 wystąpienia), bo działania tak określonych grup podmiot mówiący ocenia jako ingerujące w reguły współżycia społecznego, zwłaszcza w zakresie relacji między rządzącymi a rządzonymi.

Już tylko z tego krótkiego przeglądu, obejmującego tylko określenia najczęstsze, wyłania się pewien mechanizm rządzący doborem określeń wartościujących systemowo. Otóż o działaniach władzy lub o jej systemie wartości mówi się, używając określeń nacechowanych w systemie językowym pozytywnie: *reforma* [25], [26], [29], [31], [32], [33], [35], [43], [49], [54], [59], [256], *suwerenny* [89], *silny* [89], *bohater* [175], *święto* [237], *demokracja* [237], *patriotyzm/patrioci* [241], [245], *pomoc (państwa)* [292]; z kolei o działaniach podmiotów krytycznych wobec działań/postaw władzy lub w inny sposób postrzeganych przez nią jako wrogie (chodzi tu przede wszystkim o osoby świadków w komisjach ds. afery Amber Gold oraz reprywatyzacji warszawskiej, które nie zostały skazane prawomocnym wyrokiem) mówi się wyłącznie negatywnie: *szokujący* [106], [127], [267], [284], *skandaliczny* [27], *prowokacja* [143], [162], [164], [180], *pucz* [44], [194], *połajanki* [83], *szantażować* [85], *naciski* [86], *żenujący* [162], *agresja* [170], *zmanipulowany* [171], *destabilizacja (państwa)* [173], *rozróba* [175], *zdziczenie (obyczajów)* [197], *wpadka* [204], *kłótnia* [209], *kapitulacja* [218], *pycha* [231], *kłamstwo* [246], *szkalować* [244], [246], *profanacja* [261], *tłumaczyć się* [265], *dzika (reprywatyzacja)* [267], [280], *bezczelność* [274], *buta* [274], *złodziejski* [278], [287], *podłość* [284], *kradzież/skradziony/ukradziony* [288], [289], [290], *eskalować* [302]. Trzecim składnikiem tego mechanizmu jest wyzyskiwanie negatywnie nacechowanych frazeologizmów stylowych jako środków służących nieuzasadnionej generalizacji oceny (można domniemywać, że zostały one utworzone wyłącznie w tym celu), co jest podstawowym („pierwszym" wręcz) sposobem erystycznym (Schopenhauer 1984, s. 48–50, Kochan 2005, s. 68-72). W badanym materiale występują trzy takie frazeologizmy: *totalna opozycja* [46], [91], *radykalna opozycja* [190], [196], [208], [214] oraz *sędziowska kasta*/*nadzwyczajna kasta* [36], [39], [45]. Funkcją pragmatyczną każdego z nich jest wprowadzanie do komunikacji z widzem maksymalnie uogólnionej i negatywnie nacechowanej treści: 'Wszystko, co robi opozycja, jest przeciwko władzy' (*totalna*); 'Każde działanie opozycji jest groźne' (*radykalna*); 'Wszyscy sędziowie uważają, że są jako grupa zawodowa szczególnie uprzywilejowani' (*kasta*). Mimo że frazeologizmy te w badanym materiale występują tylko kilkukrotnie, to jednak w materiałach

dziennikarskich wytwarzanych przez Telewizję Polską S.A. W omawianym okresie wystąpiły po wielekroć, co wyklucza uznanie ich za doraźnie zbudowane konstrukcje językowe.

Inne poza społeczno-etycznym aspekty wyrażanych systemowo wartościowań językowych są w zebranym korpusie reprezentowane incydentalnie. Wartościowania odczuciowego można się dopatrywać np. w pasku [57], w którym przywoływana jest wypowiedź prezesa rządzącej partii politycznej: *Idziemy razem do przodu*, którą można odczytywać jako wyraz jego optymizmu co do obranego kierunku działania w kwestii reformowania systemu sądowniczego, co potwierdza materiał filmowy zapowiadany przez pasek [57]. Można też ten typ wartościowania przypisać paskowi [249]: *Polska stawia na Saryusz-Wolskiego*[58], gdyż zapewne nie cała „Polska" (tj. wszyscy obywatele) *stawiała na* tę osobę – nazwy *Polska* użyto tu metonimicznie w znaczeniu 'rząd polski'. Z kolei eksponowanie poznawczego kryterium wartościowania widać najwyraźniej w treści pasków: [137] *Rząd Tuska ukrył prawdę o Amber Gold*; [163] *Bliżej prawdy o Smoleńsku* oraz [246] *Szokujące kłamstwa szkalujące Polskę*. Jednakże w odniesieniu do badanego materiału zasadą jest, że przedmiotem wartościowania są przede wszystkim relacje międzyludzkie w rozumieniu społecznym, przy czym strona komunikująca przyznaje sobie prawo do wstępnego (tj. „na wejściu") zdefiniowania ich charakteru.

Taki obraz aspektów dominującego w tekstach pasków wartościowania wyrażanego środkami systemowymi nie budzi wątpliwości, gdyż to system polityczny jest głównym regulatorem życia społecznego, niemniej jednak zastanawiać mogą przyjęte w redakcji „Wiadomości" i opisane wyżej kierunki dystrybucji określeń systemowo wartościujących – w żadnym z zebranych pasków nie występuje element językowy oceniający negatywnie i wprost (tj. na poziomie systemowych znaczeń użytych w wypowiedzi leksemów) działania władzy.

Zauważalne jest także to, że nadawca profiluje za pomocą wyrazów wartościujących systemowo obraz zdarzeń czy procesów („tematów"), których dotyczą emitowane po wyświetleniu paska materiały dziennikarskie. Poniżej syntetyczne omówienie obrazu każdego z wyróżnionych „tematów" w świetle zastosowanych wyrazów systemowo wartościujących.

Temat 1, tj. „Ustawy sądownicze", opisywany jest przede wszystkim jako wprowadzanie *reformy* (11 określeń), a konflikt towarzyszący tym działaniom ujmowany jest jako

[58] Taką – błędną, z nieodmienionym członem – formę nazwiska zawierał tekst.

poszukiwanie *kompromisu* (4 użycia), który jednak opozycja i środowisko sędziowskie *odrzucają*. Podmioty sprzeciwiające się wprowadzeniu tej regulacji i przedsięwzięte przez nich działania są jednak nazywane lub określane niemal bez wyjątku sformułowaniami pejoratywnymi: *skandaliczne* (*decyzje sędziów* [27]); *pucz* [44], [194]; *kasta* (zob. wyżej); *nieudolna obrona* [38]; [Sąd Najwyższy] *złamał prawo* [58] itp.

Temat 2, tj. „UE o praworządności", ujmowany jest także w kategoriach konfliktu między instytucjami Unii Europejskiej a polskim rządem, przy czym wszelkie działania podmiotów reprezentujących UE lub opowiadających się po tej samej stronie sporu wartościowane są bez wyjątku negatywnie – nazywa się je *kontrolą* [65], *presją* (*na polski rząd* [82]), *połajankami* [83], *szantażowaniem* (*Polski* [85]), *wspieraniem nacisków* (*na Polskę* [86]), wprost mówi się o tych działaniach, że są wymierzone *przeciwko* Polsce [87], [90], ośmiesza się Unię Europejską i jej przedstawicieli, nazywając stosowane przez nią instrumenty prawne *kapiszonem* [92], a wynikające z nich czyny urzędników unijnych – *„misją"* [84] (cudzysłów ironiczny) lub *podwójnymi standardami* [93].

Temat 3, tj. „Amber Gold", jest także profilowany dwubiegunowo – po stronie „winnych" znajdują się przestępcy z firmy Amber Gold, niektórzy jej pracownicy oraz funkcjonariusze i instytucje państwa polskiego pomiędzy rokiem 2009 (data powstania firmy Amber Gold) a 2015 (data zmiany władzy), po stronie „uczciwych" – poszkodowani w aferze oraz przedstawiciele obecnej władzy politycznej w Polsce. O ile samo nazywanie przestępstwa będącego przedmiotem dochodzenia komisji śledczej *aferą* nie budzi wątpliwości i może być uznane za działanie prymarnie informacyjne, o tyle negatywne określenia słów, działań i postaw funkcjonariuszy i instytucji państwa w tej sprawie przekraczają granice informacyjności, gdyż stanowią autorską ocenę (niekiedy wręcz bardzo wyrazistą) faktów, co pozwala kwalifikować niektóre paski jako narzucane odbiorcy z góry komentarze do faktów, a nie zapowiedzi informacji czy komentarza o tych faktach. Widać tu wyraźnie – opisywaną już wcześniej w odniesieniu do nagłówków wiadomości w Internecie (np. Zimny 2013) – tendencję do tego, by nagłówek „zastępował" treść materiału, który sygnuje. Innymi słowy – chodzi o to, by nieznający wydarzenia odbiorca otrzymał jeszcze przed zapoznaniem się z materiałem konkretną wskazówkę interpretacyjną dotyczącą głównej intencji nadawcy. Dalej przedstawiamy zestawienie stosowanych wobec podmiotów „winnych" określeń systemowo wartościujących negatywnie: a) prokuratura – *kompromitacja* [101], [103], *niepamięć* [125], [132]; *nieudolność* (jako opcja do wyboru – pytanie retoryczne) [135], *sabotaż* (jako opcja do wyboru – pytanie retoryczne) [135]; b) zeznania

świadków – *szokujące* [106], [127]; c) policja – *klęska operacji* [133]; d) państwo – *„zawiodło”* [108], *„nie działało tak jak trzeba”* [111]; *Rząd Tuska ukrył prawdę o Amber Gold* [137]; e) Platforma Obywatelska – *kryła działania Amber Gold* [124]; f) niezidentyfikowany jednoznacznie podmiot zbiorowy nazywany jest z kolei *układem trójmiejskim* [131] lub *gdańskim* [136].

Temat 4, tj. „Aborcja”, obecny jest tylko w 8 paskach, które zawierają 5 określeń wartościujących systemowo, z których 3 odnoszą się do protestów społecznych przeciwko procedowanemu w Sejmie projektowi zaostrzenia tzw. ustawy aborcyjnej. Działania te nadawca jednoznacznie wartościuje negatywnie, nazywając je *groteską* [143], *prowokacją* [143] oraz zaliczając je do działań *przeciw* rządowi [145].

Tematu 5, tj. „Smoleńsk”, dotyczy w badanym materiale tylko 11 określeń wartościujących systemowo, z których kilka można uznać za uprawnione, tj. wynikające z potrzeby przekazania informacji, w tym informacji o ocenach zdarzenia wyrażanych przez pewne grupy obywateli. Dlatego określenia *prawo* (*do pamięci* [153]), *katastrofa smoleńska* [157], *rzetelne* (*informacje* [159]) czy *prawda* (*o Smoleńsku* [163]) uznajemy za aksjologicznie neutralne. Pozostałe odnotowane w materiale leksemy wartościujące odnoszą się przede wszystkim do kontrmanifestacji wobec tzw. miesięcznic smoleńskich lub blokad tzw. marszów pamięci. Nadawca nazywa te akty *żenującą prowokacją* [162], wskazuje na towarzyszącą im *agresję* [170], a nawet rozmazuje sens informacji, uciekając się do negatywnie nacechowanej sfrazeologizowanej metafory *pod pręgierzem* [169] (pełne brzmienie paska: *Marsz pamięci pod pręgierzem polityków*). Druga część określeń systemowo wartościujących zastosowanych przez nadawcę w obrębie tego tematu służy deprecjonowaniu podmiotów opozycyjnych wobec władzy: *(Opozycja zachęca do) prowokacji* [164], *(Tusk chce być) ponad prawem* [165], *Zmanipulowane dokumenty* (*w komisji Millera* [171]).

Relacjonując temat 6, tj. „Kryzys sejmowy”, autorzy pasków skupili się niemal wyłącznie na deprecjonowaniu działań opozycji (ok. 50% zebranych tekstów pasków zawiera wyrazy systemowo wartościujące negatywnie, z których większość odnosi się do podjętego przez opozycję protestu, a tylko kilka – do trwających w tym samym czasie protestów obywatelskich przed budynkiem Sejmu). Wartościowania negatywne uobecnione w tych paskach reprezentują – według przywoływanego już wyżej ujęcia Laskowskiej – przede wszystkim kategorie społeczne: *destabilizacja* (*państwa* [173], [191]), *(uliczna) rozróba* [175], *(ostatnia walka) esbeków* [176], *(Komorowski) pochwala przemoc* [179], *(nie)demokratyczny* [178], *prowokacja* [180], *agresja* [185], *pucz* [44], [194], *radykał(y)/radykalna* [201], [210], [214], *okupant* [209], *blokować* (*kompromis* [211]), *kapitulacja* [219]; oraz

etyczne: *(granice) przyzwoitości i śmieszności* [195], *zdziczenie obyczajów* [197], *kompromitacja* [198], *ważna wizyta* [200] (użycie ironiczne), *wpadka* [204], *awantura* [220].

Do tematu 7, tj. „Lasy", odnosi się tylko 5 pasków w materiale, z których 4 dotyczą kwestii politycznych (sporu z opozycją i Unią Europejską). W każdym z nich autor posłużył się jakimś określeniem systemowo nacechowanym negatywnie dla nazwania działań obu tych podmiotów: [222] (*Drzewa w*) *politycznej grze*; [223] (*Unijny sędzia*) *przeciwko* (*Polsce*); [224] (*unijne*) *kary*; [226] *Podwójne standardy* (*Komisji Europejskiej*).

Temat 8, tj. „Ustawa dezubekizacyjna", został przedstawiony także za pomocą tylko 5 pasków. Na poziomie wyrazów wartościujących systemowo można w tym niewielkim zbiorze zaobserwować tylko dychotomizację wartościowań dotyczących *esbeków/SB-ków* (tym słowem się nazywa „byłych funkcjonariuszy komunistycznych służb"[59] protestujących pod Sejmem przeciwko ww. ustawie [228], [231]), którym przypisuje się *pychę* [231], oraz *ofiar PRL*, którym przypisuje się z kolei *pokorę* [232].

Dla tematu 9, tj. „Dzień Niepodległości", kluczowym słowem jest *patriota/patriotyzm* [238], [239], [241], [244], którą to postawę nadawca arbitralnie przypisuje uczestnikom tzw. Marszu Niepodległości, natomiast działania środowisk krytycznych wobec sposobu realizacji tej inicjatywy (niektóre media polskie i zagraniczne, politycy opozycji, politycy Unii Europejskiej) określane są *szkalowaniem* (*patriotów* [244] lub *Polski* [246]), *gardzeniem* (*Polakami* [244]) oraz *tolerowaniem neonazistów* [247].

Temat 10, tj. „Tusk", obejmuje tylko kilka określeń systemowo wartościujących, z których trzy można uznać za wyrażające zależne od autora pozytywne lub negatywne oceny: *Twarda obrona* (*polskich interesów*) [257], (*Polska*) *obnażyła* (*unijne standardy demokracji*) [254], *Radość* (*z Tuska pretekstem do*) *profanacji* [261]. Mimo niewielkiej liczby danych można stwierdzić, że i w obrębie tego tematu dochodzi do aktualizacji wartościującej opozycji: Polska i polski rząd (oceniane pozytywnie) *contra* Unia Europejska i opozycja (oceniane negatywnie).

Paski zapowiadające relacje z wydarzeń dotyczących tematu 11, tj. „Reprywatyzacja", zawierają wyłącznie określenia systemowo wartościujące negatywnie. Tej negatywnej ocenie podlegają tu: opozycja polityczna, samorządowe władze Warszawy, właściciele nabywanych nieruchomości lub osoby działające w ich imieniu. Osoby poszkodowane na skutek działań ww. podmiotów nazywa się w tekstach pasków *ofiarami*: albo *oszustów* [272], albo tzw. *czyścicieli kamienic* [279], [283], a ich sytuację – *dramatem* [279], [283].

[59] Sformułowanie użyte przez dziennikarza w materiale filmowym: https://wiadomosci.tvp.pl/30181960/pycha-sbkow.

Czasem podmioty znajdujące się po stronie „winnych” ujmowane są zbiorowo i nazywane *układem* (*samorządowym*) [263] lub *oszustami* [272]. Autorzy pasków dotyczących tego tematu wykazują szczególną predylekcję do posługiwania się wartościującymi frazeologizmami stylowymi. Oprócz przytoczonego wyżej *układu samorządowego* w materiale odnotowano także takie ustabilizowane konstrukcje, jak: *stawiać się ponad prawem* [275], [286], *dzika reprywatyzacja* [267], [280], *złodziejska reprywatyzacja* [277], [278], *złodziejska ośmiornica* [287] oraz *czyściciele kamienic* [274], [279], [282], [283], którym jednokrotnie przypisuje się *bezczelność* i *butę* [274] oraz *podłość* [284], przy czym ta etyczna kwalifikacja odnosi się do *kamieniczników*, których nie można utożsamiać z *czyścicielami kamienic*, choć to nadawca zdaje się sugerować odbiorcy. Tak częste odwoływanie się do frazeologii stylowej świadczyć może o przyjęciu przez nadawcę podzielanego przez wielu członków społeczeństwa przekonania o przestępczym charakterze procesu zwracania warszawskich nieruchomości spadkobiercom dawnych właścicieli, co z lingwistycznego punktu widzenia można postrzegać jako wyprzedzanie faktu przez ocenę, i to niedyskutowalną, bo wyrażoną gotowym językowym „prefabrykatem”. Innym aspektem tego zjawiska może być też perswazyjne dążenie nadawcy do ugruntowania w umysłach odbiorców wskazanego wyżej sądu wartościującego. Intencja ta jest wspomagana ponadto użyciem słownictwa dotyczącego przestępstwa zaboru czyjegoś mienia – *złodziejski* (zob. wyżej egzemplifikacje) oraz: *skradziona* (*kamienica*) [288], *kradzież* (*kamienicy*) [289], *ukradziona* (*kamienica*) [290].

Temat 12, tj. „500+”, jest jedynym spośród wszystkich trzynastu, który w „Wiadomościach” TVP 1 relacjonowano tylko jako serię zdarzeń pozytywnych. W tekstach pasków dotyczących tego zagadnienia tylko jednokrotnie posłużono się wyrazem wartościującym systemowo, którym jest *pomoc* (*państwa dla rodzin*) [292]. W świetle przyjętych wyżej założeń użycie tego środka jest informacją, a nie komentarzem.

Sposób używania wyrazów systemowo wartościujących odnoszących się do tematu 13, tj. „Protest rezydentów”, obrazuje chronologiczny przebieg tego konfliktu, a nawet buduje pewną narrację. Najpierw w paskach podkreślano to, że młodzi lekarze *żądają* [295], [296], [297] podwyżki uposażeń, po czym wyeksponowano to, że *odrzucili kompromis* [298], gdyż oferowane podwyżki to *za mało* [299], [300], przy czym w [299] i [300] nazwano ich już *rezydentami*, a nie *młodymi lekarzami* (uwypuklenie funkcji w systemie, a nie wieku). Kolejne paski [301] i [302] operują już sformułowaniem *początkujący lekarze* (uwypuklenie braku doświadczenia), a ich działania po *odrzuceniu kompromisu* ponownie nazwano *żądaniem* [301], ale już *miliardów złotych* [301], a potem *eskalowaniem* [302]

protestu. W pasku [303] poinformowano widzów o *rekordowo wysokich* funduszach na służbę zdrowia, a w pasku [304] odwołano się do dobra pacjentów, którzy *chcą zakończenia protestu*. Pasek [305] przynosi jednak informację, że *protestujący lekarze odprawili pacjentów* (uwypuklenie postępowania niezgodnego z etyką zawodową), a kończący serię pasek [306] informuje o *szansie na porozumienie*.

6.5. Analiza środków wartościujących zdaniowo

W poddanym analizie korpusie 306 pasków wartościowania, które nazwaliśmy zdaniowymi, występują co najmniej w 143 tekstach, co daje wynik ok. 47%. Wynik ten jest zbliżony do wskaźnika wartościowań systemowych (ok. 45%), co potwierdza prawidłowość przyjętej procedury badawczej. Elementy wartościujące zdaniowo są bowiem nazwami osób, zdarzeń, procesów i stanów, których dotyczy wartościowanie systemowe – zbliżona wielkość obu indykatorów wskazuje więc na ich przyczynową korelację. Obserwacja tak wyróżnionej grupy nazw (nazw, które wartościują sekundarnie) pozwala na wskazanie zarówno kierunków wartościowania, jak i preferencji nadawcy co do wyboru desygnatów objętych wartościowaniem.

Zanim przejdziemy do przedstawienia wyników analizy (Tabela 2 – poniżej), konieczne jest pewne wyjaśnienie. Otóż w praktyce analitycznej nie zawsze jest możliwe ścisłe odgraniczenie wartościowań wnoszonych do badanych komunikatów drogą zdaniową od tych, które pochodzą z kontekstu (a zwłaszcza tych, które są wbudowanymi z góry w komunikat wartościami dyskursowymi) – zdarza się, choć stosunkowo rzadko, że nacechowaniem aksjologicznym danego tekstu rządzą znaczenia zdeterminowane kontekstualnie, ale powierzchniowo niewyrażane (np. nazwa *Amber Gold* jest każdorazowo nosicielem oceny ujemnej, a nazwa *Polska* – dodatniej), co skutkuje sytuacją, że nacechowane zdaniowo bywają wyrazy systemowo neutralne lub ambiwalentne aksjologicznie, np. w pasku [128] *ABW kontaktowała się z szefem Amber Gold* neutralny na gruncie systemu czasownik *kontaktować się* otrzymuje ujemny znak wartości ze względu na dyskursową wartość ocenną członu *Amber Gold*. Podobnie jest także z kolokacją *przeciwko Polsce* (występującą kilkukrotnie) – ktokolwiek będący *przeciwko Polsce* nie może być oceniany pozytywnie. Z kolei potencjalne systemowo znaczenie wartościujące czasowników *walczyć* (*z nową ustawą*) [15] czy *zabierać* (*mieszkanie*) [48] aktualizują się tylko przy założeniu, że respektowane są wartościowania dyskursowe (tu: ‘*nowa ustawa* jest czymś dobrym’, ‘czymś złym jest *zabierać* komuś *mieszkanie*’). Na wartościowania wyrażane zdaniowo wpływać mogą

także nieleksykalne środki wyrażania możliwej na poziomie systemowej organizacji języka oceny, np. w [188] posłużono się konstrukcją komparatywną *jak w przedszkolu*, która nabiera mocy wartościującej (negatywnie) tylko przez uzus (bo raczej nie przez dyskurs). Dlatego w następującej dalej prezentacji wyników badania zdecydowaliśmy się uwzględnić wśród środków wartościujących zdaniowo także te, co do których trudno orzec, czy ich potencjał aksjologiczny motywowany jest przez systemową semantykę wyrażeń przyległych czy może raczej przez tradycję ich użycia.

Tabele 3, 4 i 5 zawierają zbiorczo ujęte wyniki analizy przeprowadzonej przy zastosowaniu opisanej metody. Uwzględniono w nich 104 konteksty wystąpienia nazw podmiotów, których działania nominowano w latach 2016–2017 w tekstach pasków „Wiadomości".

Tabela 3: **Nazwy podmiotów politycznych, społecznych i gospodarczych jako środki wartościujące zdaniowo (w układzie przedmiotowym)**

Nazwy podmiotów wyrażające wartościowanie zdaniowe	**Środki systemowe determinujące wartościowanie zdaniowe (K = kontekstowo)**	**Kierunek wartościowania**	**Numery pasków**	**Temat**
opozycja	*straszy*	–	[3]	Ustawy sądownicze
	na ulicy K	–	[4]	
	odrzuci kompromis	–	[9]	
	łączy (*NATO* z *Trybunałem*) K	–	[12]	
	znów (*o Trybunale*) [elizja czasownika *mówić*] K	–	[14]	
	próbuje zablokować reformę	–	[35]	
	więcej [ją] *dzieli* K	–	[37]	
	totalny chaos [jej]	–	[46]	
	zapowiada bitwy	–	[50]	
	gra 'dąży do osiągnięcia własnych celów, rywalizując z kimś'	–	[69]	UE o praworządności
	przeciwko (*Polsce*) K	–	[90]	
	chce ukarać (*Polskę*) K	–	[91]	
	gra 'dąży do osiągnięcia własnych celów, rywalizując z kimś'	–	[141]	Aborcja
	zachęca do prowokacji	–	[164]	Smoleńsk
	w obronie esbeckich emerytur	–	[186]	Kryzys sejmowy
	radykalna	–	[190] [196] [208] [214]	
	odrzuca (*apele Kościoła*) K	–	[193]	
	grozi	–	[208]	
	boi się (*komisji weryfikacyjnej*) K	–	[264]	Reprywatyzacja
opozycyjni	*radykałowie*	–	[245]	Dzień Niepodległości
obóz ('opozycja')	*kłótnia* [w nim] *okupanci*	–	[209]	Kryzys sejmowy

Platforma Obywatelska	*prowokacja*	–	[180]	
Platforma	*przeciwko (Polsce)* K	–	[87]	UE o praworządności
	desperacki atak skompromitowana	–	[88]	
	kryła działania (Amber Gold)	–	[124]	Amber Gold
	kapitulacja	–	[218]	Kryzys sejmowy
	szykuje awanturę	–	[220]	
	złodziejska reprywatyzacja obciąża [ją]	–	[278]	Reprywatyzacja
PO	*partia zewnętrzna* K	–	[259]	Tusk
	([jej] *wiceszefowa) stawia się ponad prawem*	–	[286]	Reprywatyzacja
rząd Tuska	*ukrył prawdę*	–	[137]	Amber Gold
komisja Millera	*zmanipulowane* (*dokumenty*)	–	[171]	Smoleńsk
Tusk	*chce być ponad prawem*	–	[165]	
	(*pretekst do*) *profanacji*	–	[261]	Tusk
wiceszefowa PO	*stawia się ponad prawem*	–	[286]	Reprywatyzacja
Gronkiewicz-Waltz	*stawia się ponad prawem*	–	[275]	
prezydent Warszawy	*kolejny (świadek) obciąża* [ją] K	–	[268]	
stołeczny ratusz	*złodziejska ośmiornica*	–	[287]	
Komorowski	*pochwala przemoc*	–	[179]	Kryzys sejmowy
Sikorski	*wspiera naciski* (*na Polskę*)	–	[86]	UE o praworządności
Schetyna	*wybiera drogę radykała*	–	[210]	Kryzys sejmowy
	blokuje kompromis	–	[211]	
Nitras	*nagrywa* (gdy *Sejm pracuje*) K	–	[221]	
Arabski (nazwisko)	*oskarżony*	–	[154]	Smoleńsk
	proces	–	[161]	
Petru	*blokuje kompromis*	–	[211]	Kryzys sejmowy
Sejm	*pracuje* (gdy *poseł Nitras nagrywa*) K	+	[221]	
	(*Grupy „GP”*) w *obronie*	+	[216]	
	jak w przedszkolu K	–	[188]	
sejmowy	*gry* ‘dążenia do osiągnięcia własnych celów przez rywalizowanie z kimś’	–	[11]	Ustawy sądownicze
	zdziczenie obyczajów	–	[197]	Kryzys sejmowy
Unia Europejska	(*Polska chce*) [jej] *reformy*	–	[256]	Tusk
unijny	*biurokraci podwójne standardy*	–	[93]	UE o praworządności
	(*sędzia*) *przeciwko* (*Polsce*)	–	[223]	Lasy
	kary K	–	[224]	
	(*Polska*) *obnażyła* (*standardy demokracji*)	–	[254]	Tusk
Bruksela	*połajanki*	–	[83]	UE o praworządności
	przeciwko (*Polsce*) K	–	[87] [90]	
brukselski	*ultimatum*	–	[76]	
Komisja Europejska	*podwójne standardy*	–	[226]	Lasy
europejskie elity	*tolerują neonazistów*	–	[247]	Dzień Niepodległości
Timmermans	*„misja”*	–	[84]	UE o praworządności
	szantażuje	–	[85]	
Saryusz-Wolski	*polskim* (*kandydatem*)	+	[248]	Tusk
	(*Polska*) *stawia na* [niego]	+	[249]	
	polowanie na [niego]	+	[251]	
Niemcy	(*i*) *totalna opozycja chcą ukarać* (*Polskę*)	–	[91]	UE o praworządności
Berlin	*przeciwko* (*Polsce*)	–	[90]	

niemiecka telewizja publiczna	*manipuluje*	–	[202]	Kryzys sejmowy
sędziowie	*równiejsi* (*wobec prawa*) K	–	[18]	Ustawy sądownicze
	skandaliczne decyzje	–	[27]	
	strajkują (*na zebraniach*)	–	[28]	
	na wiecach opozycji K	–	[55]	
sędziowska	*kasta*	–	[36] [39]	
sądownictwo	*reforma*	–	[25] [26] [31] [32] [33] [54]	
	(Sejm) zreformuje	–	[26]	
Trybunał	*walczy (z nową ustawą)* K	–	[15]	
Sąd Najwyższy	*złamał prawo*	–	[58]	
sąd	*zabiera (mieszkanie)* K	–	[48]	
prawnicy	*nie znają prawa*	–	[23]	
komisja (ds. Amber Gold)	*na tropie*	+	[131]	Amber Gold
prokuratura	*kompromitacja*	–	[103]	
gdańska prokuratura	*kompromitacja*	–	[101]	
OLT Express	*nie płaciło*	–	[121]	
leśnicy	(*chcą*) *ratować*	+	[225]	Lasy
kamienicznicy	*podłość*	–	[284]	Reprywatyzacja
młodzi lekarze	*żądają* (*podwyżek*) K	–	[295] [296] [297]	Protest rezydentów
	odrzucili kompromis	–	[298]	
rezydenci (‘lekarze bez specjalizacji’)	*za mało*	–	[299] [300]	
początkujący lekarze	*żądają miliardów*	–	[301]	
	eskalują protest	–	[302]	
lekarze	(*pacjenci chcą zakończenia*) [ich] *protestu* K	–	[304]	
	protestujący odprawili pacjentów	–	[303]	
grupy „GP” („Gazety Polskiej”)	*w obronie* K	+	[216]	Kryzys sejmowy
państwo	*zawiodło*	–	[108]	Amber Gold
	nie działało jak trzeba	–	[111]	
	pomoc	+	[292]	500+
ojcowie ‘twórcy’	*niepodległość*	+	[233] [242]	Dzień Niepodległości
PiS	*wyciąga rękę*	+	[187]	Kryzys sejmowy
rząd	*presja* [na niego]	+	[82]	UE o praworządności
	przeciw [niemu]	+	[145]	Aborcja
	(*Grupy „GP”*) w [jego] *obronie*	+	[216]	Kryzys sejmowy
politycy	*pod pręgierzem* K	–	[169]	Smoleńsk

Tabela 4: **Nazwy podmiotów politycznych, społecznych i gospodarczych jako środki wartościujące zdaniowo (w układzie tematycznym)**

Temat	**Nazwy podmiotów wyrażające wartościowanie zdaniowe**	**Środki systemowe determinujące wartościowanie zdaniowe (K = kontekstowo)**	**Kierunek wartościowania**	**Numery pasków**
500+	*państwo*	*pomoc*	+	[292]
Aborcja	*opozycja*	*gra* ‘dąży do osiągnięcia własnych celów, rywalizując z kimś’	–	[141]
	rząd	*przeciw*	+	[145]
Amber Gold	*Platforma*	*kryła działania (Amber Gold)*	–	[124]
	rząd Tuska	*ukrył prawdę*	–	[137]
	komisja (ds. Amber Gold)	*na tropie*	+	[131]
	prokuratura	*kompromitacja*	–	[103]
	gdańska prokuratura	*kompromitacja*	–	[101]
	OLT Express	*nie płaciło*	–	[121]
	państwo	*zawiodło*	–	[108]
		nie działało jak trzeba	–	[111]
Dzień Niepodległości	*opozycyjni*	*radykałowie*	–	[245]
	europejskie elity	*tolerują neonazistów*	–	[247]
	ojcowie ‘twórcy’	*niepodległość*	+	[233] [242]
Kryzys sejmowy	*opozycja*	*w obronie esbeckich emerytur*	–	[186]
		radykalna	–	[190] [196] [208] [214]
		odrzuca (*apele Kościoła*) K	–	[193]
		grozi	–	[208]
	obóz (‘opozycja’)	*kłótnia okupanci*	–	[209]
	Platforma Obywatelska	*prowokacja*	–	[180]
	Platforma	*kapitulacja*	–	[218]
		szykuje awanturę	–	[220]
	Komorowski	*pochwala przemoc*	–	[179]
	Schetyna	*wybiera drogę radykała*	–	[210]
		blokuje kompromis	–	[211]
	Nitras	*nagrywa* (gdy *Sejm pracuje*) K	–	[221]
	Petru	*blokuje kompromis*	–	[211]
	Sejm	*pracuje* (gdy *poseł Nitras nagrywa*) K	+	[221]
		(*Grupy „GP”*) w *obronie*	+	[216]
		jak w przedszkolu K	–	[188]
	sejmowy	*zdziczenie obyczajów*	–	[197]
	niemiecka telewizja publiczna	*manipuluje*	–	[202]
	grupy „GP” („Gazety Polskiej”)	*w obronie* K	+	[216]
	PiS	*wyciąga rękę*	+	[187]
	rząd	(*Grupy „GP”*) w *obronie*	+	[216]
Lasy	*unijny*	(*sędzia*) *przeciwko* (*Polsce*)	–	[223]
		kary K	–	[224]
	Komisja Europejska	*podwójne standardy*	–	[226]
	leśnicy	(*chcą*) *ratować*	+	[225]

Protest rezydentów	*młodzi lekarze*	*żądają* (*podwyżek*) K	–	[295] [296] [297]
		odrzucili kompromis	–	[298]
	rezydenci (‘lekarze bez specjalizacji’)	*za mało*	–	[299] [300]
	początkujący lekarze	*żądają miliardów*	–	[301]
		eskalują protest	–	[302]
	lekarze	(*pacjenci chcą zakończenia*) *protestu* K	–	[304]
		protestujący odprawili pacjentów	–	[303]
Reprywatyzacja	*opozycja*	*boi się* (*komisji weryfikacyjnej*) K	–	[264]
	Platforma	*złodziejska reprywatyzacja obciąża*	–	[278]
	PO	*(wiceszefowa) stawia się ponad prawem*	–	[286]
	wiceszefowa PO	*stawia się ponad prawem*	–	[286]
	Gronkiewicz-Waltz	*stawia się ponad prawem*	–	[275]
	prezydent Warszawy	*kolejny (świadek) obciąża* K	–	[268]
	stołeczny ratusz	*złodziejska ośmiornica*	–	[287]
	kamienicznicy	*podłość*	–	[284]
Smoleńsk	*opozycja*	*zachęca do prowokacji*	–	[164]
	komisja Millera	*zmanipulowane* (*dokumenty*)	–	[171]
	Tusk	*chce być ponad prawem*	–	[165]
	Arabski (nazwisko)	*oskarżony*	–	[154]
		proces	–	[161]
	politycy	*pod pręgierzem* K	–	[169]
UE o praworządności	*opozycja*	*gra* ‘dąży do osiągnięcia własnych celów, rywalizując z kimś’	–	[69]
		przeciwko (*Polsce*) K	–	[90]
		chce ukarać (*Polskę*) K	–	[91]
	Platforma	*przeciwko (Polsce)* K	–	[87]
		desperacki atak skompromitowana	–	[88]
	Sikorski	*wspiera naciski* (*na Polskę*)	–	[86]
	unijny	*biurokraci podwójne standardy*	–	[93]
	Bruksela	*połajanki*	–	[83]
		przeciwko (*Polsce*) K	–	[87] [90]
	brukselski	*ultimatum*	–	[76]
	Timmermans	*„misja”*	–	[84]
		szantażuje	–	[85]
	Niemcy	(*i*) *totalna opozycja chcą ukarać* (*Polskę*)	–	[91]
	Berlin	*przeciwko* (*Polsce*)	–	[90]
	rząd	*presja*	+	[82]
Ustawy sądownicze	*opozycja*	*straszy*	–	[3]
		na ulicy K	–	[4]
		odrzuci kompromis	–	[9]
		łączy (*NATO z Trybunałem*) K	–	[12]
		znów (*o Trybunale*) [elizja czasownika *mówić*] K	–	[14]
		próbuje zablokować reformę	–	[35]
		więcej [ją] *dzieli* K	–	[37]
		totalny chaos	–	[46]

		zapowiada bitwy	–	[50]
	sejmowy	*gry* ‘dążenia do osiągnięcia własnych celów przez rywalizowanie z kimś’	–	[11]
	sędziowie	*równiejsi* (*wobec prawa*) K	–	[18]
		skandaliczne decyzje	–	[27]
		strajkują (*na zebraniach*)	–	[28]
		na wiecach opozycji K	–	[55]
	sędziowska	*kasta*	–	[36] [39]
	sądownictwo	*reforma*	–	[25] [26] [31] [32] [33] [54]
		(Sejm) zreformuje	–	[26]
	Trybunał	*walczy (z nową ustawą)* K	–	[15]
	Sąd Najwyższy	*złamał prawo*	–	[58]
	sąd	*zabiera (mieszkanie)* K	–	[48]
	prawnicy	*nie znają prawa*	–	[23]
Tusk	*PO*	*partia zewnętrzna* K	–	[259]
	Tusk	(*pretekst do*) *profanacji*	–	[261]
	Unia Europejska	(*Polska chce*) *reformy*	–	[256]
	unijny	(*Polska*) *obnażyła* (*standardy demokracji*)	–	[254]
	Saryusz-Wolski	*polskim* (*kandydatem*)	+	[248]
		(*Polska*) *stawia na*	+	[249]
		polowanie na	+	[251]

Tabela 5: **Ilościowy rozkład nazw podmiotów życia politycznego wartościowanych zdaniowo w układzie tematycznym (wartości przybliżone z dokładnością do 0,5%)**

Temat	**Liczba wartościowań zdaniowych/liczba pasków**	**Odsetek wartościowań zdaniowych ogółem (%)**	**Liczba i wskaźnik wartościowań pozytywnych (%)**	**Liczba i wskaźnik wartościowań negatywnych (%)**
500+	1/4	25%	1 (100%)	0 (0%)
Aborcja	2/8	25%	1 (50%)	1 (50%)
Amber Gold	8/44	18%	1 (12,5%)	7 (87,5%)
Dzień Niepodległości	3/15	20%	1 (33%)	2 (66%)
Kryzys sejmowy	22/50	44%	5 (24%)	16 (76%)
Lasy	4/5	80%	1 (25%)	3 (75%)
Protest rezydentów	7/12	58%	0 (0%)	7 (100%)
Reprywatyzacja	8/28	44,5%	0 (0%)	8 (100%)
Smoleńsk	6/26	23%	0 (0%)	6 (100%)
Tusk	7/15	47%	4 (57%)	3 (43%)
UE o praworządności	15/32	47%	1 (7%)	14 (93%)
Ustawa dezubekizacyjna	0/6	0%	0 (0%)	0 (0%)
Ustawy sądownicze	21/61	34%	0 (0%)	21 (100%)
Razem	**104/306**	**33%**	**14%**	**85%**

Bazując na przedstawionych wyżej tabelarycznych zestawieniach, można sformułować kilka wniosków płynących z tego badania:

1. W konstruowanym przez tę grupę środków obrazie komunikowanej rzeczywistości dominuje negatywizm – wartościowania pozytywne są rzadkością i dotyczą tylko podmiotów wspierających władzę. Występuje bardzo duża dysproporcja ilościowa między ocenami tych podmiotów, których działania wartościuje się negatywnie (przeciwników władzy), a ocenami tych podmiotów, których działania wartościuje się pozytywnie (zwolenników władzy).

2. W zebranym materiale w ogóle nie występują negatywnie wartościujące określenia odnoszące się do partii politycznych innych niż Platforma Obywatelska, ale reprezentowanych w parlamencie.

3. Dystrybucja określeń wartościujących w tym obszarze badanego korpusu (bezwzględna większość wartościowań negatywnych odnoszących się do przeciwników władzy) wskazuje na preferencję nadawcy do mówienia o zagrożeniach dla podmiotu sprawującego władzę, a nie na preferencję do afirmowania jego działań władczych.

4. Sposób językowego nazywania i oceniania podmiotów życia politycznego w celu poinformowania opinii publicznej o ich działalności wykazuje tendencję do ujęcia bazującego tylko na dychotomicznym rozdziale na „to, co dobre (słuszne)” i „złe (niesłuszne)”.

5. Zasadą rządzącą doborem określeń opisujących lub nazywających rzeczywistość polityczną wydaje się – w odniesieniu do tej grupy zebranych nazw – model komunikacji politycznej, który K. Kłosińska określa jako „dyskurs etyczny” (2012). Oznacza to, że w wysłowieniu dominuje nastawienie na konflikt, stygmatyzację przeciwnika, zamykanie się na jego racje (zob. więcej Kłosińska 2012, s. 31–32).

6.6. Analiza środków wartościujących za sprawą kontekstu pozajęzykowego (w tym: założonej wspólnej dla nadawcy i odbiorcy wiedzy o świecie)

Według naszych obliczeń 115 pasków na 306 poddanych badaniu nie zawiera wartościowań kontekstowych, co daje wskaźnik ok. 37,5%. Wielkość tę należy traktować jednak tylko jako szacunkową (orientacyjną), gdyż nie było możliwe w ramach przedkładanego Sprawozdania zbadanie rzeczywistego odbioru treści pasków, a więc tym samym stwierdzenie, czy domniemane przez nas jako badaczy znaczenia intencjonalne są realnie skutecznie komunikowane.

Przyjęliśmy ponadto, że na jakość informacyjną pasków (tj. obiektywizm relacji) nie wpływa używanie określeń wartościujących (o znaku plus lub minus) wyrażających oceny

powszechne. Dlatego też nazwę własną *Amber Gold* (kojarzoną z działaniami przestępczymi firmy o tym mianie) czy nazwę *Polska* (reprezentującą pozytywną wartość uniwersalną) traktujemy jako środki niewnoszące istotnego dla komunikowanej treści wartościowania. Niemniej jednak inne – pozornie niezależne od autorów i niewartościujące nazwy własne (głównie nazwiska) – są jednak w praktyce komunikacyjnej zdeterminowane pod względem swojego potencjału aksjologicznego przez uwarunkowania dyskursu etycznego (zob. Kłosińska, 2012), który wdraża nadawca. Tak więc nazwiska *Tusk, Gronkiewicz-Waltz, Mazguła, Frasyniuk, Bauman* uznajemy za środki wartościujące kontekstowo (negatywnie), podobnie jak słowa klucze *Smoleńsk* czy *Kościół*, które w opisywanym dyskursie wyrażają oceny pozytywne.

Sposób analizy będzie w tej części opracowania inny niż w poprzednich partiach sprawozdania – skupimy się mianowicie na pokazaniu kilku typowych mechanizmów wartościowania stosowanych przez autorów analizowanego zbioru pasków. Czynimy tak dlatego, że w odniesieniu do tego typu wartościowań analiza ilościowa nie przynosi istotnych efektów poznawczych, natomiast analiza jakościowa pozwala rozpoznać techniki wartościowania i uzyskać tym samym wiedzę o sposobach funkcjonalizowania tworzywa językowego w celu wywarcia wpływu na odbiorcę.

Na podstawie analizy zgromadzonego korpusu dostrzegamy kilka głównych technik komunikowania w paskach nieumotywowanych systemowo znaczeń wartościujących pochodzących z kontekstu (tj. wiedzy wspólnej).

6.6.1. Konotacje

Pierwszą z nich jest wyzyskiwanie konotacyjnego[60] zaplecza semantycznego słów. Przedstawiamy tę technikę na kilku przykładach.

Pasek [168] *Teatr jednego aktora* odwołuje się do ugruntowanej od wieków w kulturze metafory pojęciowej POLITYKA TO TEATR, która jest kognitywnie rozległa (obejmuje zarówno scenę, jak i działające na niej podmioty: aktorów, reżyserów, scenarzystów, scenografów, a nawet inspicjentów), ale na poziomie pragmatyki komunikacyjnej aktualizuje przede wszystkim konotacyjne znaczenia leksemu *teatr* ‘coś udawanego, nieautentycznego, pozbawionego powagi, obliczonego na uzyskanie poklasku’ (materiał filmowy doty-

[60] *Konotacjami* nazywamy tu niedefinicyjne składniki znaczenia wyrazu, będące przede wszystkim treściami asocjacyjnymi przypisywanymi pojęciu sygnifikowanemu przez dany wyraz.

czy zatrzymania przez policję Władysława Frasyniuka w czasie kontrmanifestacji smoleńskiej w czerwcu 2017 r.). Dodatkowo mamy tu do czynienia z deprecjonującym potraktowaniem osoby nazwanej za pomocą wyrażenia *jeden aktor* (będącego składnikiem frazeologizmu *teatr jednego aktora*) – wskazuje się, że w wydarzeniu, omawianym w materiale reporterskim, osoba ta (Władysław Frasyniuk) starała się zwrócić na siebie uwagę, dążyła do uczynienia z siebie najważniejszej postaci.

Podobnie można opisać przykład [8] *Marsz na eksport*. Pasek ten zapowiada materiał dotyczący marszu Komitetu Obrony Demokracji i opozycji. Użycie określenia *na eksport* realizuje metaforę pojęciową MARSZ TO TOWAR, a wartościowanie odbywa się poprzez skierowanie uwagi odbiorcy na skojarzenia wynikające z przyjęcia przez nadawcę takiego obrazowania, co prowadzić ma do interpretacji zdarzenia i motywacji jego uczestników w kategoriach handlowych (wynikających z interesowności materialnej), a nie moralnych czy światopoglądowych (wynikających z przekonań ideowych). Wyrażenie *na eksport* stanowi dodatkowo przykład posłużenia się ironią w celu umniejszenia rangi wydarzenia.

W pasku [209] *Kłótnia w obozie okupantów* oprócz znaczeń systemowych wykorzystano siłę konotacyjną wszystkich trzech użytych wyrazów: *kłótnia* niesie konotacje gwałtowności, emocjonalności, braku dążenia do kompromisu; *obóz* – konotacje zamknięcia, izolacji, drylu (podporządkowania się rozkazom); *okupant* – konotacje działania niezgodnego z prawem, agresywnego, będącego aktem przemocy. Słowo *okupant*, którym określono tu opozycję, zostało ponadto użyte hiperbolicznie, co wprowadza do tekstu dodatkowo nacechowanie emocjonalne.

Na podobnej zasadzie skonstruowana została wypowiedź [147] *Po latach milczenia* (zapowiadająca materiał dotyczący wywiadu udzielonego w 2016 roku prasie przez Tomasza Arabskiego, odpowiedzialnego za przygotowanie w roku 2010 wizyty w Katyniu, która skończyła się katastrofą lotniczą). Siła perswazyjna wyrażenia *po latach* wynika tu z jego znaczenia konotacyjnego ‘długo’ (i to źle), a wyrazu *milczenie* – z konotacji ‘świadome powstrzymanie się od podawania informacji; brak woli mówienia’ (i to źle).

Materiał sygnowany paskiem [251] *Polowanie na Saryusz-Wolskiego* dotyczy rezygnacji tego polityka z członkostwa w Europejskiej Partii Ludowej i omówieniu jego sytuacji jako kandydata na stanowisko Przewodniczącego Rady Europejskiej. W materiale zawarto też krótki fragment pokazujący, jak dziennikarze próbują w sposób nieco natarczywy, ale nie agresywny, uzyskać od polityka odpowiedzi na zadawane mu pytania. W tym kontekście użycie słowa *polowanie* wydaje się przesadne, bo wnosi konotacje myśliwskie lub animalne, raczej nieadekwatne do przedstawionego materiału (ukazany sposób

zachowania się dziennikarzy reporterów jest typowy i często spotykany w sytuacji, w której jakaś osoba publiczna nie chce udzielać informacji mediom).

W wypowiedzi [19] *Prof. Rzepliński z medalem od Platformy* następuje pod wpływem ocen motywowanych dyskursowo (*Rzepliński i Platforma* są nacechowane ujemnie) odwrócenie znaku wartościującej konotacji wyrazu *medal* ‘coś cennego; wartościowe wyróżnienie’. Całość komunikowanej niejawnie treści można więc oddać jako ‘medal od Platformy nie jest czymś cennym’. Przykład ten pokazuje przenikanie się różnych sposobów wartościowania pragmatycznego w obrębie tekstu paska, co jest praktyką powszechną w odniesieniu do analizowanego zespołu komunikatów.

W komunikatach [36] i [39] *Front obrony sędziowskiej kasty* do wartościowania wnoszonego przez frazeologizm stylowy dołącza się jeszcze oceny fundowane przez konotacje wyrazu *front* ‘zorganizowane na sposób wojskowy, tj. strategicznie, taktycznie i operacyjnie, zbiorowe działanie’. W ten sposób buduje się taki obraz wydarzenia, który ma eksponować zarówno siłę przeciwnika, jak i zagrożenie, które ten stwarza.

Podobny schemat wykorzystano też do skonstruowania pasków: [76] *Brukselskie ultimatum wobec Polski* oraz [175] *Uliczna rozróba zamiast pamięci o bohaterach*. Pierwsza wypowiedź uruchamia konotacyjne znaczenie wyrazu *ultimatum* ‘coś ostatecznego, coś groźnego, sytuacja bez wyjścia’, a materiał, który następuje dalej, dezawuuje tę ocenę, przez co cały pasek nabiera charakteru komunikatu ironicznego. Z kolei autor tekstu [175] operuje mocno już skonwencjonalizowanym znaczeniem konotacyjnym przymiotnika *uliczny* ‘pospolity, wulgarny, niski, prostacki, ordynarny, prymitywny’, które wzmacnia jeszcze użyciem potocznego augmentatywu *rozróba* (wyrażenie *uliczna rozróba* posłużyło do nazwania obywatelskich pikiet wsparcia dla protestujących parlamentarzystów opozycji).

Trzy ostatnie przykłady obrazują funkcję pragmatyczną wzbudzanych znaczeń konotacyjnych, tj. tworzenie (kreowanie) określonego obrazu rzeczywistości, który opiera się na mechanizmach stereotypizacji i profilowania, co dokładniej będzie omówione w następującym niżej paragrafie.

6.6.2. Stereotypizacja i profilowanie

Oba wymienione w tytule tej części fenomeny komunikacyjnojęzykowe decydujemy się omawiać łącznie, gdyż w praktyce analitycznej trudno jest wyznaczyć wyraźną granicę

między nimi. Jakkolwiek profilowanie[61] znaczenia jako zjawisko językowe nie jest perswazyjne *per se*, to jednak może być (a w odniesieniu do badanego materiału – nader często jest) wyzyskiwane w celu wprowadzania do wypowiedzi sensu perswazyjnego, co z kolei najczęściej oznacza, że profilowanie służy odtwarzaniu istniejących lub budowaniu nowych stereotypów[62].

Rozpocznijmy od analizy przypadku emblematycznego dla tej grupy wartościowań kontekstowych. Jest nim pasek [176]: *Ostatnia walka esbeków*. Nazwano w ten sposób jedną z obywatelskich pikiet przed Sejmem w czasie kryzysu sejmowego. W materiale filmowym mowa jest o tym, że mimo pikiet Sejm uchwalił tzw. ustawę dezubekizacyjną, oraz stawia się tezę, że pikiety były organizowane po to, żeby uniemożliwić uchwalenie tej ustawy. Kluczowy dla całego kontekstu jest tu potoczny pogardliwy rzeczownik *esbek* ‘funkcjonariusz SB (Służby Bezpieczeństwa w PRL)’, który jako nazwa-etykietka wartościuje systemowo, ale oprócz tego wnosi do komunikatu jeszcze dodatkowe znaczenia: przede wszystkim apriorycznie profiluje sytuację (tj. w istocie komunikuje przekonanie: Żadne działanie *esbeków* nie może być dobre), czego efektem jest stereotypizacja (i wynikająca z niej deprecjacja) grupy ludzi prostestujących – bo nawet jeśli pikieta była organizowana przez przeciwników ustawy dezubekizacyjnej, to nie brali w niej udziału wyłącznie *esbecy*, lecz także obywatele, którzy nie zgadzali się na obniżenie emerytur każdemu, kto przed 1990 r. pracował w służbach podległych MSW. Treść materiału ilustracyjnego pozwala przypuszczać, że użycie wyrazu nacechowanego *esbecy* służyło przede wszystkim podtrzymaniu (a może nawet ożywieniu) antagonizmu między zwolennikami obecnej władzy a przedstawicielami władzy sprzed 1989 roku. Znamienne jest także użycie określenia *ostatnia walka* – z jednej strony jest to przykład retoryki tryumfu (‘Nareszcie Sejm uchwalił

[61] Przez *profilowanie* rozumiemy w tym opracowaniu uwypuklanie na poziomie tekstu pewnej cechy lub pewnej części zaplecza konceptualnego danego wyrażenia obejmujące „wstępną kategoryzację przedmiotu, […] dobór aspektów odpowiadających dokonanej kategoryzacji [oraz] jakościowe charakterystyki przedmiotu w ramach przyjętych aspektów” (Bartmiński 1993, s. 270). Profilowanie jest w tym ujęciu wycinkowym obrazem desygnatu, w którym to obrazie uwzględnione mogą być zarówno obiektywne własności przedmiotu, jak i jego odwzorowania subiektywne (indywidualne), zależne od przyjętego punktu widzenia i perspektywy interpretacyjnej, na którą z kolei składają się takie elementy, jak: przyjęty zespół wartości oraz typ racjonalności, a w drugim planie – uwarunkowania stylowe i gatunkowe.

[62] Stereotyp językowy pojmujemy z kolei niewartościująco jako językowo-kulturowy obraz desygnatu, odzwierciedlający jego typowe (uznawane powszechnie za prawdziwe, normalne, zwyczajne) cechy (zob. więcej: Bartmiński, Panasiuk 1993). „Stereotypy pokazują […] uogólniony sposób widzenia świata i jako takie należą do sfery wiedzy potocznej. […] Mają […] do odegrania rolę więziotwórczą, są narzędziem mobilizacji zbiorowości, pokazującym kierunki działań, ale również określającym to, co nasze i nie nasze, a więc obce” (Pluta 2006, s. 230–231). W badanym materiale mamy do czynienia jednak także ze stereotypami kreowanymi, których własności poznawcze zależne są *par excellence* od arbitralnie narzucanego odbiorcy punktu widzenia nadawcy.

ustawę dezubekizacyjną, co czyni ich „walkę" rzeczywiście *ostatnią*'), z drugiej – mamy tu do czynienia z wyrazistą aluzją (czytelną przede wszystkim dla najstarszych odbiorców): wyrażenie *ostatnia walka* nawiązuje ironicznie do refrenu *Międzynarodówki* (*Bój to jest nasz ostatni…*) – znający z autopsji realia PRL odbiorca zapewne miał w zamyśle nadawcy uznać, że słowa z refrenu tej pieśni stanowią rodzaj samospełniającej się przepowiedni. Można uznać, że pasek ten to szyderczy w wymowie komentarz do zaprezentowanego w materiale filmowym urywku wystąpienia jednego z protestujących, który powiedział: *Bój to nie jest ostatni. To jest przegrana potyczka. Musimy ją wygrać*[63] (dalszy ciąg jego wypowiedzi urwano), gdyż zastąpienie w tekście paska słowa *bój* słowem *walka* z jednej strony maskowało kontekst intertekstualny oraz konotacyjnie deprecjonowało wartość aksjologiczną protestu (*walka* to mniej niż *bój*), z drugiej – ośmieszało protestujących (przez dobór odniesienia do XIX-wiecznego robotniczego hymnu) i ich przywiązania do nieaktualnych w XXI wieku idei.

W dalszym ciągu rozważań skupiamy się na ukazaniu kilku dominujących sposobów profilowania obrazu relacjonowanej rzeczywistości w zebranym materiale.

Pierwszym z nich jest **przeciwstawne profilowanie sceny kognitywnej**. Polega ono na tym, że pasek informacyjny sugeruje ocenę (najczęściej negatywną) sprzeczną z materiałem filmowym lub przynajmniej niewynikającą z niego w sposób bezpośredni. Rezultatem tej techniki ma być umocnienie lub wywołanie zamierzonego przez nadawcę stereotypu. Tak jest np. w odniesieniu do paska [24] *Setki tysięcy złotych dla sędziów TK*. Sformułowanie *setki tysięcy złotych* pełni pragmatycznie funkcję wielkiego kwantyfikatora, tj. komunikuje sens 'bardzo dużo (pieniędzy)'. Materiał filmowy jednak dotyczy tego, że sędziowie Trybunału Konstytucyjnego otrzymają na koniec swojej kadencji – zgodnie z prawem – ekwiwalent za niewykorzystany urlop (wynoszący od kilkudziesięciu do stu kilkudziesięciu tysięcy złotych na jednego sędziego). Czynienie z tego błahego wydarzenia tematu głównej agendy programu informacyjnego telewizji publicznej i zapowiadanie go paskiem o niejednoznacznej treści wydaje się więc efektem pozainformacyjnych intencji nadawcy.

Kolejny przykład tej techniki to pasek [64] *Tajna debata o Polsce*. Przymiotnik *tajna* został tu użyty bez wyjaśniającego odniesienie kontekstu językowego, co uprawnia odbiorcę do wyboru jednego z jego systemowych znaczeń: 1. 'utrzymywany w tajemnicy', 2. 'nielegalny', 3. 'o pewnych służbach lub ich funkcjonariuszach: działający niejawnie',

[63] Źródło: http://wiadomosci.tvp.pl/28260463/ostatnia-walka-esbekow.

4. ‘głęboko ukryty, nikomu nieznany’, 5. ‘bardzo osobisty, intymny’. Ze względu na temat wiadomości znaczenie piąte można odrzucić. W materiale filmowym wprost mówi się, że *debata o Polsce*, która odbędzie się nazajutrz po dniu emisji relacji telewizyjnej, będzie prowadzona „za zamkniętymi drzwiami”, co odbiorcom znającym realia międzynarodowej komunikacji politycznej pozwala wykluczyć z horyzontu interpretacyjnego przywołane wyżej znaczenia drugie, trzecie i czwarte przymiotnika *tajny*. Takie debaty w terminologii specjalistycznej określane są jako *niejawne* – przymiotnik ten nie został jednak tu użyty, posłużono się bowiem pozornie synonimicznym leksemem *tajny* (pozornie – bo *de facto niejawny* nie jest w tym kontekście zastępowalny przez *tajny*), co sprawia, że odbiorca mniej zorientowany w zagadnieniu może uznać, że *tajna debata* to w istocie debata intencjonalnie ukryta, i dopatrywać się w tym sformułowaniu istnienia jakiegoś spisku przeciwko Polsce. Oprócz więc tego, że pasek sugeruje inny obraz zdarzenia (spisek) niż materiał filmowy, mamy tu jeszcze do czynienia z próbą zamazywania istotnego dla wartości wiadomości znaczenia przymiotnika *tajny*.

Drugim zjawiskiem związanym z profilowaniem jest **emocjonalizacja sceny kognitywnej**. Przykładowo: użycie w pasku [162] *Żenująca prowokacja* przymiotnika *żenująca* nie wnosi do komunikatu niczego istotnego poza ekspresją silnej oceny etycznej lub estetycznej. Można wręcz uznać, że nadawca zajmuje tu postawę paternalistyczną wobec bohaterów relacjonowanego wydarzenia, albowiem poprzez wyprofilowanie takiego obrazu sytuacji ukazuje swą wyższość nad osobami zaangażowanymi w wydarzenie, które to osoby pragnie zawstydzić, a tym samym upokorzyć.

Podobnie można interpretować użycie w tekstach pasków takich wyrazów, jak: *desperacki* (*atak*) [88] (nazywane przez nadawcę emocje opisywanego podmiotu: bezradność, rozpacz, wściekłość); *szokujące* (*zeznania*, *kłamstwa*, *szczegóły*) [106], [127], [246], [267], *szokujący* (*zapis podłości*) [284] (wyrażane emocje nadawcy: oburzenie, gniew, zgorszenie, zgroza); *ośmieszył* [245] (wyrażane emocje nadawcy: politowanie, lekceważenie, kpina); *nieudolna* [38] (wyrażane emocje nadawcy: politowanie, kpina); *rozróba* [175] (wyrażane emocje nadawcy: oburzenie, złość) i inne. Emocjonalne profilowanie sposobu postrzegania zdarzenia ma dużą wartość perswazyjną, gdyż redukuje racjonalny, krytyczny aspekt odbioru komunikatu, aktywizuje osobistą sferę odczuć odbiorcy, stymuluje go do przeżywania komunikowanych dalej treści, a nie tylko do ich przyswojenia, zrozumienia i zapamiętania.

Ciekawym sposobem profilowania oceny wydarzenia jest umieszczanie w tekstach pasków nazwisk negatywnie ocenianych przez nadawcę osób, o których mówienie w kontekście relacji z danego zdarzenia wcale nie jest konieczne. Można by tę technikę określić **personalizowaniem obrazu sceny kognitywnej** polegającym na tym, że ośrodkiem perswazji czyni się nazwisko jakiejś osoby (czy to pozytywnie, czy to negatywnie postrzeganej w danym typie dyskursu), co sprawia, że ocena dowolnego zdarzenia, które zapowiada taki „nazwiskowy" pasek, jest z góry zdeterminowana. W zebranym materiale znajdujemy przynajmniej dwa takie użycia: [199] *Sylwester z Michnikiem* oraz [215] *KOD przed Sejmem i hołd dla Baumana* – odnosiły się one do wydarzeń, których osoby wymienione z nazwisk (Adam Michnik, Zygmunt Bauman) nie były głównymi bohaterami.

W pierwszym przypadku materiał filmowy traktuje o pikniku sylwestrowym przed Sejmem, zorganizowanym przez protestujących posłów opozycji, w którym wzięli udział także członkowie Komitetu Obrony Demokracji oraz m.in. Adam Michnik. Nie był on jednak ani organizatorem wydarzenia, a przynajmniej nie ma o tym w materiale mowy, ani uczestnikiem protestu (bo nie był w tym czasie posłem, nie pełnił też żadnej funkcji publicznej). Użycie jego nazwiska w tekście paska można więc traktować jako komunikacyjne nadużycie (nie było uzasadnionej potrzeby informowania odbiorcy o pojawieniu się Michnika na tej zabawie, gdyż był to fakt błahy w porównaniu z wagą odbywającej się w tym czasie obstrukcji działań parlamentu) służące wyłącznie – jak się wydaje – stygmatyzacji uczestników zarówno pikniku, jak i protestu według zasady: nazwisko Michnika odbiera wartość jakimkolwiek przedsięwzięciom (nawet zabawie sylwestrowej), w których bierze on udział.

W drugim przypadku relacja filmowa dotyczyła trwającego przed Sejmem wiecu protestacyjnego opozycji, podczas którego na wniosek jednego z uczestników miano złożyć hołd zmarłemu kilka dni wcześniej Zygmuntowi Baumanowi. Materiał nie przynosi informacji, czy to uczyniono, przedstawia jednak wypowiedź niezwiązanego z TVP S.A. dziennikarza, który Baumana jednoznacznie potępia. Posłużenie się w tekście paska nazwiskiem Baumana w kontekście dalej następujących informacji i ocen musi być oceniane jako pogwałcenie podstawowych norm kulturowych, które – nawet mimo braku akceptacji dla działalności, postaw czy poglądów danej osoby – nakazują okazywanie szacunku zmarłemu (zgodnie z antyczną maksymą *De mortuis nil nisi bene*). Jest to więc przykład niezwykle kontrowersyjnego etycznie zabiegu perswazyjnego polegającego na szydzeniu zarówno z osoby zmarłej (*hołd dla Baumana* to wyrażenie ewidentnie ironiczne), jak i z tych ludzi, dla których pamięć o dokonaniach Baumana jest ważną wartością. Zacytowane przykłady

są wystarczająco wyraziste, by zegzemplifikować tę technikę, warto jednak zauważyć, że w badanym materiale opisanej wyżej zasadzie podlegają tylko nazwiska osób sprzeciwiających się w taki czy inny sposób działaniom aktualnej władzy. Ani razu w analizowanych tekstach nie pojawiło się w opisanej funkcji nazwisko któregoś z polityków koalicyjnych ani Prezydenta RP. Jest więc to reguła dyskursowo przypisana do realizowania funkcji dyfamatywnej wobec przeciwników politycznych.

Kolejna technika profilowania sceny kognitywnej polega na **maksymalizowaniu wrogości** wobec pewnych podmiotów i ich działań oraz **wytwarzaniu** w związku z tym **poczucia zagrożenia** u odbiorcy. Służą temu mniej lub bardziej kamuflowane odwołania do teorii spiskowych, np. właściwie bezkontekstowe operowanie słowami takimi, jak: *tajny* [64] (zob. analizę wyżej); *tajemnica* [125], [132]; *tajemniczy* [129], [271]; *przeciwko Polsce* [87], [90], [223]; *stać za* [136]; *prowokacja* [143], [162], [164], [180]; a także posługiwanie się słownictwem mającym wywoływać grozę lub lęk, np. *grozić* [208]; *straszyć* [3]; *totalny* [46], [91]; *radykalny/radykał* [190], [196], [201], [208], [210], [214], [245]; *ultimatum* [76].

W ścisłym związku z tą techniką pozostaje profilowanie działania ocenianych negatywie podmiotów jako **powtarzalnego**, a może nawet **uporczywego**. By wprowadzić do komunikatu ten element znaczeniowy, często wykorzystuje się konstrukcje bezczasownikowe z wyrazem *znów*: [14] *Opozycja znów o Trybunale*, [78] *Bruksela znów o Trybunale*, [208] *Radykalna opozycja znów grozi*, co pozwala je interpretować na płaszczyźnie składniowej jako powiadomienia o jakiejś iteratywnej akcji wskazanych podmiotów, ale na płaszczyźnie pragmatycznej komunikują one niezadowolenie nadawcy z faktu powtarzania się danych działań (głównie mówienia – brak czasownika w [14] i [78] i struktura składniowa *X znów o Y* wskazuje uzualnie wyłącznie na czynność mowną, postrzeganą przez odbiorcę negatywnie jako męczącą, zbędną, uciążliwą; por. wynotowane użycia: *Ty znów o tym samym!*, *Wałęsa znów o 500+*, *Znów o gminach i ich zadaniach*). Konstrukcja ta jest znakiem jakiegoś rodzaju przewagi (instytucjonalnej, psychicznej, społeczno-środowiskowej) nadawcy nad podmiotem powtarzającym swoje illokucje dotyczące określonego aspektu rzeczywistości – może jej użyć tylko ktoś, kto uznaje dany temat za zamknięty, wyjaśniony, a w związku z tym komunikacyjnie nieważny, niepotrzebny, nieistotny.

Wyrażaniu tej samej intencji służą w zebranym materiale jeszcze inne środki, np. posługiwanie się temporalnym operatorem *kolejny* związanym składniowo i semantycznie

z jakimś określeniem nacechowanym negatywnie: [27] *Kolejne skandaliczne decyzje sędziów*; [50] *Opozycja zapowiada kolejne bitwy*; [191] *Kolejna próba destabilizacji państwa*; [268] *Kolejny świadek obciąża prezydent Warszawy*.

Jednostkowo w tym samym celu wyzyskiwane są jeszcze repetycje: [204] *Wpadka za wpadką*, [212] *Petru ograł… Petru*; czy intensyfikacje: [214] *Opozycja coraz bardziej radykalna*, [51] *…bardziej zły* (zob. wcześniej).

Na koniec tej części zwrócimy uwagę na jeszcze jeden mechanizm perswazyjny związany z profilowaniem, mianowicie **profilowanie sceny nietypowej**, tj. uwydatnianie nieoczekiwanych, a nawet zaskakujących aspektów wydarzenia. Wcześniej przy innych okazjach analizowaliśmy już paski, w których posłużono się tą techniką, np. [199] i [215] (użycie nazwisk osób luźno związanych z wydarzeniem), [1] (sugerowanie, że rozprawa sądowa to *spotkanie*), [23] (przypisywanie prawnikom nieznajomości prawa). Tu wskażemy jeszcze kolejne egzemplifikacje funkcjonowania tego mechanizmu w zebranym materiale.

W pasku [11] *Sejmowe gry* na plan pierwszy wysuwa się rzeczownikowa nazwa czynności, którą można interpretować jako środek profilujący obraz instytucji Sejmu jako niepoważnej, choć w istocie relacja filmowa dotyczy tylko pewnych działań opozycji (umotywowana określonymi powodami rezygnacja z uczestnictwa w spotkaniu poselskim, na którym miano debatować nad sposobami rozwiązania kryzysu konstytucyjnego), które krytycznie ocenia. W zestawieniu tekstu paska z materiałem właściwym okazuje się, że nadawca przypisuje powyższą charakterystykę tylko posłom opozycji. Można tu mówić o wykorzystaniu tradycyjnej metafory pojęciowej POLITYKA TO GRA, semantycznie bardzo pojemnej, przy czym jednak w analizowanym przypadku jest ona aktualizowana w wariancie szczegółowym POSŁOWIE OPOZYCJI ZACHOWUJĄ SIĘ JAK DZIECI GRAJĄCE w NIEPOWAŻNĄ GRĘ.

Autor paska [134] *Ślad tajnych służb w aferze Amber Gold* z kolei eksponuje przede wszystkim istnienie związku między działalnością tajnych służb a funkcjonowaniem Amber Gold dzięki posłużeniu się wyrazem *ślad*, który wskazuje na nikłość tego związku. Materiał filmowy wyjaśnia, że zeznający świadek znał się w dzieciństwie z ministrem ds. służb specjalnych w rządzie D. Tuska oraz że Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego *interesowała się* działalnością Amber Gold przed upadkiem tej firmy. Mamy tu więc do czynienia z rozmywaniem znaczenia paska [134] – nie jest bowiem jasne (nawet w zestawieniu z relacją filmową), na czym ów *ślad* polegał, tj. czy *tajne służby* prowadziły wobec Amber Gold legalne rozpoznanie operacyjne (co jest pośrednio komunikowane w materiale, choć i użyty w nim czasownik *interesować się* nie tworzy wyrazistego obrazu sytuacji), czy

może nielegalnie pomagały w przestępczym procederze. Wyrażenie *tajne służby* może także kreować atmosferę spisku, zmowy, intrygi. Tak więc zarówno pasek, jak i następujący po nim materiał nie wskazują precyzyjnie na charakter związku tajnych służb i Amber Gold, choć sugerują jego istnienie, co służy wyprofilowaniu sensu ‘tajne służby być może sprzyjały działaniom Amber Gold’.

Pasek [190] *Wigilia według radykalnej opozycji* przez użycie negatywnego frazemu dyskursowego *radykalna opozycja* odwraca również kierunek wartościowania wyrazu *Wigilia*. I rzeczywiście – w materiale filmowym podkreśla się polityczne motywacje protestujących w tym czasie w Sejmie posłów oraz agresję i wulgarność przeciwników rządu manifestujących przed Sejmem, następnie aluzyjnie sugeruje się, że protestujący są podobni do komunistycznych aparatczyków nieszanujących świątecznej tradycji (przez wyemitowanie sceny wieczerzy wigilijnej z komedii *Rozmowy kontrolowane*[64]). Pasek ten za sprawą konstrukcji *X według Y-a*[65] profiluje obraz opozycji wsobnej i odizolowanej od społeczeństwa nawet w dniu wigilii Bożego Narodzenia.

Bardzo specyficznie profilowana jest scena kognitywna w tekście paska [198] *Moralność w trakcie kompromitacji* – moralność jest tu ukazana jako wartość regresywnie zmienna w czasie (co przeczy potocznemu obrazowi tej postawy ludzkiej), a kompromitacja jako proces, a nie efekt procesu (co także jest niezgodne z jej utrwalonym językowo obrazem). Całość tej osobliwej konceptualizacji pojęć *moralność* i *kompromitacja* staje się zrozumiała dopiero w zestawieniu z materiałem filmowym, który eksponuje *sejmowe wygłupy* protestujących posłów opozycji (np. żarty posłanki Joanny Muchy kpiące z tego, że protest ten siła rządząca nazywa *puczem*), krytyczną ocenę tychże *wygłupów* przez liderów opozycji oraz słowa Ewy Kopacz, która deklaruje, że protestujący chcą być *opozycją moralną*. Sugerowana jest tu więc następująca ocena: ‘opozycję cechuje postępujące zanikanie norm moralnych’. Takie ujęcie wzmacnia negatywną ocenę jej działań, bo ukazuje je jako proces prowadzący do upadku. Na marginesie chcemy jeszcze zauważyć, że wypowiadającego się w materiale Grzegorza Schetynę, lidera Platformy Obywatelskiej, podpisano sfor-

[64] W scenie tej ukazano w sposób satyryczny nieznajomość przez wysokich funkcjonariuszy władzy PRL tradycji wigilijnej oraz duchowego wymiaru Bożego Narodzenia.

[65] Jest to bliska frazeologizacji konstrukcja, której znaczenie pragmatyczne można oddać następująco: ‘Y traktuje X indywidualnie, po swojemu’. Por. podobne użycia w tym znaczeniu: *Ewangelia według św. Marka*; *Demony wojny według Goi* (tytuł filmu); *Świat według Garpa* (tytuł powieści), *Świat według Kiepskich* (tytuł polskiego serialu); *Uroda według blondynki* (tytuł blogu); *Pizza według Magdy Gessler* (tytuł notki kulinarnej); *Piękno według geja* (tytuł artykułu prasowego); *Fotografia według Langforda* (tytuł poradnika); *Historia według Korwina* (tytuł książki).

mułowaniem *cień premiera* (nawiązującego do frazeologizmu *gabinet cieni* ‘projekt obsady stanowisk w rządzie przygotowany przez opozycję na wypadek przejęcia władzy w państwie’), które w sposób oczywisty wzmacnia tezę stawianą w materiale (‘opozycja jest wbrew swoim deklaracjom niemoralna’), ale stanowi też – w naszej ocenie – naruszenie elementarnych zasad etyki komunikacji publicznej.

6.6.3. Presupozycje i implikatury

Przez presupozycje rozumiemy w następującym dalej wywodzie wnioski, które wypływają z wypowiedzi w sposób logicznie konieczny (cechujące się pewnością), a przez implikatury wnioski, które wypływają z wypowiedzi w sposób logicznie prawdopodobny (cechujące się potencjalnością).

W praktyce analitycznej bardzo wielu paskom w materiale towarzyszy jakaś presupozycja (najczęściej typu egzystencjalnego), np. [234] *Otwarcie Świątyni Opatrzności Bożej* presuponuje sąd: *Świątynia Opatrzności Bożej nie była dotąd otwarta*, a [270] *Prawnicy zrzekają się Chmielnej 70* – sąd: *Wcześniej prawnicy nie zrzekli się Chmielnej 70*, ale tego rodzaju wnioski są czymś zupełnie naturalnym w codziennej komunikacji, a w odniesieniu do analizowanego materiału nie mają wpływu na istotną wartość perswazyjną określonych pasków. Dlatego też niżej pod uwagę bierzemy tylko te presupozycje (nieegzystencjalne), które są efektem świadomego i intencjonalnego ukształtowania powierzchniowej formy wypowiedzi, tj. takie, które wnoszą zamierzone przez nadawcę wartościowanie.

Wyżej (w pkt 6.3.2.3.) omówiono już presupozycje zdaniowe wynikające z zależnego od nadawcy wyboru struktury pytajnej, w tym miejscu więc ograniczymy się tylko do scharakteryzowania jednego wyrazistego przypadku operowania wartościującą presupozycją leksykalną występującą powtarzalnie w badanym zespole tekstów.

Czterokrotnie wystąpił w nim w funkcji kauzatora presupozycji wartościującej przymiotnik *kolejny*: [27] *Kolejna skandaliczna decyzja sędziów* (presupozycja: ‘Wcześniej występowały już skandaliczne decyzje sędziów’); [50] *Opozycja zapowiada kolejne bitwy* (presupozycja: ‘Wcześniej występowały już bitwy inicjowane przez opozycję’); [191] *Kolejna próba destabilizacji państwa* (presupozycja: ‘Wcześniej następowały już próby destabilizacji państwa’); [268] *Kolejny świadek obciąża prezydent Warszawy* (presupozycja: ‘Wcześniej byli już świadkowie, którzy obciążali prezydent Warszawy’). Łatwo zauważyć, że wszystkie te presuponowane sądy wyrażają negatywną ocenę działań środowisk lub osób uznawanych przez władzę polityczną za przeciwników lub wrogów (jeśli nie wynika to

wprost z treści paska – jak w [191] – to prezentowany po pasku materiał filmowy dostarcza odbiorcy wystarczających przesłanek, by wypełnił on „puste" miejsce, tj. pozycję agensa, treścią zgodną z oczekiwaniami nadawcy). Kierunek wartościowania wyrażany przez te presupozycje determinowany jest przez użyte wprost wyrazy prymarnie wartościujące negatywnie: *skandaliczny, bitwa, destabilizacja* oraz *obciążać*. Według tej samej zasady należy interpretować także omówione wcześniej paski zawierające operator temporalny *znów* ([14], [78], [208]). W obu przypadkach nadawca dąży do wyprofilowania korzystnego dla siebie obrazu wydarzenia, przy czym użycie leksemu *znów* nie generuje presupozycji wartościujących (presuponuje tylko ponowne wystąpienie zjawiska, a wartościowanie przesunięte zostaje na materiał filmowy, tj. na mechanizmy *stricte* tekstowe), podczas gdy użycie przymiotnika *kolejny* każdorazowo wywołuje presupozycję jednoznacznie wartościującą.

Implikatury jako wnioski prawdopodobne, tj. zależne od wiedzy wspólnej nadawcy i odbiorcy oraz od ich kompetencji komunikacyjnej i kulturowej (co dotyczy zwłaszcza odbiorcy), są o wiele trudniejsze do opisu bez dostępu do świadectw odbioru (ankiet, sondaży, wypowiedzi odbiorców). Jest rzeczą oczywistą, że nadawca instytucjonalny ma przewagę kompetencji komunikacyjnej nad rozproszonym odbiorcą (ujmowanym często zbiorczo jako audytorium), w związku z czym opis sensów implikowanych przez wybrane do analizy wypowiedzi musi być do pewnego stopnia intuicyjny i subiektywny.

Pierwszy zaobserwowany w badanym materiale mechanizm niejawnego wprowadzania do komunikatu sensu ocennego polega na jednoczesnym posłużeniu się przez nadawcę regularnie komunikowanymi neutralnymi presupozycjami oraz w pełni motywowanymi przez warunki dyskursu implikaturami decydującymi w istocie o nacechowaniu aksjologicznym całego komunikatu. Dobrze widać to na przykładzie użyć operatora *już*: [113] *ABW wiedziała o Amber Gold już w 2010 roku* (presupozycja: 'ABW wiedziała o Amber Gold wcześniej, niż można się było tego spodziewać', ale implikatura: 'i to źle') oraz [291] *Program 500+ już w Sejmie* (presupozycja: 'Program 500+ znalazł się w Sejmie wcześniej, niż można się było tego spodziewać', ale implikatura: 'i to dobrze').

Kolejny sposób wprowadzania do aktu komunikacji pożądanego przez nadawcę wartościowania implikowanego polega na wyrażeniu wprost (systemowo, tj. za pomocą jakiegoś „silnego" wyrazu, np. *pucz, agresja*) negatywnej oceny zdarzenia w kategoriach społecznych (często zresztą nieadekwatnej do jego rzeczywistego charakteru) i jednoczesnym przesunięciu do implikatury wartościowania etycznego i/lub odczuciowego. Prezentujemy wybrane przykłady zastosowania tej techniki. W pasku [44] *„Pucz" – sezon drugi* cudzysłów i słowo *sezon* (w strukturze z liczebnikiem porządkowym) 'o kolejnej serii odcinków

programu telewizyjnego lub serialu' budują implikaturę: 'Protesty opozycji są jak program rozrywkowy lub serial telewizyjny, tj. mają na celu pozyskanie jak najwięcej widzów i ich uwagi, ale w istocie nie są niczym poważnym'. Pasek [194] *Jak się robi pucz* z kolei – odwołując się do pamięci intertekstualnej odbiorców – uwiarygodnia implikaturę: 'Protesty opozycji można uznawać za niepoważną wersję instrukcji dotyczącej tego, jak skutecznie obalić urzędującą władzę' (ironiczne nawiązanie do pozytywnej illokucji tytułów typowych poradników sukcesu). I na koniec przykład już częściowo omawiany wcześniej: [170] *Agresja na obrzeżach marszu pamięci* – tu semantyka *agresji* jest osłabiana przez implikaturę: 'Agresja wystąpiła marginalnie, a więc wydarzenie (*marsz pamięci*) i tak było udane'.

Zabiegiem, który wyzwala pożądane przez nadawcę wnioskowania implikaturowe, jest także semantyczne maskowanie istoty wydarzenia, którego dotyczy materiał. W analizowanym zbiorze tekstów dotyczy to m.in. wypowiedzi sugerujących spisek czy zmowę. Wcześniej już sygnalizowaliśmy to zjawisko, tu omówimy je bliżej. Implikatury nawiązujące do teorii spisku wywoływane są w badanym materiale głównie przez środki systemowo nazywające niejawność wiedzy o rzeczywistości, jak np. w: [64] *Tajna debata o Polsce* (implikatura: 'Ktoś ukrywa treść debaty o Polsce – i to źle'; zob. też analizę wyżej), [271] *Tajemniczy plan wiceprezydenta Warszawy* (implikatura: 'Nie jest powszechnie znany plan wiceprezydenta Warszawy, mógł on działać niejawnie i chcieć coś ukryć – i to źle') czy [285] *Zagadkowe związki kamienicznika* (implikatura: 'Kamienicznik nie działał jawnie, miał coś do ukrycia – i to źle'). Wszystkim tym wypowiedziom można przypisać brak denotacyjnej konkretności, ale za to bogactwo możliwych asocjacji – jednoznacznie zresztą zdeterminowanych aksjologicznie. Ponadto – bazując na powierzchniowej niejednoznaczności treści pasków – ich autorzy odwołują się w konstruowaniu spiskowej wizji świata także do mechanizmów generujących implikatury nieoczywiste, ale cechujące się wysokim stopniem prawdopodobieństwa w akcie odbioru. Przykładowo: intencję wartościującego pozytywnie powiadomienia o niejednolitości poglądów czy postaw opozycji nadawca komunikuje w sposób konfrontacyjny: [153] *Prawo do pamięci* (materiał filmowy pozwala na aktualizację implikatury: 'Ktoś neguje czyjeś prawo do pamięci o katastrofie smoleńskiej'); [87] *Platforma z Brukselą przeciwko Polsce*; [90] *Bruksela, Berlin i opozycja przeciwko Polsce*; [91] *Totalna opozycja i Niemcy chcą ukarać Polskę* – każdej z tych wypowiedzi można przypisać implikaturę: 'Nie-Polacy spiskują przeciwko Polsce' oraz (głębiej zanurzoną w kontekście dyskursowym): 'Tylko obecna władza dba o interes Polski'.

Inne zbadane wypowiedzi akcentują za pomocą mechanizmu implikaturowego treści jeszcze bardziej szczegółowo specyfikowane od strony perswazyjnej, niekoniecznie podzielane przez nieuprzedzonego odbiorcę. Pasek [196] *Spór między liderami radykalnej opozycji* implikuje sens: ‘Opozycji brak jedności, jest rozproszona, ma wielu liderów, którzy nie umieją się porozumieć, bo rywalizują ze sobą’ (wniosek częściowo oparty na analizie materiału filmowego). Perswazyjność wypowiedzi [46] *Totalny chaos totalnej opozycji* opiera się za to na implikaturze: ‘Opozycja jest całkowicie niezorganizowana, w ogóle nie panuje nad swoimi działaniami’ (motywowanej przez użycie wyrażenia *totalny chaos*). Paski [201] *Umiarkowana opozycja przeciwko radykałom i* [214] *Opozycja coraz bardziej radykalna* wprowadzają z kolei w implikaturach osobliwą wartość komunikacyjną, tj. skalarność oceny działań opozycji – opozycyjność jest w nich ujmowana jako dana jakościowa („lepsza” – „gorsza”, czyli zakładająca z góry wartościujący kontrast: *opozycja umiarkowana – opozycja radykalna*), a nie – ilościowa. Sterowanie kierunkiem perswazji odbywa się w tym przypadku przez zmianę obrazu statusu ontycznego kluczowego pojęcia (opozycyjności) oraz przez poddawanie tego statusu ocenie stopniowalnej wyłącznie w dół. Można ów implikowany sens oddać następującą formułą: ‘Opozycyjność jest zła, ale umiarkowana opozycyjność jest i tak lepsza niż opozycyjność radykalna’.

Na koniec omówimy jeszcze jedno powtarzalne w badanym materiale językowym zjawisko komunikacyjne, którego podstawą jest operowanie w celach perswazyjnych sensem implikowanym. Chodzi tu o intencjonalne wyzyskiwanie nakłaniającej wartości pragmatycznych wykładników wielkiej kwantyfikacji (wcześniej tylko sygnalizowaliśmy ten fenomen). Systemowe eksponenty tego znaczenia (*wszyscy* i *nikt*) użyte zostały tylko 3-krotnie: [109] *Nikt nie czuje się winny za Amber Gold*; [181] *Wszyscy chcą wolnych mediów*; [207] *Nikt nie zamknął Kolumnowej*, każdorazowo wspierając intencję perswazyjną nadawcy, co znaczy, że inkluzywny zaimek *wszyscy* wystąpił jako nośnik nadawczo determinowanej oceny pozytywnej, a ekskluzywny (wyłączający) zaimek *nikt* – jako nośnik zgodnego z interesem nadawcy wartościowania przeciwnego. Jeśli chodzi jednak o pragmatyczne eksponenty wielkiej kwantyfikacji, to w przebadanym zbiorze tekstów dominuje posługiwanie się w tej funkcji wyrażeniami zawierającymi wielkości liczbowe. Zjawiska nimi nazywane poddają się wprawdzie kwantyfikacji *sensu stricto,* ale w pragmatycznym planie oddziaływania wypowiedzi chodzi raczej o zatarcie granicy między kalkulowalną wartością liczbową jakiejś danej a społecznym odbiorem jej wysokości. Innymi słowy, chodzi o to, aby pewną daną liczbową odbiorca postrzegał jako wielką, tj. niewspółmierną wo-

bec realiów, których dotyczy powiadomienie. Intencją nadawcy jest tu – jak można przypuszczać – przedstawienie jakiegoś zagadnienia za pomocą wyrażeń zawierających nazwy relatywnie wielkich liczb w taki sposób, by odbiorca uznał takie dane za psychologicznie niewyobrażalne czy wręcz za nieakceptowalne moralnie. Zjawisko to legło u podstaw konstrukcji tekstu [24] *Setki tysięcy złotych dla sędziów TK* (zob. powyżej), a szczególnie widoczne jest w relacjonowaniu tematu „Protest rezydentów" (paski od [295] do [306]), co pozwala uznać tę technikę za przemyślną strategię formatowania informacji, gdyż w 5 paskach (na 12 wszystkich dotyczących tego tematu) pojawia się zinterpretowana językowo i kontekstualnie informacja o konkretnych (bardzo dużych – w potocznym odbiorze) sumach pieniędzy, które mają być postrzegane przez odbiorcę jako zbyt wysokie i wywoływać tym samym u niego poczucie niezgody (lub nawet oburzenia) na prezentowane w materiałach filmowych postulaty grupy zawodowej młodych lekarzy.

6.7. Podsumowanie

Po przeprowadzeniu wszystkich sprawozdawanych wyżej analiz stwierdzamy, że w badanym zespole tekstów 75 pasków na 306 wszystkich (tj. ok. 25%) nie zawiera jakichkolwiek lingwistycznie wyodrębnialnych eksponentów wartościowania (przy utrzymaniu założenia, że na obiektywizm powiadomienia nie wpływa użycie określeń wyrażających wartościowania powszechne i dyskursowo nienegowalne). Oznacza to *de facto*, że tylko co czwarty pasek (nagłówek/tytuł) wiadomości prezentowanych publicznemu odbiorcy przez nadawcę publicznego w przyjętym wyżej rozumieniu jest powiadomieniem w sensie ścisłym, tj. informacją intencjonalnie pozbawioną oceny[66].

Wskaźnik 25% pasków pozbawionych elementów w jakikolwiek sposób ocennych uważamy za bardzo niski dla głównego w Polsce lat 2016–2017 medium publicznego (tj. utrzymywanego z obywatelskiego kapitału składkowego, a nie z funduszy prywatnych). Niniejszą analizą wyrażamy zaniepokojenie zdiagnozowanym stanem języka informacji politycznej. Szczegółowe wnioski i zalecenia formułujemy w zamykającej Sprawozdanie części.

[66] Są to w naszej ocenie paski o numerach: [2], [10], [13], [21], [22], [25], [26], [29], [30], [32], [33], [34], [42], [43], [47], [52], [60], [62], [63], [66], [68], [70], [71], [72], [73], [74], [75], [77], [79], [80], [81], [95], [96], [97], [98], [99], [100], [102], [107], [110], [115], [116], [117], [139], [140], [148], [149], [150], [151], [154], [155], [157], [161], [166], [174], [182], [233], [234], [235], [240], [242], [243], [248], [252], [253], [255], [262], [266], [269], [291], [292], [293], [294], [306].

7. Wnioski, zalecenia, postulaty

7.1. Wnioski

Przeprowadzone analizy ujawniły, że zdecydowana większość tekstów pasków „Wiadomości" TVP 1 pełni funkcje nieinformacyjne – głównie perswazyjną (wpływanie na odbiorcę), magiczną (kreacja rzeczywistości) i ekspresywną (wyrażanie emocji i ocen nadawcy). Tego rodzaju teksty nie powstają z myślą o dostarczeniu odbiorcy obiektywnego powiadomienia o danych zdarzeniach, lecz o stworzeniu autorskich wizji tych wydarzeń i o wpłynięciu na przekonania (w tym: oceny) odbiorcy. Wizja świata prezentowanego w paskach „Wiadomości" TVP 1 jest jednostronna (czasem zdeformowana), a jej osią aksjologiczną jest w większości przypadków opozycja: „obecna władza" – „ci, którzy jej nie popierają" – działania rządu i partii rządzącej są przedstawiane w sposób pozytywny, podczas gdy działania partii opozycyjnych, ruchów obywatelskich nieakceptujących decyzji rządu czy instytucji Unii Europejskiej zwykle są oceniane negatywnie, a niekiedy osoby i instytucje te stają się obiektem ogólnie pojętej deprecjacji (ironii, kpiny, ośmieszenia itd.). Oceny często dokonywane są apriorycznie, a zatem są narzucane widzowi – formuły językowe zawierające pierwiastek ocenny pojawiają się na pasku poprzedzającym właściwy materiał reporterski, co sprawia, że widz ma ukształtowaną wizję wydarzenia, zanim pozna jego szczegóły. Wskazane tu wnioski wypływają zarówno z analiz jakościowych, jak i ilościowych. Te ostatnie dowodzą, że – przypomnijmy – w badanym zespole tekstów 75 pasków na 306 wszystkich (tj. ok. 25%) nie zawiera jakichkolwiek lingwistycznie wyodrębnialnych eksponentów wartościowania, co oznacza, że **tylko co czwarty tekst sygnujący materiał reporterski jest powiadomieniem w sensie ścisłym, tj. informacją intencjonalnie pozbawioną oceny**. Wskaźnik ten należy uznać za niski, a zatem należy stwierdzić, że **autorzy treści pasków „Wiadomości" TVP 1 nie przekazują obywatelom obiektywnej informacji, lecz własną wizję omawianych wydarzeń**.

Stosunkowo częsta praktyka polegająca na apriorycznym narzucaniu wartościowania, na profilowaniu korzystnej dla nadawcy, jednostronnej (niekiedy nawet zdeformowanej) wizji wydarzeń, a co za tym idzie – na niedostarczeniu społeczeństwu rzetelnego i obiektywnego przekazu, w którym bez trudu da się odróżnić informację od komentarza, sprawia, że należy uznać, iż osoby odpowiedzialne za treść pasków emitowanych w „Wiadomościach" TVP 1 w analizowanym okresie mogły nie wypełnić obowiązku nałożonego

przez ustawodawcę[67], a także przez stowarzyszenia dziennikarskie[68]. Obowiązkiem tym jest bowiem dostarczanie obywatelom rzetelnej (tj. prawdziwej, niezniekształconej, obiektywnej, bezstronnej) informacji, co polega na niestronniczym ukazywaniu całej różnorodności wydarzeń i zjawisk. Obowiązkiem tym jest także służba społeczeństwu, przejawiająca się m.in. w kierowaniu się dobrem ogółu i traktowaniu wszystkich jego członków z szacunkiem – także i ten wymóg mógł nie zostać spełniony przez osoby odpowiedzialne za emisję pasków w „Wiadomościach" TVP 1, gdyż (jak wskazała analiza), te prezentują w większości przypadków racje jednego podmiotu politycznego (partii rządzącej), a podmioty społeczne i polityczne, które nie podzielają tych racji, prezentowane są w nich w sposób ośmieszający i deprecjonujący.

Odnosząc się do art. 3 Ustawy z dn. 7 października 1999 r. o języku polskim nakładającego na wszystkie organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym obowiązek ochrony języka polskiego polegającej w szczególności na stwarzaniu warunków do właściwego rozwoju języka jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji, należy stwierdzić, że także i ten obowiązek mógł być wypełniany przez osoby odpowiedzialne za emisję pasków w „Wiadomościach" TVP 1 w sposób nienależyty. Język jest w nich bowiem nierzadko traktowany nie jako dobro społeczne, lecz jako instrument w walce politycznej służący jednemu z podmiotów politycznych w celu kreacji własnej wizji świata i narzucaniu jej obywatelom. Normą komunikacji językowej staje się w takich przypadkach przemoc symboliczna, polegająca na narzucaniu wizji świata uznanej za aksjologicznie oczywistą oraz na narzucaniu dyskursowi publicznemu zespołu znaczeń zinterpretowanych ideologicznie, odpowiadających określonej, silnie zaksjologizowanej wizji wydarzeń. Podmioty uznane przez nadawcę treści pasków za przeciwnika politycznego stają się obiektem dyskredytacji – krytyka ich działań i krytyka ich samych często nie ma charakteru merytorycznego, a służy jedynie ich dyskwalifikacji. Używając języka do realizacji celów określonego podmiotu politycznego i jednoczesnej dyskredytacji innych podmiotów, autorzy treści pasków nierzadko stosują agresję językową – tak bowiem konstruują wypowiedź, by uczynić przedmiotowi wypowiedzi szkodę. W toku analizy zaobserwowano liczne przejawy agresywnych działań językowych wobec osób i instytucji

[67] Wyrażonym w: Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r., Ustawie z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. ratyfikowanym 3 marca 1977 r., Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. ratyfikowanej 19 stycznia 1993 r.

[68] Karta Etyczna Mediów podpisana 29 marca 1995 r., Kodeks Etyki Dziennikarskiej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich.

będących w sporze aksjologicznym z partią rządzącą i rządem – kompromitowanie, oskarżanie, ośmieszanie, ironię, kpinę itd.

Praktyka językowa i komunikacyjna w paskach „Wiadomości" TVP 1 ma często charakter manipulacyjny – stosowane wówczas oddziaływania perswazyjne nadawcy na odbiorcę są ukryte i realizują partykularne cele nadawcy, bez uwzględnienia – szeroko rozumianej i inkluzywnej w swej istocie – kategorii dobra wspólnego. Takie działania językowe mogą być oceniane jako nieetyczne – uczestnicy aktu komunikacji nie mają bowiem zapewnionego równoprawnego i pełnoprawnego uczestnictwa we wspólnocie komunikacyjnej, gdyż część z nich jest traktowana dyskredytująco, co pozbawia ich godności i wyłącza ze wspólnoty. Odbiorcy treści pasków „Wiadomości" TVP 1 często nie stwarza się warunków do swobodnego kształtowania własnych ocen i przekonań dotyczących przedmiotu wypowiedzi, co narusza fundament etyki słowa. W wielu tekstach analizowanych pasków realizowane są nieetyczne zabiegi językowe, takie jak etykietowanie, stygmatyzacja, stereotypizacja, korzystne dla nadawcy operacje na znaczeniu słów, ich nacechowaniu lub na ich kształcie modalnym. Ujawnione w toku analizy mechanizmy językowo-komunikacyjne każą stwierdzić, iż praktyki dyskursowe stosowane przez autorów treści większości pasków „Wiadomości" TVP 1 stoją w sprzeczności z zasadami regulującymi udaną komunikację (tzw. regułami Grice'a): maksymą ilości (nakazującą odpowiedni do aktualnych potrzeb dobór środków językowych pod względem ich ilości), maksymą relewancji (nakazującą formułowanie takiego komunikatu językowego, który będzie odpowiedni do tematu wypowiedzi) oraz maksymą sposobu (nakazującą taki dobór środków językowych, który gwarantuje zrozumiałość przekazu). Stopień respektowania czwartej z zasad – zasady jakości, nakazującej mówienie prawdy – nie może być przedmiotem niniejszych rozważań, gdyż dotyczy odniesienia badanych komunikatów do rzeczywistości pozajęzykowej, a to nie podlega analizie ani ocenie językoznawczej. Z naruszeniem maksym: ilości i relewancji mamy do czynienia choćby wówczas, gdy pewne zjawiska są opisywane w sposób hiperboliczny, wyolbrzymiający czy to je same, czy to ich ocenę (por. np. paski [46] *Totalny chaos totalnej opozycji*, [208] *Radykalna opozycja znów grozi* czy sekwencję pasków dotyczących protestu lekarzy rezydentów: [295] *Młodzi lekarze żądają podwyżek,* [296] *Młodzi lekarze żądają podwyżek,* [297] *Młodzi lekarze żądają ponad 9 tys. złotych pensji*, [298] *Młodzi lekarze odrzucili kompromis,* [299] *Rezydenci: 5 tys. zł pensji to za mało*, [300] *Rezydenci: 3,5 tys. zł podwyżki to za mało,* [301] *Początkujący lekarze żądają miliardów złotych*, [302] *Początkujący lekarze eskalują protest*). Do naruszenia samej zasady relewancji dochodzi na przykład

wówczas, gdy eksponuje się małe istotne dla wydarzenia fakty czy zjawiska (co ma miejsce choćby w komunikatach odnoszących się do pikiet organizowanych pod Sejmem w czasie kryzysu związanego z przeniesieniem obrad do sali Kolumnowej: [199] *Sylwester z Michnikiem,* [215] *KOD przed Sejmem i hołd dla Baumana* czy w tekstach pasków sygnujących materiały reporterskie dotyczące protestu posłów: [202] *Jak manipuluje niemiecka telewizja*, [192] *Wigilijny pasztet*). Z kolei z nierespektowaniem maksymy sposobu mamy do czynienia w tych tekstach komunikatów, w których dochodzi do zatarcia sensu, czyli świadomego operowania niedookreślonością (np. [147] *Po latach milczenia,* [143] *Prowokacja i groteska,* [134] *Ślad tajnych służb w aferze Amber Gold*, [128] *ABW kontaktowała się z szefem Amber Gold?*).

Wskazany tu sposób komunikowania się przez autorów pasków z odbiorcą we flagowym programie informacyjnym Telewizji Polskiej S.A. – nierzadko niezgodny z zasadami etyki słowa, prezentujący racje jednego podmiotu politycznego, stosujący przemoc symboliczną i agresję językową – ma swe liczne negatywne skutki w płaszczyźnie społecznej, z których zasygnalizujemy trzy. Po pierwsze, podważa fundamenty zaufania obywateli do państwa. Telewizja Polska S.A. jest bowiem nadawcą publicznym mającym reprezentować interes społeczny – stronniczość programu informacyjnego może sprawiać, że część obywateli poczuje się przez niego zignorowana, a przez to nie utożsami się z państwem (w którego imieniu przecież komunikuje się nadawca publiczny). Po drugie, jednostronny przekaz prezentujący m.in. działania części społeczeństwa oraz jego parlamentarnej reprezentacji w sposób deprecjonujący (w tym także ośmieszający) oraz kreacja poczucia zagrożenia płynącego ze strony nieakceptowanych przez nadawcę podmiotów politycznych – to wszystko powoduje, iż podmioty te są wykluczane ze wspólnoty, co z kolei prowadzi do rozpadu więzi wspólnotowych, do osłabienia poczucia tożsamości wspólnoty i w konsekwencji może powodować zachowania agresywne jednych jej członków wobec innych. Stosowanie agresji językowej może być bowiem odbierane jako przyzwolenie na stosowanie agresji fizycznej i często ją poprzedza. Po trzecie, opisane w niniejszym sprawozdaniu praktyki komunikacyjne autorów pasków „Wiadomości" TVP 1 wywołują negatywny odbiór społeczny – paski programów informacyjnych TVP S.A. stają się przedmiotem żartów (głównie memów internetowych – w ich tworzeniu pomaga m.in. dostępny bezpłatnie w internecie program umożliwiający wpisanie dowolnego tekstu

w miejscu, w którym w „Wiadomościach" pojawia się tekst paska[69], lecz także działań obywatelskich – np. happeningu pn. „Zrób to sam! Przynieś pasek TVP"[70]), złośliwych czy prześmiewczych komentarzy, a także profili w serwisach społecznościowych (np. „Paski z TVP Info"[71], „Głupie jak pasek z TVP Info"[72], „Paski grozy"[73], „Paski grozy TVP"[74]). Fenomen pasków TVP doczekał się swej reprezentacji w polszczyźnie potocznej – do ich nazwania utworzono ekspresywny frazeologizm *paski grozy*, stworzono także nieoficjalną nazwę jej osoby, która je tworzy – *paskowy* (por. *„Paskowy" TVP Info w szczytowej formie. Internauci żartują z paska o protestujących kobietach*[75], *„Paskowy" z TVP Info znów na ustach wszystkich internautów*[76], *„Paskowy" TVP Info wygrał ten dzień. Jego „dzieła" przyćmiły wystąpienie Beaty Szydło*[77], *„Paskowy" z TVP Info znów na ustach wszystkich internautów*[78], *„Paskowy" w TVP Info znowu zaszalał. W sieci zawrzało*[79]).

7.2. Zalecenia i postulaty

Język programów informacyjnych Telewizji Polskiej S.A. powinien cechować się bezstronnością i obiektywizmem – jest to warunek konieczny, by wypełniana była misja nadawcy wynikająca z jego statusu jako nadawcy publicznego oraz by respektowane były regulacje prawne dotyczące jakości przekazów informacyjnych oraz – co z punktu widzenia niniejszego Sprawozdania najważniejsze – by spełniony był obowiązek instytucji publicznej Rzeczypospolitej Polskiej wobec polszczyzny jako dobra kultury narodowej i jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji. Redakcja „Wiadomości" powinna zatem dążyć do takiego kształtowania wypowiedzi (w tym: komunikatów sygnujących materiał dziennikarski), by były one pozbawione stronniczości, co w praktyce ma polegać przede wszystkim na wyraźnym oddzielaniu elementów ocennych, subiektywnych (stanowiących

[69] Zob. https://pasek-tvpis.pl.
[70] Zob. https://www.facebook.com/oko.press/videos/1935647696696771.
[71] Zob. https://www.facebook.com/PaskizTVP.
[72] Zob. https://www.facebook.com/PasekTVPinfo.
[73] Zob. https://www.facebook.com/paskigrozy.
[74] Zob. https://www.facebook.com/Paski-grozy-TVP.
[75] Zob. http://www.polska-marka.com.pl/7312/Paskowy-TVP-Info-w-szczytowej-formie-Internauci-zartuja-z-paska-o-protestujacych-kobietach/artykul.html.
[76] Zob. https://wmeritum.pl/paskowy-tvp-info-znow-ustach-wszystkich-internautow-komentowal-wystapienia-politykow-opozycji-sejmowej-debaty-foto/213393.
[77] Zob. https://wiadomosci.wp.pl/paskowy-tvp-info-wygral-ten-dzien-jego-dziela-przycmily-wystapienie-beaty-szydlo-6195769708234369a.
[78] Zob. https://wmeritum.pl/paskowy-tvp-info-znow-ustach-wszystkich-internautow-komentowal-wystapienia-politykow-opozycji-sejmowej-debaty-foto/213393.
[79] Zob. https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/paskowy-w-tvp-info-znowu-zaszalal/dwlbk2t.

komentarz) od elementów niezawierających ocen (stanowiących de facto informację), na niestosowaniu deprecjonujących określeń odnoszących się do uczestników życia społecznego i politycznego, na zaprzestaniu stosowania zabiegów językowych i tekstowych wprowadzających zdeformowany obraz świata i profilujących scenę kognitywną w specyficzny sposób, na unikaniu frazeologii stylowej oraz innych elementów językowych będących nośnikami rytualnej stereotypizacji elementów rzeczywistości, w szczególności leksyki nacechowanej dyskursywnie (przynależnej tylko jednej stronie sceny politycznej), oraz na nieingerowaniu w semantykę słów. Język polski jest dobrem wspólnym wszystkich jego użytkowników, a zatem nie może być przez nikogo, zwłaszcza przez nadawcę telewizyjnego, zawłaszczany i traktowany jako narzędzie walki politycznej.

Aneks nr 1

LISTA ANALIZOWANYCH KOMUNIKATÓW (PASKÓW INFORMACYJNYCH „WIADOMOŚCI" TVP 1 Z LAT 2016–2017) Z PODZIAŁEM NA TEMATY, KTÓRYCH DOTYCZYŁY

Temat 1: Wydarzenia związane ustawami bądź nowelizacjami ustaw o Trybunale Konstytucyjnym, o Sądzie Najwyższym, o Krajowej Radzie Sądownictwa i Prawo o ustroju sądów powszechnych – łącznie **61 pasków**.

[1] ROZPRAWA CZY SPOTKANIE?

[2] WIELKI SPÓR

[3] OPOZYCJA STRASZY MAJDANEM

[4] OPOZYCJA NA ULICY

[5] KOMPROMIS NA SPECJALNYCH WARUNKACH

[6] SZUKANIE KOMPROMISU WOKÓŁ TK

[7] UKARANY ZA WŁASNE ZDANIE?

[8] MARSZ NA EKSPORT

[9] OPOZYCJA ODRZUCI KOMPROMIS?

[10] SZANSA NA KOMPROMIS

[11] SEJMOWE GRY

[12] OPOZYCJA ŁĄCZY NATO z TRYBUNAŁEM

[13] USTAWA O TRYBUNALE w SENACIE

[14] OPOZYCJA ZNÓW O TRYBUNALE

[15] TRYBUNAŁ WALCZY Z NOWĄ USTAWĄ

[16] JUTRO DECYZJA TK W SPRAWIE TK

[17] TRYBUNAŁ W SWOJEJ SPRAWIE

[18] SĘDZIOWIE RÓWNIEJSI WOBEC PRAWA

[19] PROF. RZEPLIŃSKI Z MEDALEM OD PLATFORMY

[20] PREZES RZEPLIŃSKI CHCE WSKAZAĆ NASTĘPCĘ

[21] JUTRO KONIEC KADENCJI PROF. RZEPLIŃSKIEGO

[22] JULIA PRZYŁĘBSKA NOWYM PREZESEM TK

[23] PRAWNICY, KTÓRZY NIE ZNAJĄ PRAWA

[24] SETKI TYSIĘCY ZŁOTYCH DLA SĘDZIÓW TK

[25] PLAN REFORMY SĄDOWNICTWA

[26] REFORMA SĄDOWNICTWA W SEJMIE

[27] KOLEJNE SKANDALICZNE DECYZJE SĘDZIÓW

[28] SĘDZIOWIE STRAJKUJĄ NA ZEBRANIACH

[29] REFORMA KRS CORAZ BLIŻEJ

[30] ROZMOWY O KONSTYTUCJI I REFERENDUM

[31] SĄDOWNICTWO WYMAGA REFORMY

[32] OTWARTA DROGA DO REFORMY SĄDOWNICTWA

[33] SEJM ZDECYDOWAŁ: RUSZA REFORMA SĄDOWNICTWA

[34] SĄD NAJWYŻSZY CZEKAJĄ ZMIANY

[35] OPOZYCJA PRÓBUJE ZABLOKOWAĆ REFORMĘ SĄDÓW

[36] FRONT OBRONY SĘDZIOWSKIEJ KASTY [tożsamy z 39]

[37] OPOZYCJĘ WIĘCEJ DZIELI NIŻ ŁĄCZY

[38] NIEUDOLNA OBRONA TEGO CO BYŁO

[39] FRONT OBRONY SĘDZIOWSKIEJ KASTY [tożsamy z 36]

[40] PREZYDENT WCHODZI DO GRY

[41] TOGA CHRONI PRZED ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ?

[42] SEJM O SĄDZIE NAJWYŻSZYM

[43] SEJM ZREFORMUJE SĄDOWNICTWO

[44] „PUCZ” – SEZON DRUGI

[45] KONIEC „NADZWYCZAJNEJ KASTY”

[46] TOTALNY CHAOS TOTALNEJ OPOZYCJI

[47] SENAT PRACUJE NAD USTAWĄ O SĄDZIE NAJWYŻSZYM

[48] SĄD ZABIERA MIESZKANIE

[49] PRESJA NA ZWOLENNIKÓW REFORMY SĄDÓW

[50] OPOZYCJA ZAPOWIADA KOLEJNE BITWY

[51] TEN MA RACJĘ, KTO BARDZIEJ ZŁY?

[52] PREZYDENT WETUJE DWIE USTAWY

[53] 17 LAT WALKI O SPRAWIEDLIWOŚĆ

[54] REFORMA SĄDOWNICTWA NIEUNIKNIONA

[55] SĘDZIOWIE NA WIECACH OPOZYCJI

[56] „LICZY SIĘ SPRAWA”

[57] PREZES PiS: IDZIEMY RAZEM DO PRZODU

[58] SĄD NAJWYŻSZY ZŁAMAŁ PRAWO?

[59] REFORMATORSKA PO-BUDKA?

[60] PREZYDENCKIE WETA PRZEKAZANE DO SEJMU

[61] RZĄD CHCE ZMIAN W SĄDOWNICTWIE

[62] SZTUKA DYPLOMACJI

[63] POLITYKA EUROPEJSKA

Temat 2: Wydarzenia związane z działaniami instytucji Unii Europejskiej w sprawie kontroli stanu praworządności w Polsce – łącznie **32 paski**.

[64] TAJNA DEBATA O POLSCE

[65] BRUKSELSKA KONTROLA

[66] BRAK JEDNOŚCI

[67] GORĄCY TYDZIEŃ

[68] W STRASBURGU O POLSCE

[69] OPOZYCJA GRA W EUROPIE

[70] KOMISJA WENECKA W POLSCE

[71] KOMISJA WENECKA W WARSZAWIE

[72] KOMISJA WENECKA – DZIEŃ DRUGI

[73] KOMISJA WENECKA: WINNE OBIE STRONY

[74] JUTRO REZOLUCJA O POLSCE

[75] REZOLUCJA PRZYJĘTA

[76] BRUKSELSKIE ULTIMATUM WOBEC POLSKI

[77] POUFNA OPINIA

[78] BRUKSELA ZNÓW O TRYBUBALE

[79] KOMISJA WENECKA W POLSCE

[80] KOMISJA WENECKA Z WIZYTĄ W TK

[81] DEBATA O POLSCE W STASBURGU

[82] PRESJA NA POLSKI RZĄD

[83] POŁAJANKI Z BRUKSELI

[84] OSOBISTA „MISJA" TIMMERMANSA

[85] TIMMERMANS SZANTAŻUJE POLSKĘ

[86] SIKORSKI WSPIERA NACISKI NA POLSKĘ

[87] PLATFORMA Z BRUKSELĄ PRZECIWKO POLSCE

[88] DESPERACKI ATAK SKOMPROMITOWANEJ PLATFORMY

[89] KTO NIE CHCE SUWERENNEJ I SILNEJ POLSKI?

[90] BRUKSELA, BERLIN I OPOZYCJA PRZECIWKO POLSCE

[91] TOTALNA OPOZYCJA I NIEMCY CHCĄ UKARAĆ POLSKĘ

[92] „OPCJA NUKLEARNA” TO KAPISZON

[93] PODWÓJNE STANDARDY UNIJNYCH BIUROKRATÓW

Temat 3: Wydarzenia związane z działaniami Komisji śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold – łącznie **44 paski**.

[94] BĘDZIE KOMISJA ŚLEDCZA WS. AMBER GOLD

[95] SEJM POWOŁA KOMISJĘ ŚLEDCZĄ DS. AMBER GOLD

[96] RUSZA KOMISJA ŚLEDCZA DS. AMBER GOLD

[97] WALKA Z CZASEM NA STARCIE

[98] ZDEZORIENTOWANY PROKURATOR

[99] JAK ZACZYNAŁO SIĘ ŚLEDZTWO WS. AMBER GOLD

[100] ZEZNANIA PROKURATORÓW OD AMBER GOLD

[101] KOMPROMITACJA GDAŃSKIEJ PROKURATURY

[102] PROKURATORZY ZEZNAJĄ WS. AMBER GOLD

[103] KOMPROMITACJA PROKURATURY WS. AMBER GOLD

[104] CO ŚWIADKOWI WIADOMO W SPRAWIE? [tożsamy z 114]

[105] PROKURATOR SEREMET PRZED KOMISJĄ ŚLEDCZĄ

[106] SZOKUJĄCE ZEZNANIA

[107] SĘDZIA PRZED KOMISJĄ DS. AMBER GOLD

[108] „PAŃSTWO ZAWIODŁO”

[109] NIKT NIE CZUJE SIĘ WINNY ZA AMBER GOLD

[110] KLUCZOWE PRZESŁUCHANIE WS. AMBER GOLD

[111] „PAŃSTWO NIE DZIAŁAŁO TAK, JAK TRZEBA”

[112] AMBER GOLD MIAŁA SPECJALNĄ OSŁONĘ

[113] ABW WIEDZIAŁA O AMBER GOLD JUŻ W 2010 ROKU

[114] CO ŚWIADKOWI WIADOMO W SPRAWIE? [tożsamy z 104]

[115] PRZESŁUCHANIA PRZED KOMISJĄ DS. AMBER GOLD

[116] WĄTEK LOTNICZY AMBER GOLD

[117] WĄTEK LOTNICZY AFERY AMBER GOLD

[118] KONCESJA DLA OLT WYDANA OD RĘKI

[119] „NIE ODNOTOWAŁEM W SWOJEJ PAMIĘCI”

[120] PRZELEW NA 10 MILIONÓW BEZ UMOWY I PODATKU

[121] OLT EXPRESS NIE PŁACIŁO PORTOWI LOTNICZEMU

[122] KOLOKWIALNIE MÓWIĄC: LIPA

[123] MARCIN P. – NIE MAM POLAKOM NIC DO ZWRÓCENIA

[124] PLATFORMA KRYŁA DZIAŁANIA AMBER GOLD?

[125] NIEPAMIĘĆ I TAJEMNICA [tożsamy z 132]

[126] „NIE MIAŁEM TAKIEJ ŚWIADOMOŚCI”

[127] SZOKUJĄCE ZEZNANIA PRZED KOMISJĄ AMBER GOLD

[128] ABW KONTAKTOWAŁA SIĘ Z SZEFEM AMBER GOLD?

[129] TAJEMNICZE MILCZENIE TEŚCIOWEJ MARCINA P.

[130] GDZIE JEST ZŁOTO AMBER GOLD?

[131] KOMISJA NA TROPIE TRÓJMIEJSKIEGO UKŁADU

[132] NIEPAMIĘĆ I TAJEMNICA [tożsamy z 125]

[133] KLĘSKA OPERACJI „BURSZTYN”

[134] ŚLAD TAJNYCH SŁUŻB W AFERZE AMBER GOLD

[135] NIEUDOLNOŚĆ CZY SABOTAŻ ŚLEDZTWA?

[136] UKŁAD GDAŃSKI STAŁ ZA AFERĄ AMBER GOLD

[137] RZĄD TUSKA UKRYŁ PRAWDĘ O AMBER GOLD

Temat 4: Wydarzenia związane z działaniami władz i obywateli w związku z prawnym uregulowaniem legalności aborcji oraz w związku ze sprawami pokrewnymi (antykoncepcja, urodzenie niepełnosprawnego dziecka) – łącznie **8 pasków**.

[138] FEMINISTKI CHCĄ BEZPIECZNEJ ABORCJI

[139] SPÓR O DOPUSZCZALNOŚĆ ABORCJI

[140] POSŁOWIE O ABORCJI

[141] OPOZYCJA GRA ABORCJĄ

[142] USTAWA ANTYABORCYJNA ODRZUCONA

[143] PROWOKACJA I GROTESKA

[144] CHCĄ ABORCJI NA ŻYCZENIE

[145] PRZECIW RZĄDOWI, ZA ABORCJĄ NA ŻYCZENIE

Temat 5: Wydarzenia związane z upamiętnianiem i wyjaśnianiem przyczyn katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem w dniu 10 kwietnia 2010 r – łącznie **26 pasków**.

[146] ŻADNA TEZA NIE JEST PRZYJETA

[147] PO LATACH MILCZENIA

[148] SZÓSTA ROCZNICA

[149] UROCZYSTOŚCI W SMOLEŃSKU

[150] 10.IV.2010

[151] WSPOMNIENIE POŻEGNANIA NA OKĘCIU

[152] ZBYT DALEKO DO WARSZAWY

[153] PRAWO DO PAMIĘCI

[154] OSKARŻONY ARABSKI

[155] SPRAWOZDANIE PODKOMISJI BERCZYŃSKIEGO

[156] CISZA WOKÓŁ „JEDNOLITEGO PRZEKAZU”

[157] NOWE DOWODY WS. KATASTROFY SMOLEŃSKIEJ

[158] RODZINY SMOLEŃSKIE CHCĄ EKSHUMACJI OFIAR

[159] PROKURATURA APELUJE O RZETELNE INFORMACJE

[160] ŚWIADEK TOMASZ T.

[161] PROCES TOMASZA ARABSKIEGO

[162] ŻENUJĄCA PROWOKACJA

[163] BLIŻEJ PRAWDY O SMOLEŃSKU

[164] OPOZYCJA ZACHĘCA DO PROWOKACJI

[165] TUSK CHCE BYĆ PONAD PRAWEM

[166] ŚWIADEK DONALD TUSK

[167] FRASYNIUK Z PŁK. MAZGUŁĄ W JEDNYM SZEREGU

[168] TEATR JEDNEGO AKTORA

[169] MARSZ PAMIĘCI POD PRĘGIERZEM POLITYKÓW

[170] AGRESJA NA OBRZEŻACH MARSZU PAMIĘCI

[171] ZMANIPULOWANE DOKUMENTY W KOMISJI MILLERA

Temat 6: Kryzys sejmowy związany z przeniesieniem obrad do sali Kolumnowej – łącznie **50 pasków**.

[172] POWTÓRKA Z SAMOOBRONY

[173] NIEUDANA PRÓBA DESTABILIZACJI PAŃSTWA

[174] PLAN OPOZYCJI

[175] ULICZNA ROZRÓBA ZAMIAST PAMIĘCI O BOHATERACH

[176] OSTATNIA WALKA ESBEKÓW

[177] WOLNE MEDIA WEDŁUG PLATFORMY

[178] STANDARD (NIE)DEMOKRATYCZNY

[179] KOMOROWSKI POCHWALA PRZEMOC

[180] PROWOKACJA PLATFORMY OBYWATELSKIEJ

[181] WSZYSCY CHCĄ WOLNYCH MEDIÓW

[182] DZIEŃ NEGOCJACJI

[183] ŻADNYCH GRANIC, ŻADNYCH ŚWIĘTOŚCI

[184] W CIENIU KREMLA

[185] AGRESJA MIMO TRAGEDII

[186] OPOZYCJA W OBRONIE ESBECKICH EMERYTUR

[187] PIS WYCIĄGA RĘKĘ

[188] W SEJMIE JAK W PRZEDSZKOLU

[189] ŚWIĘTA SPĘDZĄ W SEJMIE

[190] WIGILIA WEDŁUG RADYKALNEJ OPOZYCJI

[191] KOLEJNA PRÓBA DESTABILIZACJI PAŃSTWA?

[192] WIGILIJNY PASZTET

[193] OPOZYCJA ODRZUCA APELE KOŚCIOŁA

[194] JAK SIĘ ROBI PUCZ

[195] GRANICE PRZYZWOITOŚCI I ŚMIESZNOŚCI

[196] SPÓR MIĘDZY LIDERAMI RADYKALNEJ OPOZYCJI

[197] SEJMOWE ZDZICZENIE OBYCZAJÓW

[198] MORALNOŚĆ W TRAKCIE KOMPROMITACJI

[199] SYLWESTER Z MICHNIKIEM

[200] PETRU I SCHMIDT Z WAŻNĄ ZAGRANICZNĄ WIZYTĄ

[201] UMIARKOWANA OPOZYCJA PRZECIWKO RADYKAŁOM

[202] JAK MANIPULUJE NIEMIECKA TELEWIZJA PUBLICZNA

[203] „PRYWATNEMU, NIE POSŁOWI”

[204] WPADKA ZA WPADKĄ

[205] SCHETYNA KONTRA PETRU

[206] KTO GRA DALEJ?

[207] NIKT NIE ZAMKNĄŁ KOLUMNOWEJ

[208] RADYKALNA OPOZYCJA ZNÓW GROZI

[209] KŁÓTNIA W OBOZIE OKUPANTÓW

[210] SCHETYNA WYBIERA DROGĘ RADYKAŁA

[211] SCHETYNA I PETRU BLOKUJĄ KOMPROMIS

[212] PETRU OGRAŁ… PETRU

[213] DWIE WIZJE DEMOKRACJI

[214] OPOZYCJA CORAZ BARDZIEJ RADYKALNA

[215] KOD PRZED SEJMEM I HOŁD DLA BAUMANA

[216] GRUPY „GP” W OBRONIE SEJMU I RZĄDU

[217] CZEGO DOWIEDZIELIŚMY SIĘ DZIĘKI PROTESTOWI

[218] KAPITULACJA PLATFOMY

[219] ANI ULICA, ANI ZAGRANICA

[220] CZY PLATFORMA SZYKUJE NA JUTRO AWANTURĘ?

[221] SEJM PRACUJE, POSEŁ NITRAS NAGRYWA

Temat 7: Działania w związku z Ustawą z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach oraz z Ustawą z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz w związku z wycinką drzew w Puszczy Białowieskiej – łącznie **5 pasków**.

[222] DRZEWA W POLITYCZNEJ GRZE

[223] UNIJNY SĘDZIA PRZECIWKO POLSCE

[224] SZYSZKO: POLSCE NIE GROŻĄ UNIJNE KARY

[225] LEŚNICY CHCĄ RATOWAĆ PUSZCZĘ BIAŁOWIESKĄ

[226] PODWÓJNE STANDARDY KOMISJI EUROPEJSKIEJ

Temat 8: Wydarzenia w związku z Ustawą z dn. 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin – łącznie **6 pasków**.

[227] SPÓR O ESBECKIE EMERYTURY

[228] MARSZ KOD I PROTEST ESBEKÓW

[229] BLOKADA OPÓŹNI DEZUBEKIZACJĘ?

[230] POWTÓRKA NOCNEJ ZMIANY

[231] PYCHA SB-KÓW [*sic!*]

[232] POKORA OFIAR PRL

Temat 9: Obchody Narodowego Święta Niepodległości – łącznie **15 pasków**.

[233] OJCOWIE POLSKIEJ NIEPODLEGŁOŚCI [tożsamy z 242]

[234] OTWARCIE ŚWIĄTYNI OPATRZNOŚCI BOŻEJ

[235] MARSZ NIEPODLEGŁOŚCI

[236] KOD I KOMOROWSKI Z WŁASNYMI OBCHODAMI

[237] ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI I ŚWIĘTO DEMOKRACJI

[238] PATRIOTA TO NIE JEST „RADOSNY BURAK”

[239] WIELKI MARSZ PATRIOTÓW

[240] MARSZ NIEPODLEGŁOŚCI PRZEBIEGŁ BEZPIECZNIE

[241] KOMU PRZESZKADZA PATRIOTYZM POLAKÓW?

[242] OJCOWIE POLSKIEJ NIEPODLEGŁOŚCI [tożsamy z 233]

[243] ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI

[244] SZKALUJĄ PATRIOTÓW, GARDZĄ POLAKAMI

[245] KULSON OŚMIESZYŁ OPOZYCYJNYCH RADYKAŁÓW

[246] SZOKUJĄCE KŁAMSTWA SZKALUJĄCE POLSKĘ

[247] EUROPEJSKIE ELITY TOLERUJĄ NEONAZISTÓW

Temat 10: Odnowienie mandatu Donalda Tuska na stanowisku przewodniczącego Rady Europejskiej – łącznie **15 pasków**.

[248] SARYUSZ-WOLSKI POLSKIM KANDYDATEM

[249] POLSKA STAWIA NA SARYUSZ-WOLSKIEGO

[250] PRZYSTANEK POLSKA

[251] POLOWANIE NA SARYUSZ-WOLSKIEGO

[252] PRZED SZCZYTEM RADY EUROPEJSKIEJ

[253] TUSK WYBRANY NA DRUGĄ KADENCJĘ

[254] POLSKA OBNAŻYŁA UNIJNE STANDARDY DEMOKRACJI

[255] KOMISJA WEZWIE DONALDA TUSKA

[256] POLSKA CHCE REFORMY UNII EUROPEJSKIEJ

[257] TWARDA OBRONA POLSKICH INTERESÓW

[258] KOMU OPŁACA SIĘ UNIA EUROPEJSKA

[259] PREZES PIS: PO PARTIĄ ZEWNĘTRZNĄ

[260] W BERLINIE ZADOWOLENIE Z WYBORU TUSKA

[261] RADOŚĆ Z TUSKA PRETEKSTEM DO PROFANACJI

[262] TUSK WEZWANY DO PROKURATURY

Temat 11: Działania Komisji do spraw usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa – łącznie **28 pasków**.

[263] UKŁAD SAMORZĄDOWY

[264] OPOZYCJA BOI SIĘ KOMISJI WERYFIKACYJNEJ

[265] MIAŁ WYJAŚNIĆ AFERĘ, SAM MUSI SIĘ TŁUMACZYĆ

[266] PREZYDENT WARSZAWY WEZWANA PRZED KOMISJĘ

[267] SZOKUJĄCE SZCZEGÓŁY DZIKIEJ REPRYWATYZACJI

[268] KOLEJNY ŚWIADEK OBCIĄŻA PREZYDENT WARSZAWY

[269] KOMISJA UCHYLA DECYZJĘ STOŁECZNEGO RATUSZA

[270] PRAWNICY ZRZEKAJĄ SIĘ CHMIELNEJ 70

[271] TAJEMNICZY PLAN WICEPREZYDENTA STOLICY

[272] OFIARY OSZUSTÓW ODZYSKAŁY NADZIEJĘ

[273] GRONKIEWICZ-WALTZ DECYDOWAŁA O REPRYWATYZACJI

[274] BEZCZELNOŚĆ I BUTA CZYŚCICIELI KAMIENIC

[275] GRONKIEWICZ-WALTZ STAWIA SIĘ PONAD PRAWEM

[276] JÓŹWIAK: NIE WIEM, NIE PAMIĘTAM

[277] WALKA ZE ZŁODZIEJSKĄ REPRYWATYZACJĄ

[278] ZŁODZIEJSKA REPRYWATYZACJA OBCIĄŻA PLATFORMĘ

[279] DRAMAT OFIAR CZYŚCICIELI KAMIENIC [tożsamy z 283]

[280] DZIKA REPRYWATYZACJA ZE ŚMIERCIĄ W TLE

[281] DLACZEGO ZGINĘŁA JOLANTA BRZESKA?

[282] WALCZYŁA Z CZYŚCICIELAMI KAMIENIC I ZGINĘŁA

[283] DRAMAT OFIAR CZYŚCICIELI KAMIENIC [tożsamy z 279]

[284] SZOKUJĄCY ZAPIS PODŁOŚCI KAMIENICZNIKÓW

[285] ZAGADKOWE ZWIĄZKI KAMIENICZNIKA

[286] WICESZEFOWA PO STAWIA SIĘ PONAD PRAWEM

[287] ZŁODZIEJSKA OŚMIORNICA W STOŁECZNYM RATUSZU

[288] DOROBILI SIĘ NA KAMIENICY SKRADZIONEJ ŻYDOM

[289] DOWÓD NA KRADZIEŻ KAMIENICY WALTZÓW

[290] GRONKIEWICZ-WALTZ I UKRADZIONA KAMIENICA

Temat 12: Wydarzenia w związku z Ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci – łącznie **4 paski**.

[291] PROJEKT 500+ JUŻ W SEJMIE

[292] POMOC PAŃSTWA DLA RODZIN

[293] RUSZYŁ PROGRAM RODZINA 500 PLUS

[294] WNIOSKI 500+

Temat 13: Protest lekarzy rezydentów – łącznie **12 pasków**.

[295] MŁODZI LEKARZE ŻĄDAJĄ PODWYŻEK [tożsamy z 296]

[296] MŁODZI LEKARZE ŻĄDAJĄ PODWYŻEK [tożsamy z 295]

[297] MŁODZI LEKARZE ŻĄDAJĄ PONAD 9 TYS. ZŁ PENSJI

[298] MŁODZI LEKARZE ODRZUCILI KOMPROMIS

[299] REZYDENCI: 5 TYS. ZŁ PENSJI TO ZA MAŁO

[300] REZYDENCI: 3,5 TYS. ZŁ PODWYŻKI TO ZA MAŁO

[301] POCZĄTKUJĄCY LEKARZE ŻĄDAJĄ MILIARDÓW ZŁOTYCH

[302] POCZĄTKUJĄCY LEKARZE ESKALUJĄ PROTEST

[303] REKORDOWO WYSOKIE FUNDUSZE NA SŁUŻBĘ ZDROWIA

[304] PACJENCI CHCĄ ZAKOŃCZENIA PROTESTU LEKARZY

[305] PROTESTUJĄCY LEKARZE ODPRAWILI PACJENTÓW

[306] SZANSA NA POROZUMIENIE

Aneks nr 2

CHARAKTERYSTYKA ORAZ CHRONOLOGIA WYDARZEŃ POLITYCZNYCH BĘDĄCYCH PRZEDMIOTEM DONIESIEŃ „WIADOMOŚCI" TVP 1 W LATACH 2016–2017, SYGNOWANYCH OMÓWIONYMI W SPRAWOZDANIU PASKAMI

Temat 1

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia związane z ustawami bądź nowelizacjami ustaw o Trybunale Konstytucyjnym, o Sądzie Najwyższym, o Krajowej Radzie Sądownictwa i ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych.

2. Zakres czasowy:

11.07.2013 – obecnie.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

Kandydaci reprezentujący Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość po przeprowadzonej w dniu 25 października 2015 roku elekcji parlamentarnej uzyskali większość mandatów w Sejmie RP i Senacie RP[80]. 13 listopada 2015 roku grupa przedstawicieli większości parlamentarnej złożyła w Sejmie RP projekt nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym[81] uchwalonej w wersji pierwotnej jeszcze w poprzedniej kadencji parlamentu[82].

Uzasadnieniem przedłożonej nowelizacji było przede wszystkim konwalidowanie błędów, które Sejm RP poprzedniej kadencji miał popełnić, uchwalając ustawę o Trybunale Konstytucyjnym[83]. Wnioskodawcy nowelizacji krytykowali zwłaszcza umożliwienie – na

[80] Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 27 października 2015 r. o wynikach wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 25 października 2015 r. (Dz. U. z dnia 28 października 2015 r., poz. 1731); Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 27 października 2015 r. o wynikach wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzonych w dniu 25 października 2015 r. (Dz. U. z dnia 28 października 2015 r. poz. 1732).

[81] Projekt Ustawy o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym (Sejm RP, Druk nr 12 z dnia 13 listopada 2015 r.).

[82] Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. z 30 lipca 2015 r., poz. 1064).

[83] Określenia tego użył sprawozdawca komisji, poseł Marek Ast. Zob. Sprawozdanie Stenograficzne z 1. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 19 listopada 2015 r., Warszawa 2015, s. 146.

mocy tzw. przepisu przejściowego – dokonania wyboru pięciu sędziów Trybunału Konstytucyjnego przez Sejm RP VII kadencji, w sytuacji w której ich kadencje rozpoczynać miały się już po przeprowadzonych wyborach parlamentarnych (kadencje trzech sędziów upływały 6 listopada 2015 r., a dwóch kolejnych – odpowiednio 2 i 8 grudnia 2015 r.). Projekt oprócz nowego brzmienia przepisu przejściowego regulującego wybór sędziów Trybunału Konstytucyjnego w 2015 roku zakładał zmiany w trybie wyboru oraz kadencji Prezesa i Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego, a także wygaszenie kadencji urzędujących Prezesa i Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego w ciągu 3 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy.

Prezydent RP, Andrzeja Duda, uznając zasadność zarzutów wobec trybu wyboru pięciu sędziów Trybunału Konstytucyjnego przez Sejm VII kadencji, nie dokonał zaprzysiężenia żadnego z nich[84]. Po trwającym siedem dni procesie legislacyjnym dotyczącym nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, w dniu 20 listopada 2015 roku Prezydent RP podpisał uchwaloną wcześniej przez parlament nowelizację[85].

25 listopada 2015 roku Sejm RP VIII kadencji przyjął bezprecedensowo pięć uchwał stwierdzających nieprawomocność uchwał Sejmu RP VII kadencji, w zakresie, w jakim dotyczyły one wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego w październiku 2015 roku[86]. 30 listopada 2015 roku Trybunał Konstytucyjny wydał postanowienie o zabezpieczeniu wniosku posłów PO o zbadanie zgodności z Konstytucją RP przepisów nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, w którym wezwał Sejm RP do powstrzymania się od wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego do czasu wydania wyroku w sprawie zgodności z Konstytucją RP Ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 25 czerwca 2015 roku[87]. Sejm RP postanowienia o zabezpieczeniu w przywołanym brzmieniu nie uznał i 2 grudnia

[84] https://fakty.interia.pl/tylko-u-nas/news-100-dni-rzadow-dudy-co-w-tym-czasie-zrobil-prezydent,nId,192488; https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/nie-powolano-nowych-sedziow-tk-byli-prezesi-wydali-oswiadczenie,593450.html.

[85] https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1546853,Prezydent-Andrzej-Duda-podpisal-nowelizacje-ustawy-o-Tr ybunale-Konstytucyjnym-Wejdzie-w-zycie-5-grudnia; https://wiadomosci.onet.pl/kraj/prof-andrzej-zoll-skonczy lo-sie-dwudziestopieciolecie-polski-demokratycznej/2rjbz0.

[86] Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie stwierdzenia braku mocy prawnej uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 października 2015 r., w sprawie wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego opublikowanej w Monitorze Polskim z 23 października 2015 r. (M.P. z 26 listopada 2015 r., poz. 1131, 1132, 1133, 1134, 1135).

[87] Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 listopada 2015 r. w sprawie o sygn. akt K 34/15.

2015 roku dokonał wyboru pięciu nowych sędziów Trybunału Konstytucyjnego[88]. Prezydent odebrał ślubowanie od czterech nowo wybranych sędziów w nocy z 2 na 3 grudnia 2015 roku, a od piątej sędzi – 9 grudnia 2015 roku[89].

3 grudnia 2015 roku Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, w którym uznał między innymi, że przepisy ustawy o Trybunale Konstytucyjnym w zakresie, w jakim dotyczyły wyboru sędziów na miejsca sędziów, których kadencja upływała w listopadzie 2015 roku, są zgodne z Konstytucją RP, natomiast w zakresie, w jakim dotyczyły wyboru sędziów na miejsca sędziów, których kadencja upływała w grudniu 2015 roku, są z Konstytucją RP niezgodne[90]. Prezydent RP, Andrzej Duda, odmówił jednak zaprzysiężenia prawidłowo wybranych w październiku 2015 roku trzech sędziów z uwagi na fakt obsadzenia tych stanowisk na mocy uchwał Sejmu RP z 2 grudnia 2015 roku[91].

Działania parlamentarnej większości oraz Prezydenta RP w odniesieniu do Trybunału Konstytucyjnego zostały skrytykowane nie tylko przez ugrupowania opozycyjne, ale także przez gremia naukowe oraz organizacje pozarządowe. Stały się także zarzewiem protestów obywatelskich[92]. Doprowadziły również do uruchomienia przez Komisję Europejską procedury kontroli praworządności w Polsce (*vide:* Wydarzenie nr 2).

Przedstawiciele większości parlamentarnej w kolejnych miesiącach podejmowali dalsze aktywności zmierzające do kompleksowych zmian wymiaru sprawiedliwości uzasadnianych koniecznością wzrostu efektywności działań sądów oraz koniecznością wprowadzenia procedur umożliwiających dyscyplinowanie sędziów, którzy mieli dopuszczać się nadużyć. W debacie publicznej podkreślano także moralno-historyczny wymiar zmian

[88] Uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego (M.P. z dnia 2 grudnia 2015 r., poz. 1182, 1183, 1184, 1185, 1186).
[89] http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/art,75,prezydent-odebral-slubowanie-od-sedziow-tk.html.
[90] Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 2015 r. sygn. akt K 34/15 (Dz. U. z dnia 16 grudnia 2015 r., poz. 2129).
[91] https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1554973,Marek-Magierowski-prezydent-nie-zaprzysiegnie-sedziow-TK-wybranych-przez-poprzedni-Sejm; https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/prezydent-nie-moze-przyjac-slubowania-kolejnych-sedziow-tk-dera,601637.html.
[92] Gremia naukowe: http://www.knp.pan.pl/images/stories/KNP_PAN/Uchwa_KNP_PAN_Konstytucji_ochrona.pdf; https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2015/12/uchwala-senatu-uw-w-sprawie-poszanowania-ladu-konstytucyjnego.pdf; http://strony.wpia.uw.edu.pl/zarzadzeniauchwaly/files/2015/12/doc20151214163958.pdf; https://wpia.uj.edu.pl/documents/41601/89321185/201512010845.pdf. Organizacje: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/04/KH_22042016.pdf; https://amnesty.org.pl/o%C5%9Bwiadczenie-amnesty-international-przebieg-prac-nad-ustaw%C4%85-o-trybunale-konstytucyjnym-i-wyborem-nowych-s%C4%99dzi%C3%B3w-trybuna%C5%82u/; http://www.allerhand.pl/images/IA-10tez.pdf. Protesty obywatelskie: https://www.rp.pl/Polityka/151129480-Protest-pod-Sejmem-Rece-precz-od-Trybunalu.html; https://archiwum.radiozet.pl/Wiadomosci/Kraj/Poicja-Na-warszawskiej-manifestacji-KOD-17-20-tys.-osob-00015865.

mających doprowadzić do dekomunizacji sądownictwa, który to proces nie dokonał się – zdaniem przedstawicieli większości parlamentarnej – po 1989 roku[93].

W efekcie tych działań w lipcu 2016 roku Sejm RP przyjął, a prezydent RP podpisał nową Ustawę o Trybunale Konstytucyjnym[94], a w lipcu 2017 roku Sejm RP przyjął trzy ustawy: Ustawę z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw[95], Ustawę z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw, a także Ustawę z dnia 20 lipca 2017 r. o Sądzie Najwyższym[96]. Kilka dni później Prezydent RP Andrzej Duda podpisał pierwszą z nich oraz zwrócił do ponownego rozpatrzenia (*de facto* zawetował) dwie pozostałe[97]. We wrześniu 2017 roku Prezydent RP złożył własne projekty ustaw regulujących działalność Krajowej Rady Sądownictwa oraz Sądu Najwyższego, które ostatecznie zostały przez Sejm RP uchwalone 8 grudnia 2017 roku[98].

Krytycy przyjętych rozwiązań wskazywali na ich niekonstytucyjność. W efekcie przyjęcia ustaw doszło między innymi do sporu prawnego związanego z kwestią przejścia w stan spoczynku sędziów Sądu Najwyższego (w tym I Prezes Sądu Najwyższego w trakcie trwania jej konstytucyjnej kadencji)[99], a także do zawieszenia członkostwa Krajowej Rady Sądownictwa w Europejskiej Sieci Rad Sądownictwa w związku z niespełnieniem

[93] https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C897690%2Cpis-zlozylo-projekt-zmiany-ustawy-o-sadach.html; http: //www.radiomaryja.pl/informacje/pis-zlozylo-projekt-zmiany-ustawy-o-sadach/; https://polskatimes.pl /reforma-sadownictwa-co-dokladnie-ma-sie-zmienic-w-sadach/ar/12275916; https://fakty.interia.pl/autor/joanna-bercal/news-reforma-sadownictwa-co-sie-zmieni,nId,2419673; https://www.tvp.info/33916711/nikogo-nie-mozna-odwolac-no-blagam-rusza-kampania-sprawiedliwe-sady.

[94] Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. z 1 sierpnia 2016 r. poz. 1157).

[95] Ustawa z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 28 lipca 2017 r. poz. 1452).

[96] Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Sejm RP, Druk nr 1423 z 14 marca 2017 r.); Poselski projekt ustawy o Sądzie Najwyższym (Sejm RP, Druk nr 1727 z 12 lipca 2017 r.).

[97] http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/art,686,nowelizacja-prawa-o-ustroju-sadow-powszechnych-z -podpisem-prezydenta-rp.html; http://www.prezydent.pl/prawo/ustawy/zawetowane/art,5,prezydent-ustawy-o-kr s-i-sn-do-ponownego-rozpatrzenia-przez-sejm.html; http://www.prezydent.pl/prawo/ustawy/zawetowane/art,4,prezydent-przekazal-sejmowi-do-ponownego-rozpatrzenia-ustawe-o-krs.html.

[98] Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2 stycznia 2018 r., poz. 3); Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2 stycznia 2018 r., poz. 5).

[99] https://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/309079945-Prezes-Sadu-Najwyzszego-Malgorzata-Gersdorf-uznaje-stan-spoczynku.html.

przez nią kryterium pełnej niezależności od władzy wykonawczej[100]. Podczas procesu legislacyjnego odbywały się także liczne demonstracje obywateli domagających się od władz państwa poszanowania Konstytucji RP oraz przestrzegania reguł praworządności[101].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

12.01.2016: Włączenie przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego dwóch sędziów wybranych w grudniu 2015 roku do orzekania.

8–9.03.2016: Rozprawa oraz ogłoszenie wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt K 47/15.

12.03.2016: Manifestacja, której uczestnicy wzywali Prezes Rady Ministrów, Beatę Szydło, do opublikowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

29.04.2016: Złożenie przez grupę posłów klubu Prawa i Sprawiedliwości projektu nowej ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

16.05.2016: Zapowiedź spotkania przedstawicieli ugrupowań parlamentarnych w sprawie kryzysu wokół Trybunału Konstytucyjnego.

3.06.2016: Rozpoczęcie przez Sejm RP prac nad projektem ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

7.07.2016: Uchwalenie przez Sejm RP ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

21.07.2016: Wprowadzenie przez Senat RP poprawek do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, uchwalonej przez Sejm 7 lipca 2016 roku.

22.07.2016: Uchwalenie przez Sejm RP ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z częściowym uwzględnieniem poprawek Senatu RP.

30.07.2016: Podpisanie przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

2.08.2016: Złożenie przez parlamentarzystów klubów Platformy Obywatelskiej i Nowoczesnej oraz Rzecznika Praw Obywatelskich wniosków do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z 22 lipca 2016 r. z Konstytucją RP.

[100] https://www.encj.eu/node/495.

[101] http://wyborcza.pl/7,75398,23631643,europo-nie-odpuszczaj-polska-protestuje-w-obronie-sadu-najwyszego.html; https://wiadomosci.wp.pl/malgorzata-gersdorf-w-sadzie-najwyzszym-protest-w-warszawie-6269670948718721a.

11.08.2016: Ogłoszenie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku w sprawie Ustawy z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym.

18.12.2016: Wiec Komitetu Obrony Demokracji pod siedzibą Trybunału Konstytucyjnego.

21.12.2016: Powołanie przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę sędzi Julii Przyłębskiej na stanowisko Prezesa Trybunału Konstytucyjnego (w miejsce prof. Andrzeja Rzeplińskiego, któremu skończyła się kadencja).

11.02.2017: Zapowiedź zmian w ustawie o ustroju sądów powszechnych.

22.02.2017: Przekazanie do konsultacji społecznych projektu nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa.

7.04.2017: Pierwsze czytanie w Sejmie RP projektu nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa.

25.05.2017: Pierwsze czytanie w Sejmie RP projektu nowelizacji ustawy o ustroju sądów powszechnych.

8.06.2017: Drugie czytanie w Sejmie RP projektów nowelizacji ustaw o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz o ustroju sądów powszechnych.

12.07.2017: Uchwalenie przez Sejm RP Ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw oraz Ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw.

14/15.07.2017: Przyjęcie przez Senat RP bez poprawek nowelizacji ustaw o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz o ustroju sądów powszechnych.

18.07.2017: Pierwsze czytanie w Sejmie RP projektu ustawy o Sądzie Najwyższym.

20.07.2017:

– Uchwalenie przez Sejm RP Ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. o Sądzie Najwyższym.
– Orędzie Prezes Rady Ministrów Beaty Szydło w związku z projektami ustaw dotyczących reformy wymiaru sprawiedliwości.

21/22.07.2017: Obrady Senatu RP i przyjęcie bez poprawek ustawy o Sądzie Najwyższym.

12.07–24.07.2017: Protesty obywateli przeciwko nowelizacjom ustaw o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz o ustroju sądów powszechnych, a także przyjęciu ustawy o Sądzie Najwyższym.

24.07.2017: Ogłoszenie przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę decyzji o podpisaniu nowelizacji ustawy o ustroju sądów powszechnych i skierowaniu do ponownego rozpatrzenia

przez Sejm RP nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz ustawy o Sądzie Najwyższym.

24.07.2017: Orędzia Prezydenta RP Andrzeja Dudy i Prezes Rady Ministrów Beaty Szydło.

25.07.2017: Podpisanie przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę nowelizacji ustawy o ustroju sądów powszechnych.

31.07.2017: Przekazanie przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę nowelizacji ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz ustawy o Sądzie Najwyższym do ponownego rozpatrzenia przez Sejm RP.

8.09.2017: Inauguracja kampanii „Sprawiedliwe Sądy" prowadzonej przez Polską Fundację Narodową.

Temat 2

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia związane z działaniami Komisji Śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold.

2. Zakres czasowy:

19.07.2016 – obecnie.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

Spółka Amber Gold rozpoczęła swoją działalność w 2009 roku, oferując klientom wysoko oprocentowane lokaty w postaci umowy składu metali szlachetnych. W tym samym roku Komisja Nadzoru Finansowego (KNF) złożyła do prokuratury zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa, podejrzewając władze spółki o prowadzenie działalności bankowej bez wymaganych zezwoleń (prokuratura odmówiła wszczęcia śledztwa). KNF wpisało także spółkę na prowadzoną przez siebie listę ostrzeżeń publicznych. Liczba klientów spółki wciąż jednak rosła. W 2011 roku Amber Gold Sp. z o.o. stała się głównym udziałowcem linii lotniczych OLT Express Regional Sp. z o.o., które już rok później ogłosiły upadłość. W tym samym 2012 roku zlikwidowano spółkę Amber Gold, a wszystkim klientom wypowiedziano ich umowy. We wrześniu 2012 roku sąd ogłosił upadłość spółki Amber Gold[102].

Sprawa upadłości spółki Amber Gold spowodowała protesty klientów, którzy domagali się odzyskania zainwestowanych środków (ostatecznie pokrzywdzonych było prawie 18 tysiące osób[103]) oraz oskarżali instytucje państwa o brak należytej informacji o zagrożeniu związanym z lokowaniem wkładów pieniężnych w instrumenty finansowe oparte na schemacie piramidy finansowej. W trakcie śledztw dziennikarskich ujawniono także, że

[102] https://news.money.pl/artykul/afera;z;amber;gold;zaczela;sie;w;2009;roku;oto;cala;jej;historia,27,0,1150747. html; https://radiogdansk.pl/wiadomosci/item/46778-krotka-historia-amber-gold-gdzie-podzialy-sie-te-miliony/46778-krotka-historia-amber-gold-gdzie-podzialy-sie-te-miliony; https://www.bankier.pl/wiadomosc/KNF-ostrzega-przed-firma-pozyczkowa-AmberGold-2120754.html; https://tvn24bis.pl/z-kraju,74/amber-gold-kalendarium -wydarzen-co-ustalono-w-tej-sprawie,750620.html.

[103] https://www.forbes.pl/wiadomosci/dwa-lata-po-amber-gold-18-tys-pokrzywdzonych-i-851-mln-zl-strat/1je92v1.

właściciel spółki Amber Gold, Marcin P., przed jej założeniem był już skazywany przez sądy za fałszowanie dokumentów, przywłaszczenie oraz oszustwa bankowe[104].

Polityczny aspekt upadku Amber Gold wiązał się z tym, że syn ówczesnego Prezesa Rady Ministrów, Donalda Tuska, współpracował na niwie zawodowej ze spółką OLT Express. Opozycja w Sejmie VII kadencji domagała się powołania komisji śledczej ds. Amber Gold, ale nie dysponowała wystarczającą większością, dzięki której wniosek o powołanie komisji mógłby zyskać akceptację. Po zwycięskich dla Komitetu Wyborczego Prawa i Sprawiedliwości wyborach parlamentarnych powrócono jednak do tego pomysłu i stosowny wniosek uzyskał akceptację parlamentarnej większości. Przewodniczącą komisji została Małgorzata Wasserman, a działania komisji miały wykazać m.in. na ile skuteczne były działania organów państwa w zakresie, w jakim mogły one zapobiec powstaniu lub funkcjonowaniu spółki Amber Gold.

Komisje śledcze w polskim parlamencie mają stanowić instrument kontroli parlamentu nad działaniami rządu[105]. Praktyka funkcjonowania komisji śledczych dowodzi jednakże, że pełnią one także funkcje marketingowo-wizerunkowe[106]. Podobne zresztą znaczenie mają komisje śledcze w innych znanych parlamentach (np. w Stanach Zjednoczonych czy we Francji[107]). Transmisje z posiedzeń komisji śledczych, zwłaszcza jeśli zeznania składają prominentni politycy, cieszą się dużym zainteresowaniem opinii publicznej i mediów. Po uchwaleniu wniosku o powołanie komisji śledczej w 2016 roku opozycja zarzucała Prawu i Sprawiedliwości, że głównym powodem powstania komisji ma być próba obarczenia polityczną odpowiedzialnością za brak reakcji podległych mu organów oraz za upadłość spółki Amber Gold byłego Prezesa Rady Ministrów, Donalda Tuska (pełnił już wówczas funkcję przewodniczącego Rady Europejskiej). Politycy reprezentujący większość parlamentarną odpierali te zarzuty, twierdząc, że sprawa upadłości spółki Amber Gold i narażenia na utratę środków wielu jej klientów ukazuje faktyczną słabość instytucji państwa rządzonego wówczas przez większość koalicyjną Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego, a winni zaniechań po stronie administracji publicznej powinni ponieść nie tylko polityczne, ale i prawne konsekwencje.

[104] https://radiogdansk.pl/wiadomosci/item/46778-krotka-historia-amber-gold-gdzie-podzialy-sie-te-miliony/46778-krotka-historia-amber-gold-gdzie-podzialy-sie-te-miliony.
[105] Bagieńska-Masiota 2010.
[106] Żukiewicz 2009.
[107] Banaszak 2007.

Komisja ds. Amber Gold jak dotąd nie zakończyła swojej działalności i nie sformułowała raportu końcowego. Złożyła do prokuratury zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa przez 29 osób fizycznych oraz przez jedną instytucję[108].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

19.07.2016: Decyzja Sejmu RP o powołaniu Komisji Śledczej do zbadania prawidłowości i legalności działań organów i instytucji publicznych wobec podmiotów wchodzących w skład Grupy Amber Gold.

22.07.2016:

– Wybór przez Sejm RP członków komisji.

– Posiedzenie komisji, poświęcone wyborowi prezydium.

7.09.2016: 2. posiedzenie komisji – pierwsze o charakterze merytorycznym.

8.11.2016: 8. posiedzenie komisji, poświęcone przesłuchaniu prokurator Prokuratury Rejonowej Gdańsk-Wrzeszcz, która nie stawiła się na posiedzenie.

8.12.2016: 16. posiedzenie komisji – przesłuchanie byłego Prokuratora Generalnego, Andrzeja Seremeta.

15.12.2016: 19. posiedzenie komisji – przesłuchanie byłego Ministra Sprawiedliwości, Jarosława Gowina.

21.02.2017: 27. posiedzenie komisji – przesłuchanie m.in. byłego Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Marka Belki.

7.03.2017: 29. posiedzenie komisji – przesłuchanie m.in. byłego Wicepremiera i Ministra Gospodarki, Waldemara Pawlaka.

23.05.2017: 40. posiedzenie komisji – przesłuchanie byłego Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Sławomira Nowaka.

21.06.2017: 46. posiedzenie komisji – przesłuchanie Michała Tuska.

28.06.2017: 47. posiedzenie komisji – przesłuchanie Marcina P.

29.06.2017: 48. posiedzenie komisji – przesłuchanie Katarzyny P.

12.09.2017: 55. posiedzenie komisji – przesłuchanie prezydenta Gdańska, Pawła Adamowicza.

24.10.2017: 63. posiedzenie komisji – przesłuchanie Marcina P.

[108] https://klubjagiellonski.pl/2018/11/14/po-co-nam-byla-komisja-sledcza-ws-amber-gold-5-najciekawszych-watkow/.

Temat 3

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia związane z działaniami instytucji Unii Europejskiej w sprawie kontroli stanu praworządności w Polsce.

2. Zakres czasowy:

12.01.2016 – obecnie.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

W reakcji na wydarzenia związane z uchwaleniem przez Sejm RP VIII kadencji nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym w listopadzie 2015 roku skutkującym kontrowersjami dotyczącymi składu personalnego Trybunału Konstytucyjnego (*vide*: Wydarzenie 1), a także z uwagi na przygotowywane w Polsce rozwiązania legislacyjne dotyczące mediów publicznych, Komisja Europejska zdecydowała się 13 stycznia 2016 roku rozpocząć wobec Polski procedurę kontroli praworządności[109]. Polski rząd wystąpił ze sprzeciwem zarówno w odniesieniu do podnoszonej przez Komisję Europejską argumentacji, jak również w odniesieniu do prawomocności tej decyzji oraz jej umocowania w systemie prawa Unii Europejskiej[110].

Zainicjowanie procedury kontroli praworządności miało doprowadzić do deeskalacji konfliktu związanego z oskarżeniami polskich władz o naruszanie konstytucyjnej zasady podziału władz i nie dopuścić do uruchomienia procedury przewidzianej w art. 7 ust. 1. Traktatu o Unii Europejskiej[111]. W tym celu Komisja Europejska wydała zalecenia dla polskiego rządu dotyczące praworządności (w szczególności dotyczące kwestii Trybunału Konstytucyjnego, a następnie także Sądu Najwyższego i Krajowej Rady Sądownictwa)[112].

---

[109] *College Orientation Debate on recent developments in Poland and the Rule of Law Framework: Questions & Answers*, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-62_en.htm.

[110] Por. np. wystąpienie premier Beaty Szydło na forum Parlamentu Europejskiego 19.01.2016 r. (*Debate at the European Parliament attended by Prime Minister Beata Szydło*, https://www.premier.gov.pl/en/news/news/debate-at-the-european-parliament-attended-by-prime-minister-beata-szydlo.html). Szerzej o tym w: Cianciara 2018.

[111] *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)* (Dz.U. C 326 z 26.10.2012*).*

[112] Zalecenie Komisji (UE) 2016/1374 z dnia 27 lipca 2016 r. w sprawie praworządności w Polsce (Dz.U. L 217/53 z 12.8.2016); Zalecenie Komisji (UE) 2017/146 z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie praworządności w Polsce uzupełniające zalecenie (UE) 2016/1374 (Dz.U. L 22/65 z 27.1.2017); Zalecenie Komisji (UE) 2017/1520 z dnia 26 lipca 2017 r. w sprawie praworządności w Polsce uzupełniające zalecenia Komisji (UE) 2016/1374 i (UE) 2017/146 (Dz.U. L 228/19 z 2.9.2017); Zalecenie Komisji (UE) 2018/103 z dnia 20 grudnia

W trakcie realizacji procedury praworządność w Polsce była przedmiotem debat zarówno Parlamentu Europejskiego, jak i Rady[113]. Ostatecznie w grudniu 2017 roku Wiceprzewodniczący Komisji Europejskiej, Frans Timmermans, poinformował o tym, że Komisja Europejska zdecydowała o niewystarczających efektach dialogu z polskim rządem i o uruchomieniu procedury przewidzianej w art. 7 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej, co oznaczało zwrócenie się do Rady o stwierdzenie poważnego ryzyka naruszania wartości Unii Europejskiej przez państwo członkowskie[114].

Uruchomienie procedury przewidzianej w art. 7 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej było wydarzeniem bez precedensu – wcześniej nie stosowano tego typu środków wobec żadnego państwa członkowskiego. Za nieprzestrzeganie zasad praworządności państwu członkowskiemu grożą sankcje, włącznie z zawieszeniem prawa głosu[115].

Procedura kontroli praworządności oraz ostateczne uruchomienie trybu przewidzianego w art. 7 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej w polskim dyskursie publicznym komentowane są różnorako i zależą od usytuowania podmiotu komentującego na osi sporu politycznego. Rząd polski kwestionował w pierwszej fazie sporu nie tylko zasadność merytorycznej argumentacji Komisji Europejskiej w sprawie wątpliwości związanej z reformami najważniejszych instytucji władzy sądowniczej w Polsce, ale także jej formalne uprawomocnienie do kontroli w Polsce stanu praworządności (a dokładniej: brak traktatowego umocowania takich decyzji). W drugiej fazie sporu rząd prezentował argumenty uzasadniające potrzebę kompleksowej reformy sądownictwa, proporcjonalność podjętych działań w stosunku do potrzeb społecznych oraz odwołując się do potrzeby i chęci dialogu oraz konieczności poszanowania przez Komisję Europejską autonomii suwerennych państw-członków Unii Europejskiej[116].

Przedstawiciele partii opozycyjnych w Polsce argumentowali z kolei, że wskutek działań wywołujących spór z instytucjami Unii Europejskiej Polska straciła swoją ważną międzynarodową pozycję i nie jest brana pod uwagę przez największe państwa europejskie

2017 r. w sprawie praworządności w Polsce uzupełniające zalecenia (UE) 2016/1374, (UE) 2017/146 i (UE) 2017/1520 (Dz.U L 17/50 z 23.1.2018).

[113] https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/510883,debata-o-polsce-parlament-europejski-strasburg-relacj a-transmisja-online-wideo.html; http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2017-11-15/glosowanie-parlamentu-europejskiego-nad-rezolucja-ws-praworzadnosci-w-polsce-transmisja-w-polsatnews-pl/; https://oko.press/17-panstw-ue-ostro-przeciw-polsce-burzliwa-debata-o-lamaniu-praworzadnosci-pis-radzie-ue/.

[114] Por. Grzelak 2018, s. 213–230.

[115] Zawidzka-Łojek, Barcz 2018, s. 11–12.

[116] *Biała Księga w sprawie reform polskiego wymiaru sprawiedliwości*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2018, https://www.premier.gov.pl/files/files/biala_ksiega_pl_full.pdf; A. Cianciara, dz. cyt.; https://www. tvp.info/36462212/msz-odpowiada-na-zalecenia-komisji-europejskiej-ws-praworzadnosci.

jako strategiczny partner. Odwołując się do nieodległego wystąpienia Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej, liderzy opozycji przestrzegają, że postawa polskiego rządu może doprowadzić w ostateczności do podobnych konsekwencji (czyli do tzw. Polexitu)[117].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

12.01.2016: Zainicjowanie przez Komisję Europejską procedury kontroli praworządności w Polsce.

13.01.2016: Informacja Komisji Europejskiej o uruchomieniu procedury kontroli praworządności w Polsce.

14.01.2016: Zapowiedź debaty o praworządności w Polsce na posiedzeniu Parlamentu Europejskiego.

19.01.2016: Debata w Parlamencie Europejskim o praworządności w Polsce.

2.02.2016: Spotkanie posłów polskiej opozycji parlamentarnej z politykami Unii Europejskiej w sprawie stanu praworządności w Polsce.

8–9.02.2016: Wizyta delegacji Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisji Weneckiej) w Polsce w sprawie nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

11.03.2016: Opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisji Weneckiej) w sprawie nowelizacji ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

13.04.2016: Przyjęcie przez Parlament Europejski rezolucji wzywającej polski rząd do poszanowania, opublikowania i pełnego wykonania wyroków Trybunału Konstytucyjnego.

18.05.2016: Upoważnienie przez Komisję Europejską Fransa Timmermansa do przyjęcia krytycznej opinii podsumowującej dialog z polskim rządem ws. praworządności, z zastrzeżeniem, że do 23 maja nie nastąpi znaczący postęp w tym dialogu i kryzys wokół Trybunału Konstytucyjnego nie zostanie rozwiązany.

1.06.2016: Przesłanie przez Komisję Europejską polskiemu rządowi opinii na temat praworządności.

27.07.2016: Przyjęcie przez Komisję Europejską zalecenia w sprawie praworządności.

12–13.09.2016: Wizyta delegacji Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo (Komisji Weneckiej) w Polsce.

[117] http://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103454,22810279,opozycja-po-decyzji-ke-pis-sam-jest-sobie-winien-teraz-musi.html; https://www.rp.pl/Plus-Minus/301189947-Polacy-to-euroentuzjasci-Kto-nas-wrabia-w-polexit.html.

14.09.2016: Przyjęcie przez Parlament Europejski rezolucji nt. praworządności w Polsce.

21.12.2016: Przyjęcie przez Komisję Europejską drugiego zalecenia w sprawie praworządności.

20.01.2017: Zapowiedź polskiego rządu kompleksowej reformy wymiaru sprawiedliwości.

16.05.2017: Poparcie państw członkowskich Unii Europejskiej dla działań Komisji Europejskiej zmierzających do skłonienia rządu polskiego do ochrony praworządności.

13.07.2017: Skierowanie przez Komisję Europejską pisma do polskich władz wyrażającego zaniepokojenie planowanymi nowelizacjami ustaw lub ustawami: o Krajowej Radzie Sądownictwa, o ustroju sądów powszechnych i o Sądzie Najwyższym.

26.07.2017: Przyjęcie przez Komisję Europejską trzeciego zalecenia w sprawie praworządności.

25.09.2017: Kolejne poparcie państw członkowskich unii Europejskiej dla działań Komisji Europejskiej zmierzających do skłonienia rządu polskiego do ochrony praworządności.

15.11.2017: Przyjęcie przez Parlament Europejski rezolucji popierającej zalecenia wydawane przez Komisję Europejską oraz informującej, że obecna sytuacja w Polsce stanowi wyraźne ryzyko poważnego naruszenia wartości, o których mowa w art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej.

20.12.2017: Poinformowanie przez Wiceprzewodniczącego Komisji Europejskiej, Fransa Timmermansa, o zastosowaniu procedury przewidzianej w art. 7 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej wobec Polski.

Temat 4

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia związane z działaniami władz oraz obywatelek i obywateli w związku z prawnym uregulowaniem warunków dopuszczalności aborcji oraz w związku ze sprawami pokrewnymi.

2. Zakres czasowy:

22.03.2016–4.11.2016.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

Zgodnie z ustawą o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z dnia 7 stycznia 1993 roku aborcja w Polsce jest legalna w trzech przypadkach: gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia matki, lub gdy istnieją przesłanki uprawdopodabniające istnienie ciężkich i nieodwracalnych upośledzeń płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażających jego życiu, lub gdy ciąża jest efektem czynu zabronionego[118]. Warunki dopuszczalności aborcji ustanowione w Polsce w 1993 roku w dyskursie publicznym zwykło określać się mianem kompromisu aborcyjnego, jednakże zarówno zwolennicy liberalizacji obowiązujących przepisów, jak i ich przeciwnicy, podejmują regularnie działania na rzecz zmiany istniejącego stanu prawnego.

W kwietniu 2016 roku ukonstytuował się Komitet Inicjatywy Obywatelskiej „Stop aborcji", który rozpoczął akcję zbierania podpisów pod obywatelskim projektem nowelizacji ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z dnia 7 stycznia 1993 roku zakładającej wprowadzenie do ustawy nowego brzmienia artykułu 1 (definicja poczęcia jako połączenia męskiej i żeńskiej komórki rozrodczej), a także uchylenia artykułu 4a, który do tej pory określał warunki dopuszczalności przerwania ciąży (co skutkowałoby *de facto* całkowitym zakazem aborcji)[119].

W odpowiedzi na tę inicjatywę miesiąc później w Sejmie RP zarejestrowano Komitet Inicjatywy Obywatelskiej „Ratujmy kobiety", którego celem miało być zebranie wymaganej przepisami prawa liczby podpisów pod obywatelskim projektem ustawy o prawach

[118] Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78 z późn. zm.), art. 4a ust. 1.

[119] Projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, (Sejm RP, Druk nr 784 z 19 sierpnia 2016 r.).

kobiet i świadomym macierzyństwie. Ustawa ta zakładała między innymi utratę mocy obowiązującej ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z dnia 7 stycznia 1993 roku, przyznawała także kobietom prawo do przerwania ciąży do 12 tygodnia jej trwania, a w trzech przypadkach (zagrożenia zdrowia lub życia matki, stwierdzenia prawdopodobieństwa istnienia ciężkich i nieodwracalnych upośledzeń płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażających jego życiu, ciąży jako następstwa czynu zabronionego) – także po upływie 12 tygodnia ciąży[120].

Oba obywatelskie projekty ustaw złożono w Sejmie RP wraz z wymaganą liczbą podpisów. Debatę nad projektami wprowadzono do porządku dziennego obrad zaplanowanych na dzień 22 września 2016 roku. Kolejnego dnia odbyło się głosowanie nad skierowaniem obu projektów do dalszych prac w sejmowych komisjach. Posłowie większością głosów zdecydowali o skierowaniu do prac w komisjach projektu inicjatywy „Stop aborcji", natomiast odrzucili w pierwszym czytaniu projekt obywatelski inicjatywy „Ratujmy kobiety". Głosowanie wewnątrz poszczególnych klubów parlamentarnych nie było jednomyślne[121].

Decyzja parlamentarzystów wywołała spontaniczne społeczne protesty określane w dyskursie medialnym jako „czarne protesty" i doprowadziła do zawiązania się nieformalnego ruchu obywatelskiego „Ogólnopolski Strajk Kobiet"[122]. 3 października 2016 r. w wielu miastach odbyły się liczne demonstracje wzorowane na absencyjnym strajku kobiet w Islandii w 1975 roku. Uczestniczyło w nich – wedle różnych szacunków – od stu do kilkuset tysięcy obywatelek i obywateli[123]. Strajk określano mianem „parasolkowej rewolucji", „czarnego poniedziałku" lub „czarnych marszów". Relacjonowały go najważniejsze światowe serwisy informacyjne[124].

[120] Projekt ustawy o prawach kobiet i świadomym rodzicielstwie (Sejm RP, Druk nr 830 z 9 września 2016 r.).
[121] Sprawozdanie Stenograficzne z 26. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 września 2016 r., Warszawa 2016, s. 184–246; Sprawozdanie Stenograficzne z 26. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 23 września 2016 r., Warszawa 2016, s. 268–271.
[122] http://strajkkobiet.eu/co-robimy/.
[123] https://www.wprost.pl/kraj/10025692/Szef-policji-podsumowal-CzarnyProtest-i-odpowiedzial-krytykom-Niemal-100-tys-uczestnikow-w-143-miejscach.html; http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114883,20786378,w -warszawie-30-tys-protestujacych-we-wroclawiu-20-tys-tlumy.html;
[124] https://www.bbc.com/news/world-europe-37449903; https://www.theguardian.com/world/2016/oct/05/polish-government-performs-u-turn-on-total-abortion-ban; https://www.independent.co.uk/news/world/europe/abortion-ban-poland-warsaw-parliament-vote-party-jaroslaw-kaczynski-pis-a7358036.html; https://www.washingtonpost.com/gdpr-consent/?destination=%2fnews%2fworldviews%2fwp%2f2016%2f10%2f03%2fpolish-women-go-on-nationwide-strike-against-proposed-abortion-ban%2f%3f&utm_term=.417fdd83e364.

Trzy dni po społecznych protestach Sejm RP odrzucił projekt nowelizacji obowiązującej ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, który zakładał wprowadzenie całkowitego zakazu aborcji[125]. Jednocześnie rząd zapowiedział pilne uchwalenie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem", którą ostatecznie przyjęto 3 listopada 2016 roku [126].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

22.03.2016: Apel Polskiej Federacji Ruchów Obrony Życia do posłów i senatorów o wprowadzenie całkowitego zakazu usuwania ciąży.

30.03.2016: Apel prezydium Konferencji Episkopatu Polski do rządzących o zaostrzenie prawa aborcyjnego.

7.04.2016: Zarejestrowanie w Sejmie RP Komitetu Inicjatywy Obywatelskiej „Stop Aborcji".

11.05.2016: Zarejestrowanie w Sejmie RP Komitetu Inicjatywy Obywatelskiej „Ratujmy Kobiety".

5.07.2016: Złożenie w Sejmie RP obywatelskiego projektu ustawy nowelizującej obowiązującą ustawę o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży i zakładającą wprowadzenie całkowitego zakazu aborcji.

4.08.2016: Złożenie w Sejmie RP obywatelskiego projektu ustawy o prawach kobiet i świadomym macierzyństwie liberalizującego obowiązujące przepisy dotyczące aborcji.

17.09.2016: Demonstracja przeciwniczek i przeciwników zaostrzania prawa aborcyjnego pod Sejmem RP.

22.09.2016: Rozpoczęcie w Sejmie RP debaty o dwóch obywatelskich projektach dotyczących kwestii aborcji. Demonstracja przeciwniczek i przeciwników zaostrzania prawa aborcyjnego pod Sejmem RP.

23.09.2016: Odrzucenie obywatelskiego projektu ustawy o prawach kobiet i świadomym macierzyństwie oraz skierowanie projektu ustawy nowelizującej obowiązującą ustawę

[125] Sprawozdanie Stenograficzne z 27. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 6 października 2016 r., Warszawa 2016, s. 298–304.

[126] Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Dz. U. z 2016 r. poz. 1860).

o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży do prac w komisjach sejmowych.

3.10.2016: Manifestacje obywatelek i obywateli przeciwko wprowadzeniu całkowitego zakazu aborcji (tzw. Czarny Poniedziałek/Strajk Kobiet/Czarny Protest/Czarny Marsz).

6.10.2016: Odrzucenie przez Sejm RP obywatelskiego projektu ustawy nowelizującej obowiązującą ustawę o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

24.10.2016: Demonstracje i happeningi organizowane w ramach II Ogólnopolskiego Strajku Kobiet.

4.11.2016: Uchwalenie przez Sejm RP ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem".

21.02.2017: Przedłożenie Sejmowi RP rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz niektórych innych ustaw, skutkującego likwidacją możliwości zakupu tzw. środka antykoncepcji awaryjnej bez recepty.

25.05.2017: Uchwalenie przez Sejm RP ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz niektórych innych ustaw.

22.06.2017: Podpisanie przez Prezydenta RP ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz niektórych innych ustaw.

Temat 5

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia związane z upamiętnianiem i wyjaśnianiem przyczyn katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem w dniu 10 kwietnia 2010 roku.

2. Zakres czasowy:

4.02.2016 – obecnie.

3. **Okoliczności, przebieg i kontrowersje:**

W katastrofie samolotu TU-154, który w dniu 10 kwietnia 2010 roku rozbił się pod Smoleńskiem, zginęło 96 osób – w tym Prezydent RP, Lech Kaczyński, wraz z żoną – oraz wielu przedstawicieli najwyższych władz w Polsce[127]. Zarówno strona polska, jak i strona rosyjska powołały specjalne komisje ds. wyjaśnienia przyczyn katastrofy. Jako pierwsza wyniki swoich prac ogłosiła 12 stycznia 2011 roku wspólna komisja Międzypaństwowego Komitetu Lotniczego (MAK) i rosyjskiego Ministerstwa Obrony[128]. Polska Komisja Badania Wypadków Lotniczych Lotnictwa Państwowego (KBWL LP) pod przewodnictwem najpierw Edmunda Klicha, a następnie Jerzego Millera, przekazała opracowany przez siebie raport prezesowi Rady Ministrów, Donaldowi Tuskowi, w czerwcu 2011 roku, a 29 lipca 2011 roku raport oficjalnie zaprezentowano opinii publicznej[129].

Ustalenia obu komisji były kwestionowane przez ówczesną opozycję parlamentarną, głównie przez przedstawicieli klubu Prawa i Sprawiedliwości[130]. W listopadzie 2010 roku powołano w Sejmie VII kadencji Zespół Parlamentarny ds. Zbadania Przyczyn Katastrofy Tu-154M z 10 kwietnia 2010 roku, na którego czele stanął Antoni Macierewicz[131]. Zespół zaprezentował raport ze swoich prac w trzecią rocznicę katastrofy – 10 kwietnia 2013

---

[127] https://wiadomosci.wp.pl/lech-kaczynski-nie-zyje-katastrofa-samolotu-96-ofiar-6037566880612993a; http://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103086,7752546,Katastrofa_samolotu_prezydenta__Nikt_nie_przezyl.html.

[128] Raport: http://n-15-5.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/A/N/ANGIELSKIfinalreport_eng.pdf. Uwagi Rzeczypospolitej do Raportu MAK: http://n-15-5.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/c/o/comment_polsk.pdf. https://www.newsweek.pl/polska/raport-koncowy-mak-byla-presja-byladowac-pobierz-dokumen ty/6l5sv07; https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/raport-mak-nie-jest-kompletny,158741.html.

[129] *Raport końcowy z badania zdarzenia lotniczego nr 192/2010/11 samolotu Tu-154M nr 101 zaistniałego dnia 10 kwietnia 2010 r. w rejonie lotniska Smoleńsk Północny*, Warszawa 2011 (wybrane źródła internetowe: http://n-15-5.dcs.redcdn.pl/file/o2/tvn/web-content/m/p1/f/R/a/RaportKoncowyTu_154M.pdf; http://static.presspublica. pl/red/rp/pdf/kraj/RaportKoncowyTu-154M.pdf).

[130] https://www.polskieradio.pl/7/473/Artykul/936891,Macierewicz-ostro-krytykuje-Laska-to-klamca.

[131] http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/agent.xsp?symbol=ZESPOL&Zesp=94.

roku[132]. Raport stał się przedmiotem krytyki zarówno członków Państwowej Komisji Badań Wypadków Lotniczych, jak i ekspertów ds. lotnictwa[133].

Po zwycięstwie komitetu wyborczego Prawa i Sprawiedliwości w wyborach parlamentarnych w październiku 2015 roku powrócono do idei ponownej weryfikacji oficjalnych przyczyn katastrofy samolotu w Smoleńsku. W tym celu 4 lutego 2016 roku powołano w Sejmie RP VIII kadencji Podkomisję ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego, na której czele stanął Wacław Berczyński[134]. Uzasadnieniem powołania zespołu było to, że zdaniem nowych władz MON końcowy raport KBWL LP zawierał szereg udokumentowanych błędów, przekłamań, a nawet celowego ukrywania faktów, a po zakończeniu prac KBWL LP ujawniono nowe fakty i dokumenty[135].

Poza wymiarem instytucjonalno-prawnym tragiczne skutki katastrofy smoleńskiej zyskały także swój wymiar symboliczny. W 2017 roku wojewoda mazowiecki wydał zgodę na cykliczne organizowanie zgromadzeń w celu oddania hołdu Ofiarom katastrofy w Smoleńsku na obszarze: od ul. Świętojańskiej przez pl. Zamkowy, po ul. Krakowskie Przedmieście do ul. Karowej w Warszawie, organizowanych od maja 2017 r. do kwietnia 2020 r., dziesiątego dnia każdego miesiąca od godz. 6.00 do godz. 22.00[136] (wcześniej organizowane jako zgromadzenia nazywane „miesięcznicami smoleńskimi").

Działania władz w tej sprawie wywoływały protesty zarówno opozycji parlamentarnej, jak i obywateli sprzeciwiających się wykorzystywaniu katastrofy do walki politycznej. Platforma Obywatelska powołała własny Zespół ds. zbadania przypadków manipulowania przyczynami katastrofy TU-154 z 10 kwietnia 2010 r. w Smoleńsku w celu osiągnięcia korzyści politycznych[137]. Zarzucano członkom Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego, że nie mają dostatecznego doświadczenia w badaniach katastrof lotniczych oraz że nigdy nie badali miejsca zdarzenia katastrofy smoleńskiej[138].

---

132 https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/820253,Nowy-raport-zespolu-Macierewicza-w-sprawie-Smolenska-Wstrzasnie-kazdym-Polakiem.

133 https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1541041,1,prof-pawel-artymowicz-komentuje-raport-zespolu-antoniego-macierewicza.read; https://wiadomosci.wp.pl/edward-lojek-zarzuty-macierewicza-to-wierutne-bzdury -6031557211096193a.

134 https://fakty.interia.pl/raporty/raport-lech-kaczynski-nie-zyje/przyczyny-tragedii/news-powolanie-podkomisji -ds-ponownego-zbadania-katastrofy-smolen,nId,2139883; http://www.radiomaryja.pl/informacje/szef-mon-wyjasnia-powolanie-podkomisji-ds-katastrofy-smolenskiej/.

135 *Uzasadnienie powołania Podkomisji*, http://podkomisjasmolensk.mon.gov.pl/plik/file/Uzasadnienie.pdf.

136 https://oko.press/images/2018/02/decyzja-z-27-kwietnia.pdf. Zgodę cofnięto na mocy decyzji Wojewody Mazowieckiego z 29 czerwca 2018 r., nr WSO-I.6110.1.16.2018: https://bip.mazowieckie.pl/artykuly/441/informacja-o-miejscach-i-terminach-zgromadzen-organizowanych-cyklicznie.

137 http://faktyosmolensku.pl/czlonkowie.html.

138 https://www.newsweek.pl/polska/polityka/do-rzeczy-krytykuje-komisje-macierewicza-mizerne-efekty-prac/jljzsfs; http://www.tokfm.pl/Tokfm/7,102433,23247107,wewnetrzny-dokument-macierewicza-ekspert-o-

Symboliczne przemarsze w trakcie miesięcznic smoleńskich były blokowane m.in. przez członków ruchu społecznego Obywatele RP. W efekcie tego policja zabezpieczała uczestników marszu specjalnym kordonem. Osoby manifestujące oskarżano o zakłócanie zgromadzeń publicznych[139].

11 kwietnia 2018 roku Podkomisja ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego (już pod przewodnictwem Antoniego Macierewicza, który na początku 2018 roku przestał pełnić funkcję ministra obrony narodowej) zaprezentowała techniczną część raportu końcowego ze swoich prac, w której informuje się o anulowaniu raportu KBWL LP jako prezentującego ustalenia nieprawdziwe i błędnie wskazującego przyczyny katastrofy[140]. Jednocześnie w raporcie zawarto „materiał dowodowy wskazujący na eksplozyjny charakter zniszczenia TU-154"[141]. Dzień wcześniej, w ósmą rocznicę katastrofy smoleńskiej, prezes Prawa i Sprawiedliwości, Jarosław Kaczyński, zapowiedział zakończenie dotychczasowej formuły obchodów miesięcznic smoleńskich z uwagi na to, że osiągnięto cel, jakim było odsłonięcie pomnika ofiar katastrofy.

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

4.02.2016: Powołanie Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego.

5.02.2016: Wywiad prasowy udzielony przez byłego szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Tomasza Arabskiego.

11.08.2016: Proces sądowy ws. niedopełnienia obowiązków przy organizacji lotu Prezydenta RP, Lecha Kaczyńskiego, do Smoleńska 10 kwietnia 2010 roku – rozprawa z udziałem byłego szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Tomasza Arabskiego.

13.09.2016: Posiedzenie Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego.

technicznym-raporcie.html; https://www.wprost.pl/kraj/10109939/opozycja-krytykuje-podkomisje-smolenska-za-brak-wynikowto-dojna-krowa-wydalismy-na-to-publiczne-pieniadze.html; https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/poslanka-pis-elzbieta-kruk-krytykuje-podkomisje-macierewicza-mocne-slowa/cq37pkq.

[139] https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C763152%2Cobywatele-rp-bedzie-kolejna-kontrmanifestacja-miesiecznice-smolenska.html; https://natemat.pl/196503,obywatele-rp-od-rana-blokuja-miesiecznice-smolenska-trwa-protest-na-krakowskim-przedmiesciu; https://tvnwarszawa.tvn24.pl/informacje,news,wzrosl-koszt-ochrony-miesiecznicy-z-powodu-kontrmanifestacji,249868.html; https://polskatimes.pl/87-miesiecznica-i-kontrmanifestacja-obywateli-rp-zdjecia/ar/12255209.

[140] *Podkomisja do ponownego zbadania wypadku lotniczego. Raport techniczny*, Warszawa 2018, s. W świetle ustawy Prawo lotnicze raport końcowy KBWL LP można co najwyżej uzupełnić o wyniki dodatkowych badań lub zastąpić innym raportem końcowym zawierającym nowe wyniki badań (takiego statusu nie posiada częściowy raport techniczny).

[141] Tamże, s. 55.

14.09.2016: Spotkanie przedstawiali Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego z rodzinami ofiar katastrofy smoleńskiej.

15.09.2016: Pierwsze spotkanie Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego z mediami.

2.10.2016: Zapowiedź powołania parlamentarnego zespołu Platformy Obywatelskiej ds. zbadania przypadków manipulowania przyczynami katastrofy TU-154 z 10 kwietnia 2010 roku w Smoleńsku w celu osiągnięcia korzyści politycznych.

19.10.2016: Informacja Ministra Obrony Narodowej, Antoniego Macierewicza, o półtoragodzinnej rozmowie między ówczesnym Prezesem Rady Ministrów, Donaldem Tuskiem, a Prezydentem Federacji Rosyjskiej, Władimirem Putinem, oraz Ministrem Obrony Federacji Rosyjskiej, Siergiejem Szojgu, w nocy z 10 na 11 kwietnia 2010 roku.

21.10.2016:

– Posiedzenie Komisji Obrony Narodowej Sejmu RP w sprawie ustaleń Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego.
– Ujawnienie na stronach internetowych Ministerstwa Obrony Narodowej rozmowy Donalda Tuska z Władimirem Putinem i Siergiejem Szojgu w nocy z 10 na 11 kwietnia 2010 roku.
– Powołanie Parlamentarnego Zespołu ds. zbadania przyczyn katastrofy TU-154M z 10 kwietnia 2010 roku.

24.10.2016: Pierwsze posiedzenie Zespołu PO ds. zbadania przypadków manipulowania przyczynami katastrofy TU-154 z 10 kwietnia 2010 roku w Smoleńsku w celu osiągnięcia korzyści politycznych.

9.11.2016: Konferencja prasowa prokuratorów prowadzących śledztwo w sprawie katastrofy z dnia 10 kwietnia 2010 roku.

22.11.2016, 5.12.2016: Kolejne rozprawy w Sądzie Okręgowym w Warszawie w procesie byłego szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Tomasza Arabskiego, i innych urzędników o niedopełnienie obowiązków przy organizacji wizyty Prezydenta RP, Lecha Kaczyńskiego, w Rosji 10 kwietnia 2010 roku.

10.12.2016: Comiesięczna manifestacja upamiętniająca ofiary katastrofy smoleńskiej oraz pierwsza kontrmanifestacja.

10.03.2017: Comiesięczna manifestacja upamiętniająca ofiary katastrofy smoleńskiej oraz kolejna kontrmanifestacja.

21.03.2017: Zawiadomienie od Prokuratury Krajowej w sprawie podejrzenia popełnienia przestępstwa zdrady dyplomatycznej przez byłego Prezesa Rady Ministrów, Donalda Tuska, skierowane przez Antoniego Macierewicza.

23.03.2017: Posiedzenie Zespołu PO ds. zbadania przypadków manipulowania przyczynami katastrofy TU-154 z 10 kwietnia 2010 roku w Smoleńsku w celu osiągnięcia korzyści politycznych.

10.04.2017: Posiedzenie Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego – informacja o wybuchu ładunku termobarycznego.

20.04.2017: Rezygnacja Wacława Berczyńskiego z funkcji przewodniczącego Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego.

30.05.2017: Wezwanie Ewy Kopacz na przesłuchanie do prokuratury w związku z sekcją zwłok po katastrofie 10 kwietnia 2010 roku.

10.06.2017: Interwencja policji w czasie kontrmanifestacji – z udziałem Władysława Frasyniuka – przeciwko miesięcznicy smoleńskiej.

10.07.2017: Ogrodzenie Krakowskiego Przedmieścia barierami na okoliczność kolejnej miesięcznicy smoleńskiej.

20.06.2017: Prezentacja wyników prac Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego na posiedzeniu Komisji Obrony Narodowej Sejmu RP.

3.08.2017: Przesłuchanie byłego Prezesa Rady Ministrów, Donalda Tuska, w prokuraturze.

9.08.2017: Publikacja komunikatu Podkomisji ds. Ponownego Zbadania Wypadku Lotniczego.

Temat 6

1. Nazwa wydarzenia:

Kryzys sejmowy związany z przeniesieniem obrad do sali Kolumnowej.

2. Zakres czasowy:

16.12.2016–22.02.2017.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

W dniu 16 grudnia 2016 roku w trakcie posiedzenia Sejmu RP głos zabrał poseł klubu Platformy Obywatelskiej, Michał Szczerba, który przed wystąpieniem wywiesił na mównicy kartkę z napisem „#WolneMediawSejmie" (był to komentarz do komunikatu Biura Prasowego Kancelarii Sejmu, które zapowiedziało zmiany w organizacji pracy dziennikarzy pracujących na terenie parlamentu[142]). Poseł przywołany do porządku przez Marszałka Sejmu, Marka Kuchcińskiego, zdjął kartkę, a swoje wystąpienie rozpoczął od sformułowania „Panie Marszałku kochany". Mimo to Marszałek Sejmu wykluczył posła z possiedzenia za zakłócanie obrad[143].

Posłowie klubów Platformy Obywatelskiej i Nowoczesnej w proteście przeciwko decyzji Marszałka Sejmu rozpoczęli okupację sejmowej mównicy[144]. By umożliwić dalsze prowadzenie obrad i procedowanie m.in. ustawy budżetowej, Marszałek Sejmu postanowił o przeniesieniu posiedzenia z sali plenarnej do sali Kolumnowej Sejmu RP[145]. Do tego pomieszczenia nie zostali jednak dopuszczeni dziennikarze, a posłom opozycyjnym blokowano dostęp do miejsca obrad poprzez zastawienie wejść krzesłami. Ponieważ w sali Kolumnowej Sejmu RP nie był zamontowany elektroniczny system liczenia głosów, wszystkie głosowania nad przyjęciem ośmiu procedowanych ustaw odbywały się przez podniesienie ręki. Głosy w sektorach przeliczali specjalnie do tego wyznaczeni posłowie-sekretarze. Parlamentarzyści opozycyjni protestowali i wskazywali, że w sali Kolumnowej

[142] https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1002276,kancelaria-sejmu-zmiany-w-organizacji-pracy-dziennikarzy-w-sejmie.html; https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/protest-dziennikarzy-przed-sejmem,700072.html.

[143] Sprawozdanie Stenograficzne z 33. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 grudnia 2016 r., Warszawa 2016, s. 62.

[144] https://dorzeczy.pl/kraj/17074/Poslowie-opozycji-okupuja-sejmowa-mownice-Spiewaja-Mury-Kaczmarskiego.htm.

[145] https://wpolityce.pl/polityka/319659-awantura-w-sejmie-szczerba-wychodzi-z-kartka-o-wolnych-mediach-kuchcinski-wyklucza-go-z-obrad-poslowie-po-i-n-okupuja-mownice-wideo?strona=3.

Sejmu RP brak jest kworum oraz uniemożliwia się im zgłaszanie wniosków formalnych, w związku z czym podejmowane decyzje nie mają mocy prawnej[146].

Działania w gmachu Sejmu RP doprowadziły do zorganizowania przed nim obywatelskiej demonstracji. Manifestanci zablokowali w nocy wyjazd z terenu Sejmu RP, doszło do starć z policją[147]. Przedstawiciele większości parlamentarnej, w tym Marszałek Sejmu, Marek Kuchciński, odrzucali oskarżenia opozycji i przekonywali, że wszystkie głosowania odbyły się prawidłowo[148].

Protest posłów Platformy Obywatelskiej i Nowoczesnej w sali plenarnej postanowiono kontynuować aż do dnia zwołania kolejnego posiedzenia Sejmu RP, to jest do 11 stycznia 2017 roku. 24 grudnia protestujący posłowie zorganizowali sejmową wieczerzę wigilijną, a przed gmachem Sejmu RP zgromadziło się kilkuset obywateli, wyrażając symboliczne wsparcie dla deputowanych[149]. Protesty obywatelskie trwały do 1 stycznia. Okupacja sali plenarnej oraz starcia demonstrantów z policją przed gmachem Sejmu RP były szeroko komentowane w mediach światowych[150]. Liderzy Prawa i Sprawiedliwości przekonywali, że protesty posłów oraz popierających ich obywateli są puczem przeciwko demokratycznie wybranej władzy[151].

Protest sejmowy opozycja zawiesiła 12 stycznia 2017 roku, składając wniosek o odwołanie ze stanowiska Marszałka Sejmu, Marka Kuchcińskiego. Wniosek rozpatrzony został 22 lutego 2017 roku i nie zyskał akceptacji parlamentarnej większości[152].

---

[146] https://www.wprost.pl/kraj/10035158/Absolutny-chaos-w-Sejmie-Watpliwe-glosowania-w-Sali-Kolumnowej-350-poprawek-przyjetych-w-kilku-blokach.html; https://oko.press/kuchcinski-wielokrotnie-lamal-wczoraj-regulamin-sejmu-16-grudnia-groza-mu-lata-wiezienia/; https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/ pis-zapewnia-kworum-bylo-opozycja-pokazuje-filmy,700470.html; https://pomorska.pl/posel-brejza-nagral-ziobre-podpisujacego-liste-obecnosci-po-zamknieciu-obrad-sejmu/ar/11589374; https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/budzet-2017-sejm-chaos-w-sejmie-jaroslaw,250,0,2220794.html.

[147] https://www.radiolodz.pl/posts/31261-chaos-w-sejmie-kilkudziesiecioosobowa-grupa-poslow-opozycji-okupuje-mownice-sejmowa; https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/538081,awantura-krzyki-w-sejmie-posel-wstawil-sie-za-dziennikarzami-politycy-opozycji-zablokowali-mownice-sejmowa.html; https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/policja-atakuje-demonstrantow-przed-sejmem/8xjm1g6.

[148] https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1003846,terlecki-wniosek-opozycji-ws-kuchcinskiego.html; https://plus.dziennikbaltycki.pl/dorota-arciszewskamielewczyk-marszalek-zostal-sprowokowany-rozmowa/ar/11593523.

[149] http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114884,21167638,wigilia-opozycji-w-sejmie-przed-sejmem-tez-stanal-swiateczny.html; https://www.wprost.pl/kraj/10036245/sejmowa-wigilia-protestujacy-poslowie-spedzaja-swieta-na-wiejskiej.html.

[150] https://www.bbc.com/news/world-europe-38347674; https://www.euronews.com/2016/12/17/protest-broken-up-outside-poland-s-parliament; https://www.reuters.com/article/us-poland-politics-crisis/police-break-up-blockade-of-polands-parliament-amid-political-crisis-idUSKBN1452TL?il=0.

[151] https://wiadomosci.wp.pl/pis-nazwal-to-puczem-wyjasniamy-na-czym-polega-problem-z-glosowaniem-w-sali-kolumnowej-6199706250004609a

[152] Sprawozdanie Stenograficzne z 36. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 lutego 2017 r., Warszawa 2017, s. 4–18.

Posłowie opozycji po kryzysie sejmowym złożyli w prokuraturze zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa w związku z głosowaniami przeprowadzonymi w sali Kolumnowej Sejmu RP. Prokuratura Krajowa wobec braku znamion czynu zabronionego umorzyła śledztwo w sierpniu 2017 roku, ale parlamentarzyści opozycyjni złożyli do sądu zażalenie na tę decyzję. W grudniu 2017 roku sąd uchylił decyzję prokuratury i nakazał ponowne rozpatrzenie sprawy[153].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

14.12.2016: Informacja Biura Prasowego Kancelarii Sejmu o zmianie zasad organizacji pracy dziennikarzy na terenie Sejmu RP.

16.12.2016: Symboliczny protest posła Michała Szczerby i wykluczenie go przez Marszałka Sejmu, Marka Kuchcińskiego, z posiedzenia za uniemożliwienie prowadzenia obrad.

16.12.2016–12.01.2017: Okupowanie przez parlamentarzystów opozycyjnych sali obrad plenarnych Sejmu RP.

16.12.2016–1.01.2017: Demonstracje obywateli przed Sejmem RP.

18.12.2016: Manifestacja zwolenników Klubów Gazety Polskiej pod hasłem „W obronie demokracji".

31.12.2016: Wylot przewodniczącego Nowoczesnej, Ryszarda Petru, na Maderę.

12.01.2017: Zawieszenie protestu przez posłów Platformy Obywatelskiej i złożenie wniosku o odwołanie Marszałka Sejmu, Marka Kuchcińskiego.

22.02.2017: Odrzucenie przez większość parlamentarną wniosku o odwołanie Marszałka Sejmu, Marka Kuchcińskiego.

[153] http://warszawa.po.gov.pl/pl/main/komunikat/id/552/alias/Informacja+o+ponownym+umorzeniu+%C5%9Bledztwa+w+sprawie+organizacji+i+przebiegu+posiedzenia+Sejmu+RP+w+dniu+16+grudnia+2016 +r. +.html; https://wiadomosci.wp.pl/prokuratura-musi-zajac-sie-glosowaniem-w-sali-kolumnowej-sad-uchylil-decyzje-o-umorzeniu-sledztwa-6199685524129409a.

Temat 7

1. Nazwa wydarzenia:

Działania w związku z Ustawą z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz w związku z wycinką drzew w Puszczy Białowieskiej.

2. Zakres czasowy:

16.12.2016–17.04.2018.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

16 grudnia 2016 roku w trakcie kryzysu sejmowego (*vide*: Wydarzenie 6) przyjęto Ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach, na mocy której zwiększono zakres uprawnień właścicieli nieruchomości w kwestii usuwania drzew i krzewów znajdujących się na obszarze tych nieruchomości[154]. W krótkim czasie doprowadziło to do wzrostu liczby wycinanych drzew i pozbawienia tego procesu jakiejkolwiek administracyjnej kontroli. Wskazywano na ogromne korzyści, jakie z przyjętej ustawy mogą czerpać deweloperzy zyskujący dodatkowe powierzchnie pod inwestycje kosztem drzew i krzewów. Krytykowano także brak konsultacji społecznych ustawy oraz zbyt pośpieszny tryb jej uchwalenia[155].

20 lutego 2017 roku prezes Prawa i Sprawiedliwości, Jarosław Kaczyński, na spotkaniu z działaczami partii skrytykował ustawę popieraną przez Ministra Środowiska, Jana Szyszkę, i zapowiedział jej nowelizację[156]. W międzyczasie (marzec 2017 roku) opozycja zgłosiła wniosek o uchwalenie wotum nieufności wobec ministra, ale nie zyskał on akceptacji większości parlamentarnej[157]. Nowelizację spornej ustawy zaostrzającą warunki wycinki drzew i krzewów na prywatnych posesjach uchwalono w maju 2017 roku[158].

W tym samym miesiącu Komisja Europejska zareagowała na decyzję o zwiększeniu obszaru wyrębu drzew w Puszczy Białowieskiej. Ministerstwo Środowiska przekonywało,

---

[154] Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach (Dz.U. z 30 grudnia 2016 r., poz. 2249).

[155] https://oko.press/wycinka-bez-kontroli-pis-sali-kolumnowej-przeglosowalo-projekt-ministra-szyszki/; https://www.agrofakt.pl/wycinka-drzew-na-wlasnej-posesji-2017/; https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/wycinka-drzew-zezwolenia,157,0,2245533.html; https://www.prawo.pl/biznes/prezydent-podpisal-ustawe-umozliwiajaca-wycinke-drzew-na-prywatnej-posesji-bez-zezwolenia,167583.html.

[156] https://dorzeczy.pl/22507/Wycinka-drzew-Szyszko-odpowiada-Kaczynskiemu-Wszystko-w-rekach-poslow.html; https://www.wprost.pl/kraj/10043619/Kaczynski-krytykuje-ustawe-minister-jej-broni-To-bardzo-dobry-projekt-z-punktu-widzenia-prawa-wlasnosci.htm.

[157] Sprawozdanie Stenograficzne z 38. posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 23 marca 2017 r., Warszawa 2017, s. 259.

[158] Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody (Dz.U. z 2 czerwca 2017 r. poz. 1074).

że działania te są konieczne w związku z inwazją kornika drukarza, która powoduje obumieranie drzew. Wielu naukowców i ekologów protestowało przeciw tej decyzji, wskazując na komercyjne tło podjęcia przez Jana Szyszkę decyzji o zwiększeniu obszaru wyrębu lasu. W maju i czerwcu ekolodzy organizowali protesty na terenie Puszczy Białowieskiej, nie dopuszczając do wjazdu ciężkiego sprzętu i uniemożliwiając wycinkę[159].

20 lipca 2017 roku Komisja Europejska wniosła do Trybunału Sprawiedliwości UE skargę na nieprzestrzeganie przez Polskę tzw. dyrektywy ptasiej i dyrektywy siedliskowej ustanowionych dla zachowania terenów chronionych w obszarach Natura 2000. Komisja Europejska wniosła także o wydanie przez Trybunał nakazu zaprzestania wycinki lasu aż do czasu wydania w tej sprawie wyroku. 27 lipca wiceprezes Trybunału przychylił się do ostatniego ze złożonych wniosków i nakazał w trybie natychmiastowym przerwanie wycinki[160].

Rząd polski nie zastosował się do tej decyzji, argumentując, że nie obejmuje ona sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, a za takie uznano dalsze pozostawienie w puszczy osłabionych przez inwazję kornika drzew[161]. Spór o środek zapobiegawczy trwał aż do listopada 2017 roku, kiedy to Trybunał ponownie nakazał natychmiastowe zaprzestanie wycinki drzew i zagroził polskiemu rządowi karami finansowymi[162]. Dopiero dzień po tej decyzji wycinkę drzew w Puszczy Białowieskiej przerwano.

Na początku 2018 roku w ramach rekonstrukcji rządu Jana Szyszkę odwołano ze stanowiska Ministra Środowiska[163]. 17 kwietnia 2018 roku Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł ostatecznie, że wycinka Puszczy Białowieskiej była niezgodna z unijnym prawem, ale odstąpił od wymierzenia Polsce kary finansowej[164].

---

[159] https://puszcza-bialowieska.blogspot.com/2017/04/komisja-europejska-odrzuca-argumenty.html#more; https://www.fakt.pl/wydarzenia/polityka/puszcza-bialowieska-drugie-ostrzezenie-dla-polski/6c5ljf5; https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-polska-przed-trybunalem-ue-za-wycinke-w-puszczy-bialowieskie,nId,2386646; http://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2017-05-15/stuletnie-deby-wciaz-padaja-m-in-stuhr-janda-i-staszczyk-staja-w-obronie-puszczy-bialowieskiej/; http://www.tokfm.pl/Tokfm/7,102433,21857767,przyjechal-lesniczy-i-oswiadczyl-ze-las-jest-zamkniety.html.

[160] Postanowienie wiceprezesa Trybunału z dnia 27 lipca 2017 r. Postępowanie w przedmiocie środka tymczasowego – Wniosek o zastosowanie środków tymczasowych – Wniosek o rozpoznanie inaudita altera parte – Dyrektywa 92/43/EWG – Dyrektywa 2009/147/WE – Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory w sprawie C-441/17 R.

[161] https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1714496,1,wycinka-w-puszczy-trwa-rzad-zadnych-kar-się-nie-boi.read; https://businessinsider.com.pl/polityka/minister-szyszko-o-ke-i-wycince-drzew-w-puszczy-bialowieskiej/mhpn2ge.

[162] Postanowienie Trybunału (wielka izba) z dnia 20 listopada 2017 r. Postępowanie w przedmiocie środka tymczasowego – Wniosek o zastosowanie środków tymczasowych – Dyrektywa 92/43/EWG – Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory – Dyrektywa 2009/147/WE – Ochrona dzikiego ptactwa w sprawie C-441/17 R.

[163] http://www.prezydent.pl/aktualnosci/nominacje/art,69,prezydent-powolal-nowych-ministrow.html.

[164] Wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 17 kwietnia 2018 r. w sprawie C-441/17 R.

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

16.12.2016: Przyjęcie przez Sejm RP Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach.

20.12.2016: Przyjęcie przez Senat RP Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach.

30.12.2016: Podpisanie przez Prezydenta RP, Andrzeja Dudę, Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach.

20.02.2017: Skrytykowanie Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody oraz ustawy o lasach przez prezesa Prawa i Sprawiedliwości, Jarosława Kaczyńskiego.

22.02.2017: Wystąpienie Prezes Rady Ministrów, Beaty Szydło, w obronie Ministra Środowiska, Jana Szyszki.

23.03.2017: Debata i głosowanie nad wnioskiem o wotum nieufności wobec Ministra Środowiska, Jana Szyszki.

7.04.2017: III czytanie i uchwalenie przez Sejm RP Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody.

27.04.2017: Ostrzeżenie Polski przez Komisję Europejską w związku z poszerzeniem skali wyrębu w Puszczy Białowieskiej.

25.05.2017: Protest ekologów w Puszczy Białowieskiej.

8 VI 2017–14 VI 2017: Protest ekologów w Puszczy Białowieskiej.

13.07.2017: Wezwanie przez Komisję Europejską Polski do wstrzymania wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej.

27.07.2017: Decyzja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej nakazująca natychmiastowe wstrzymanie wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej.

4.08.2017: Odpowiedź Polski skierowana do Komisji Europejskiej w sprawie wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej.

29.08.2017: Protest ekologów w Puszczy Białowieskiej.

11.09.2017: Wysłuchanie przed Trybunałem Sprawiedliwości UE w Luksemburgu stron – Komisji Europejskiej i przedstawicieli Polski – w sprawie postanowienia o zakazie wycinki drzew.

15.09.2017: Wniosek Komisji Europejskiej do Trybunału Sprawiedliwości UE o ukaranie Polski za niewykonanie decyzji Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 27 lipca 2017 r. nakazującej wstrzymanie wycinki w Puszczy Białowieskiej.

4.10.2017: Protest ekologów w Puszczy Białowieskiej.

17.10.2017: Wysłuchanie przed Trybunałem Sprawiedliwości UE w Luksemburgu stron – Komisji Europejskiej i przedstawicieli Polski – w sprawie postanowienia o zakazie wycinki drzew.

9.11.2017: Wtargnięcie przedstawicieli organizacji Obóz dla Puszczy do siedziby Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych.

11.11.2017: Wysłuchanie przed Trybunałem Sprawiedliwości UE w Luksemburgu stron – Komisji Europejskiej i przedstawicieli Polski – w sprawie postanowienia o zakazie wycinki drzew.

20.11.2017: Decyzja Trybunału Sprawiedliwości UE nakazująca zaprzestania wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej.

21.11.2017: Zaprzestanie wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej.

22.11.2017: Wyrok sądu w Hajnówce w sprawie ekologów protestujących przeciw wycince drzew w Puszczy Białowieskiej.

12.12.2017: Rozprawa w Trybunale Sprawiedliwości UE w Luksemburgu dotycząca sporu między Polską a Komisją Europejską w sprawie Puszczy Białowieskiej.

9.01.2018: odwołanie Jana Szyszki ze stanowiska Ministra Środowiska.

17.04.2018: wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie niezgodności z prawem decyzji o wycince drzew w Puszczy Białowieskiej.

Temat 8

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia w związku z nowelizacją ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy służb mundurowych oraz ich rodzin.

2. Zakres czasowy:

24.11.2016–1.10.2017.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

24 listopada 2016 r. rząd pod przewodnictwem Beaty Szydło skierował do Sejmu RP projekt ustawy o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Woj.-skowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin. W uzasadnieniu projektu podkreślano konieczność zniesienia przywilejów emerytalnych dla osób związanych w jakikolwiek sposób z aparatem bezpieczeństwa PRL poprzez ustalenie na nowo wartości współczynników wpływających na wysokość świadczeń emerytalnych i rentowych wypłacanych wszystkim osobom pełniącym służbę na rzecz totalitarnego państwa w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r.[165], nawet jeśli po tym okresie zostały zakwalifikowane do pracy w służbach mundurowych III Rzeczypospolitej.

Projekt ustawy wywołał liczne protesty przedstawicieli służb mundurowych oraz członków branżowych związków zawodowych, którzy sprzeciwiali się stosowaniu przez rząd odpowiedzialności zbiorowej bez uwzględnienia indywidualnej oceny służby każdego z funkcjonariuszy po 1990 roku[166]. Sąd Najwyższy w opinii do nowelizacji ustawy o zabezpieczeniu emerytalnym służb mundurowych wskazywał, że w przypadku osób, które pozytywnie przeszły proces weryfikacji i uzyskały decyzję o kwalifikacji (także moralnej) do

[165] Projekt Ustawy o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Sejm RP, Druk nr 1061 z 24 listopada 2016 r.).

[166] https://www.rmf24.pl/news-protest-mundurowych-przeciwko-ustawie-dezubekizacyjnej-wszys,nId,2316705; http://www.radiokrakow.pl/wiadomosci/krakow/byli-funkcjonariusze-sluzb-mundurowych-protestuja-nie-zgadzaja-sie-na-obnizenie-emerytur/.

pracy w służbach mundurowych po 1990 roku, może dochodzić do naruszenia zasady zaufania do państwa i stanowionego prawa[167].

Inicjatorzy ustawy oraz osoby ją popierające podkreślały konieczność przywrócenia sprawiedliwości społecznej, która w ich opinii oznacza, że nie można uprzywilejować osób zaangażowanych w służbę na rzecz PRL, podczas gdy takich przywilejów pozbawione są osoby niezaangażowane lub zgoła walczące przed 1990 rokiem o odzyskanie przez Polskę pełnej suwerenności[168].

Ustawa została ostatecznie uchwalona 16 grudnia 2016 roku w trakcie posiedzenia Sejmu RP w Sali Kolumnowej (*vide*: Wydarzenie 3), a weszła w życie w 1 października 2017 roku.

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

24.11.2016: Złożenie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy służb mundurowych oraz ich rodzin.

2,4,13.12.2016: Protesty przeciwko procedowaniu ustawy.

16.12.2016: Przyjęcie ustawy przez Sejm RP.

29.12.2016: Podpisanie ustawy przez Prezydenta RP, Andrzeja Dudę.

29.04.2017: Protesty przeciwko przepisom ustawy.

1.10.2017: Wejście w życie ustawy o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy służb mundurowych oraz ich rodzin.

[167] Uwagi Sądu Najwyższego do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin z 9 grudnia 2016 r. (BSA 111-021-525/16).

[168] https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1075156,premier-ustawa-dezubekizacyjna-to-przywrocenie-sprawiedliwosci.html; https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1864725,Mariusz-Blaszczak-ustawa-dezubekizacyjna-to-akt-sprawiedliwosci-spolecznej.

Temat 9

1. Nazwa wydarzenia:

Obchody Narodowego Święta Niepodległości.

2. Zakres czasowy:

11.11.2016 – cyklicznie.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

W sferze symboliki politycznej dzień niepodległości państwa jest uznawany za rytualne podkreślenie jego suwerenności i własnej tożsamości. W wielu państwach świata traktuje się je jako najistotniejsze spośród świąt państwowych, a jego cykliczne obchody przebiegają w podniosłej i radosnej atmosferze. Władze państwowe w święto niepodległości niejednokrotnie honorują zasłużonych obywateli, organizują tradycyjne marsze lub parady, oddają hołd osobom, które walce o niepodległość poświęciły własne życie[169].

W Polsce Narodowe Święto Niepodległości przypada na dzień 11 listopada i upamiętniać ma wydarzenia z 1918 roku, kiedy to Polska po 123 latach zaborów odzyskała niepodległość. Państwowy wymiar tego święta zniesiono uchwałą Krajowej Rady Narodowej 22 lipca 1945 roku i przywrócono go dopiero po transformacji ustrojowej w 1989 roku. Przez kolejne lata obchody miały zrytualizowany oficjalny przebieg: przedstawiciele władz uczestniczyli w państwowych uroczystościach, organizowano też okolicznościowe koncerty, wystawy i inne wydarzenia kulturalne.

W tym dniu własne marsze inicjowały też środowiska skupione wokół organizacji radykalnych: Młodzieży Wszechpolskiej i Obozu Radykalno-Narodowego. Od 2011 roku organizacją marszu zajmuje się Stowarzyszenie Marsz Niepodległości. W latach 2011–2014 w trakcie marszu kilkukrotnie dochodziło do zamieszek, wybryków chuligańskich oraz starć z policją[170].

Od 2015 roku główne hasła marszu niepodległości podkreślały radykalny, agoniczny, religijny i narodowy charakter wydarzenia: 2015 – „Polska dla Polaków, Polacy dla Polski"; 2016 – „Polska bastionem Europy"; 2017 – „My chcemy Boga"[171]. Liczebność demonstracji wzrosła w tym czasie do kilkudziesięciu tysięcy uczestników.

[169] McCrone, McPherson 2009; Kong, Yeoh 2017, s. 213–239.
[170] Malinowska, Winiewski, Górska 2016, s. 2; Malendowicz 2016, s. 195–197.
[171] https://www.wprost.pl/kraj/10081397/narodowcy-oglosili-haslo-marszu-niepodleglosci-2017-my-chcemy-boga.html; https://natemat.pl/194353,11-listopada-marsze-zgromadzenia-i-parady-niepodlegloscIowe-w-c

Rokrocznie policja odnotowywała w trakcie marszu incydenty związane z odpalaniem rac i petard. Media rejestrowały także wznoszenie przez niektórych uczestników haseł o wydźwięku jednoznacznie rasistowskim, ksenofobicznym i nienawistnym[172]. Wskutek tych incydentów marsze niepodległości były relacjonowane nie tylko w mediach ogólnopolskich, ale także światowych[173]. Podkreślano, że marsz niepodległości ma legitymację państwową, ponieważ list do jego uczestników kierował Prezydent RP, Andrzej Duda[174]. Jednocześnie organizatorzy zapraszali do uczestnictwa w marszu kontrowersyjnych europejskich polityków – w 2016 roku w marszu wziął udział Roberto Fiore z partii Forza Nuova[175]. W 2017 roku – na mocy nowelizacji ustawy o zgromadzeniach – Stowarzyszenie Marsz Niepodległości zarejestrowało przemarsz ulicami Warszawy w dniu 11 listopada jako zgromadzenie cykliczne, czym nadało mu priorytet w zakresie organizacji[176].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

11.11.2016: Marsz niepodległości.

11.11.2017: Marsz niepodległości.

12.11.2017: Oświadczenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych w sprawie marszu niepodległości.

15.11.2017: Rezolucja Parlamentu Europejskiego wzywająca polskie władze do potępienia marszu niepodległości.

20.11.2017: Wywiad Prezydenta RP, Andrzeja Dudy, dla „Dziennika Gazety Prawnej" w sprawie marszu niepodległości.

alym-kraju; https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1529492,Polska-dla-Polakow-Polacy-dla-Polski-Marsz-Niepodleglosci-zgloszony-do-stolecznego-urzedu.

[172] https://www.wprost.pl/kraj/10086084/faszystowskie-hasla-i-symbole-na-marszu-niepodleglosci-w-warszawie-i-na-wiecu-we-wroclawiu.html.

[173] https://polskatimes.pl/marsz-niepodleglosci-2017-swiatowe-media-o-marszu-pokaz-nacjonalizmu-faszyzmu-i-rasizmu/ar/12669490

[174] https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/904596,list-prezydenta-dudy-do-uczestnikow-marszu-niepodleglosci.html.

[175] https://oko.press/roberto-fiore-faszysta-terrorysta-rycerz-bialej-europy-gwiazda-marszu-niepodleglosci-a-margines/.

[176] https://amnesty.org.pl/raport-z-obserwacji-zgromadzen-11-listopada-2017-w-warszawie/.

Temat 10

1. Nazwa wydarzenia:

Odnowienie mandatu Donalda Tuska na stanowisku przewodniczącego Rady Europejskiej.

2. Zakres czasowy:

2.03.2017–10.03.2017.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

Były Prezes Rady Ministrów (w latach 2007–2014) oraz przewodniczący Platformy Obywatelskiej, Donald Tusk, został 30 sierpnia 2014 roku wybrany na stanowisko przewodniczącego Rady Europejskiej. Urząd objął formalnie 1 grudnia 2014 roku[177]. Zgodnie z art. 15 ust. 5 Traktatu o Unii Europejskiej Rada Europejska wybiera przewodniczącego większością kwalifikowaną na okres dwóch i pół roku z możliwością jednokrotnego odnowienia mandatu[178]. W związku z powyższym oraz deklaracją samego Donalda Tuska o chęci przedłużenia mandatu na okres od 1 czerwca 2017 roku do 30 listopada 2019 roku na początku 2017 roku Rada Europejska podjąć musiała decyzję o tym, czy zgody na takie przedłużenie udzielić.

Rząd polski stanął wówczas przed koniecznością odpowiedzi na pytanie o ewentualne poparcie przedłużenia mandatu Donalda Tuska na zajmowanym przez niego stanowisku. Początkowo niektórzy politycy Prawa i Sprawiedliwości sugerowali, że wewnątrzkrajowa rywalizacja polityczna pomiędzy Platformą Obywatelską a Prawem i Sprawiedliwością nie musi znajdować odzwierciedlenia w decyzjach istotnych z punktu widzenia międzynarodowej pozycji Polski[179].

4 marca 2017 roku Komitet Polityczny Prawa i Sprawiedliwości podjął jednak uchwałę, w której sprzeciwił się poparciu Donalda Tuska, uzasadniając to złamaniem przez niego zasady neutralności wobec państwa członkowskiego, jakim jest Polska, poprzez popieranie opozycji, która nie ukrywa swojego antypaństwowego charakteru[180]. Jednocześnie

[177] https://www.tvp.info/16641967/to-ogromne-uznanie-dla-polskiej-pozycji-tusk-szefem-re-relacja; https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1305544,Donald-Tusk-rozpoczyna-urzedowanie-w-Radzie-Europejskiej.
[178] *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)* (Dz.U. C 326 z 26.10.2012).
[179] R. Czarnecki pisał 8 maja 2016 roku w dzienniku „Rzeczpospolita": „Ale Jarosław Kaczyński nie poświęci zasad w imię rewanżu. Jeśli Tusk nie zostanie ponownie szefem Rady Europejskiej, to nie na skutek akcji rządu Prawa i Sprawiedliwości, lecz braku poparcia innych państw. Nasze będzie miał: w przeciwieństwie do jego macierzystej partii nasz lider nie złamie zasady mówiącej, że Polak głosuje na Polaka" (https://www.rp.pl/Publicystyka/305089960-Czarnecki-Poprzemy-Tuska.html).
[180] http://pis.org.pl/aktualnosci/polski-rzad-nie-poprze-kandydatury-donalda-tuska-na-szefa-re.

polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych poinformowało, że oficjalnym kandydatem polskiego rządu na stanowisko przewodniczącego Rady Europejskiej jest Jacek Saryusz-Wolski, dotąd reprezentujący w Parlamencie Europejskim Platformę Obywatelską (został z niej ostatecznie wykluczony). Minister Spraw Zagranicznych, Witold Waszczykowski, w kolejnych dniach podjął starania o pozyskanie poparcia dla tej kandydatury, spotykając się z przedstawicielami wielu europejskich państw[181].

Podczas posiedzenia Rady Europejskiej 9 marca 2017 roku Donald Tusk uzyskał przedłużenie mandatu na stanowisku jej przewodniczącego, uzyskując poparcie przedstawicieli 27 państw Unii Europejskiej. Sprzeciw wobec tej kandydatury wyraziła wyłącznie przedstawicielka Polski, Prezes Rady Ministrów Beata Szydło[182]. Dzień później, po powrocie do kraju, na lotnisku Okęcie nieustępliwej postawy gratulowali jej prezes Prawa i Sprawiedliwości, Jarosław Kaczyński, oraz inni przedstawiciele władz państwowych (m.in. Marszałek Senatu, Stanisław Karczewski, oraz Minister Spraw Zagranicznych, Witold Waszczykowski)[183]. Liderzy Prawa i Sprawiedliwości w mediach krytykowali wybór Donalda Tuska jako dokonany niezgodnie z zasadami obowiązującymi w Unii Europejskiej[184].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

2.03.2017: Wywiad radiowy Wicemarszałka Senatu, Adama Bielana, w którym sugeruje on poparcie Prawa i Sprawiedliwości dla Jacka Saryusza-Wolskiego.

4.03.2017:

– Podjęcie przez Komitet Polityczny Prawa i Sprawiedliwości uchwały o niepopieraniu starań Donalda Tuska o odnowienie mandatu przewodniczącego Rady Europejskiej.

[181] https://www.salon24.pl/newsroom/761153,msz-lobbuje-na-rzecz-saryusz-wolskiego-niemiecki-europosel-poucza-polski-rzad; https://wiadomosci.onet.pl/swiat/waszczykowski-lobbuje-w-brukseli-za-saryusz-wolskim/jhss8qk.

[182] https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2017/03/09/european-council-president-election/; https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1697180,1,donald-tusk-ponownie-wybrany-na-szefa-rady-europejskiej-tylko-polska-byla-przeciw.read.

[183] https://wpolityce.pl/polityka/330996-gorace-powitanie-premier-szydlo-na-okeciu-prezes-pis-przyjechalismy-tu-dumni-z-naszej-premier-byla-pod-ogromnym-naciskiem-i-bronila-polskiej-sprawy; https://dorzeczy.pl/kraj/24043/Powitanie-Beaty-Szydlo-na-lotnisku-Kaczynski-Jestem-dumny-ze-mamy-taka-premier.html.

[184] https://wiadomosci.wp.pl/kaczynski-skomentowal-wybor-tuska-6099281528169601a; https://businessinsider.com.pl/polityka/beata-szydlo-o-wyborze-donalda-tuska/015ge5c.

- Wystosowanie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych noty dyplomatycznej do prezydencji maltańskiej z przedstawieniem oficjalnego kandydata polskiego rządu do objęcia stanowiska przewodniczącego Rady Europejskiej – Jacka Saryusza-Wolskiego.
- Wykluczenie Jacka Saryusza-Wolskiego z Platformy Obywatelskiej.

6.03.2017: Wykluczenie Jacka Saryusza-Wolskiego z Europejskiej Partii Ludowej za nielojalność (Jacek Saryusz-Wolski utrzymywał, że sam złożył rezygnację).

9.03.2017: Decyzja Rady Europejskiej o przedłużeniu mandatu Donalda Tuska na stanowisku jej przewodniczącego podjęta przy sprzeciwie przedstawicielki Polski i braku sprzeciwu ze strony przedstawicieli innych państw.

10.03.2017: Powrót Prezes Rady Ministrów, Beaty Szydło, do Warszawy i jej przywitanie na lotnisku Okęcie przez władze państwa i macierzystej partii.

Temat 11

1. Nazwa wydarzenia:

Działania Komisji do spraw usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa.

2. Zakres czasowy:

9.03.2017 – obecnie.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

Po przemianach ustrojowych z 1989 roku nie udało się w Polsce uchwalić ustawy reprywatyzacyjnej, która umożliwiałaby odzyskanie przez prawowitych właścicieli nieruchomości znacjonalizowanych w 1945 roku lub później[185]. Doprowadziło to do sytuacji, w której właściciele, ich spadkobiercy lub pełnomocnicy rozpoczęli dochodzenie swoich roszczeń przed sądami powszechnymi. Skutkowało to także upowszechnieniem zjawiska tzw. dzikiej reprywatyzacji, w tym skupowania tych roszczeń po zaniżonych cenach[186].

Na nieprawidłowości w procesie „dzikiej reprywatyzacji" wielokrotnie zwracali uwagę aktywiści miejscy, stowarzyszenia lokatorskie, media czy lokalni działacze polityczni[187]. Dopiero jednak po cyklu artykułów opublikowanych w „Gazecie Wyborczej" przez Iwonę Szpalę i Małgorzatę Zubik okazało się, jak wielka jest skala nadużyć i jak wiele osób uczestniczy w nielegalnym procederze „przejmowania" kamienic przeznaczanych następnie na sprzedaż na wolnym rynku[188].

W trakcie dziennikarskiego śledztwa ujawniono, że w proceder „dzikiej reprywatyzacji" zaangażowani byli także niektórzy urzędnicy Urzędu Stołecznego Miasta Warszawy[189], co natychmiast wywołało polityczne reperkusje. Przedstawiciele Prawa i Sprawiedliwości oraz społecznicy zaangażowani od wielu lat w ochronę lokatorów domagali się dymisji prezydent miasta, wówczas wiceprzewodniczącej Platformy Obywatelskiej, Hanny Gronkiewicz-Waltz. Prezydent poprzestała jednak na personalnej i strukturalnej

[185] https://fakty.interia.pl/agnieszka-maj/news-rzecznik-brak-ustawy-reprywatyzacyjnej-to-lekcewazenie-praw-,nId,2586907; https://www.radiokrakow.pl/rozmowy/marek-sowa-brak-ustawy-reprywatyzacyjnej-to-ogromne-zaniedbanie/.
[186] https://polskatimes.pl/jak-chodzila-dzika-reprywatyzacja-w-warszawie-studium-przypadkow/ar/12750 505.
[187] https://wiadomosci.wp.pl/reprywatyzacja-w-warszawie.-co-warto-wiedziec-6049263652242562a.
[188] Zob. także Szpala, Zubik 2017.
[189] I. Szpala, M. Zubik, *Układ warszawski. Czy reprywatyzacja w stolicy zatrzęsie polską polityką?*, „Gazeta Wyborcza", http://wyborcza.pl/magazyn/1,124059,20572140,uklad-warszawski-czy-reprywatyzacja-w-stolicy-zatrzesie-polska.html.

reorganizacji urzędu, dymisjonując wiceprezydentów Jarosława Jóźwiaka i Jacka Woj.-ciechowicza oraz likwidując Biuro Gospodarki Nieruchomościami[190].

9 marca 2017 roku Sejm RP przyjął ustawę o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa[191]. Na jej podstawie powołano Komisję do spraw usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa[192], na czele której stanął sekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości, a także późniejszy kandydat na prezydenta stolicy popierany przez Prawo i Sprawiedliwość, Patryk Jaki. Status prawno-administracyjny komisji budził wiele kontrowersji podnoszonych między innymi przez Rzecznika Praw Obywatelskich czy Biuro Analiz Sejmowych[193]. Komisja zyskała uprawnienia do uchylania decyzji reprywatyzacyjnych w sytuacji naruszenia konkretnych przepisów prawa, ale także gdy ich wydanie doprowadziło do skutków rażąco sprzecznych z interesem społecznym.

Polityczny aspekt działalności komisji pod przewodnictwem Patryka Jakiego podkreślała prezydent Warszawy, Hanna Gronkiewicz-Waltz, która nie stawiała się na wezwania komisji, kwestionując jej konstytucyjność[194]. Do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpływały także skargi od osób wzywanych i przesłuchiwanych przez komisję na niedochowywanie przez organ prowadzący postępowanie standardów przesłuchiwania[195]. Decyzje administracyjne wydawane przez Komisję bywały zaskarżane do sądów[196].

---

[190] https://polskatimes.pl/afera-reprywatyzacyjna-hanna-gronkiewiczwaltz-zgrillowana-przez-partyjnych-kolegow-video/ar/10608280; https://www.tvp.info/26863052/trzesienie-ziemi-w-warszawskim-ratuszu-dwaj-wiceprezydenci-stracili-stolki.

[191] Ustawa z dnia 9 marca 2017 r. o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa (Dz.U. 2017 poz. 718).

[192] Od 26 stycznia 2018 roku pod nazwą „Komisja do spraw reprywatyzacji nieruchomości warszawskich". Por. Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy z dnia 9 marca 2017 r. o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa (Dz.U. z 2018 r. poz. 431).

[193] https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Komisja%20Reprywatyzacyjna%20-%20wyst%C4%85pienie%20do%20Marsza%C5%82ka%20Senatu%2C%2020.022017.pdf; Opinia prawna w sprawie oceny konstytucyjności projektu ustawy o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich wydanych z naruszeniem prawa (druk 1056): http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/opinieBAS.xsp?nr=1056.

[194] https://tvnwarszawa.tvn24.pl/informacje,news,sad-uchylil-grzywny-brdla-gronkiewicz-waltz,257278.html; https://www.prawo.pl/samorzad/nsa-komisja-ds-reprywatyzacji-nie-miala-prawa-ukarac-grzywna,114682.html.

[195] https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Sekretarza%20Stanu%20w%20Ministerstwie%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20w%20sprawie%20standard%C3%B3w%20przes%C5%82ucha%C5%84%20przed%20tzw.%20Komisj%C4%85%20Weryfikacyjn%C4%85.pdf.

[196] https://oko.press/niemozliwe-okazalo-sie-mozliwe-osiagnela-komisja-weryfikacyjna-dlaczego-nikt-zos t al-skazany/; http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,23504142,sad-przyjrzy-sie-pracy-komisji-jakiego.html; https://www.tvp.info/39091629/kaleta-gronkiewiczwaltz-wszystkie-decyzje-komisji-dotyczace-mieszkancow-zaskarzyla-do-sadu.

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

9.03.2017: Uchwalenie Ustawy z dnia 9 marca 2017 roku o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprywatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa.

12.06.2017: Pierwsze posiedzenie komisji.

26, 27, 28.06: Rozprawy jawne.

29.06: Rozprawa komisji – nałożenie kary za niestawiennictwo na Hannę Gronkiewicz-Waltz.

3.07.2017: Rozprawa jawna.

10-11.07.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Twardej 10.

13, 14, 25.07.2017: Rozprawy jawne.

31.07.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Chmielnej 70.

8.08.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Siennej 29.

11.08.2017: Wpłynięcie skargi Hanny Gronkiewicz-Waltz na postanowienie o nałożeniu kary.

30.08.2017: Wpłynięcie skargi Miasta Stołecznego Warszawy na decyzję Komisji z dnia 10.07.2017 r.

30.08, 6.09.2017: Rozprawy jawne.

7.09.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi Hanny Gronkiewicz-Waltz.

14.09.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi Hanny Gronkiewicz-Waltz.

20.09.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Poznańskiej 14.

22.09.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi w sprawie decyzji dotyczącej nieruchomości przy ul. Siennej 29.

27.09.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi w sprawie decyzji dotyczącej nieruchomości przy ul. Siennej 29.

2.10.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi w sprawie decyzji dotyczącej nieruchomości przy ul. Siennej 29.

3.10.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi H. Gronkiewicz-Waltz.

5.10.2017: Rozprawa jawna.

10.10.2017: Zawiadomienie o wpłynięciu skargi H. Gronkiewicz-Waltz.

18, 30, 31.10.2017: Rozprawy jawne.

16.11.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Chmielnej 50 oraz innych nieruchomości.

16, 28.11.2017: Rozprawy jawne.

29.11.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Nowogrodzkiej 6a.

4.12.2017: Rozprawa jawna.

5.12.2017: Rozprawa jawna – przesłuchanie Andrzeja Waltza przez komisję.

11.12.2017: Rozprawa jawna.

18.12.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Nabielaka 9.

22.12.2017: Decyzja w sprawie nieruchomości przy ul. Noakowskiego 16.

Temat 12

1. Nazwa wydarzenia:

Wydarzenia w związku z Ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

2. Zakres czasowy:

11.02.2016 – obecnie.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje:

W programie wyborczym ogłoszonym przez Prawo i Sprawiedliwość w 2014 roku zapowiedziano, że po ewentualnym zwycięstwie w wyborach parlamentarnych nowo utworzony rząd wprowadzi comiesięczny dodatek w kwocie 500 złotych na każde drugie, trzecie i kolejne dziecko w rodzinie. Dodatek miał przysługiwać aż do ukończenia przez dziecko 18 roku życia. W programie zapisano, że dodatek będzie miał charakter powszechny za wyjątkiem rodzin o wysokich dochodach, natomiast w przypadku rodzin o dochodach niskich przewidywano jego wypłatę także na pierwsze dziecko[197].

Po przejęciu władzy i sformowaniu rządu pod przewodnictwem Beaty Szydło w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podjęto prace nad przygotowaniem odpowiedniego projektu ustawy. Rządowy projekt ustawy został złożony w Sejmie 1 lutego 2016 roku i zawierał najważniejsze elementy wyszczególnione w programie Prawa i Sprawiedliwości. Dodatek na pierwsze dziecko został uzależniony od kryterium dochodowego, natomiast dodatek na drugie i kolejne dzieci przysługuje niezależnie od dochodów. Świadczenie przysługuje dzieciom do ukończenia 18 roku życia. Ustawę uchwalono 11 lutego 2016 roku[198].

Ustawa, która promowana była przez rząd jako program „Rodzina 500+", stanowi jeden z największych programów socjalno-demograficznych w Polsce po 1989 roku. Opozycja zarzucała rządowi, że jej wprowadzenie będzie zbyt dużym obciążeniem dla budżetu oraz to, że dodatek nie obejmuje wszystkich dzieci, a jedynie drugie i kolejne[199].

---

[197] *Zdrowie. Praca. Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014*, http://pis.org.pl/document/archive/download/128.

[198] Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz.U. z 2016 r. poz. 195).

[199] https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1583849,Rodzina-500-prezydent-podpisal-opozycja-krytykuje; https://fakty.interia.pl/polska/news-opozycja-krytycznie-o-programie-500-plus-debata-w-sejmie,nId,2142836.

W badaniach opinii publicznej program oceniany jest jednak bardzo pozytywnie i odbierany jako pomoc państwa najbardziej potrzebującym[200]. Z danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wynika, że w ciągu pierwszych dwóch lat funkcjonowania programu skorzystało ze świadczenia 3,684 mln dzieci z 2,413 mln rodzin[201].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

1.02.2016: Złożenie w Sejmie RP rządowego projektu ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

11.02.2016: Uchwalenie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

1.04.2016: Wejście w życie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci – pierwsze wypłaty świadczeń.

12.08.2016: Nagroda Europejskiej Konfederacji Dużych Rodzin (ELFAC) za wybitne osiągnięcia w sferze prowadzenia polityki prorodzinnej, w szczególności programu „Rodzina 500+" dla rządu.

22.10.2017: Nagroda im. G. Palki dla Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Elżbiety Rafalskiej, za wdrożenie, wspólnie z samorządami gmin, programu „Rodzina 500+".

7.02.2017: Przyznanie przez Platformę dla Rodziny Katalonia-ONU nagrody „Walczący o rodzinę" dla Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Elżbiety Rafalskiej, za wdrożenie w Polsce programu „Rodzina 500+".

18.03.2017: Odebranie przez Konsula Generalnego RP w Barcelonie nagrody „Walczący o rodzinę", przyznanej Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Elżbiecie Rafalskiej.

5.04.2017: Przekazanie Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Elżbiecie Rafalskiej, przez Konsula Generalnego RP w Barcelonie nagrody „Walczący o rodzinę".

[200] https://www.tvp.info/24278068/cbos-polacy-pozytywnie-o-pomyslach-pis-ale-boja-sie-ich-wplywu-na-gospodarke; https://tvn24bis.pl/z-kraju,74/cbos-polacy-wiedza-o-co-chodzi-w-programie-500-i-go-popieraja,620525.html.

[201] https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/program-rodzina-500-plus-wyniki-po-dwoch-latach/pqmv3ym.

Temat 13

1. Nazwa wydarzenia

Protest lekarzy rezydentów.

2. Zakres czasowy

2.10.2017– 8.02.2018.

3. Okoliczności, przebieg i kontrowersje

2 października 2017 roku grupa lekarzy rezydentów rozpoczęła protest głodowy w Dziecięcym Szpitalu Klinicznym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Wśród ogłoszonych postulatów znalazły się:

a) zwiększenie nakładów na ochronę zdrowia do poziomu europejskiego nie niższego niż 6,8 PKB w ciągu trzech lat;

b) likwidacja kolejek;

c) rozwiązanie problemu braku personelu medycznego;

d) likwidacja biurokracji w ochronie zdrowia;

e) poprawa warunków pracy i płacy w ochronie zdrowia[202].

Organizatorem protestu było Porozumienie Rezydentów Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Lekarzy, ale przeprowadzano go z poparciem Porozumienia Zawodów Medycznych skupiającego 12 ogólnopolskich związków zawodowych i innych organizacji reprezentujących interesy pracowników sektora ochrony zdrowia. Początkowo strajk głodowy podjęło 20 osób w Dziecięcym Szpitalu Klinicznym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. W kolejnych dniach dołączali do tej grupy kolejni lekarze, a akcję strajkową podjęto także w innych placówkach medycznych[203].

W całym kraju lekarze rezydenci prowadzili protest głodowy, oddawali krew pod nieobecność w pracy lub wnioskowali o wykorzystanie urlopu, co w wielu miejscach prowadziło do problemów z obsadą kadrową szpitalnych oddziałów oraz przychodni. Pierwsze rozmowy Ministra Zdrowia, Konstantego Radziwiłła, z protestującymi odbyły się już w nocy z 4 na 5 października. Kolejne negocjacje w Centrum Dialogu Społecznego w dniu 5 października zakończyły się fiaskiem. W dniu 11 października w warunkach

[202] *Stanowisko i postulaty Porozumienia Rezydentów OZZ*: http://www.rezydenci.org.pl/2017/10/02/protest-2-pazdziernika-stanowisko-postulaty-pr-ozzl/.
[203] https://www.polskieradio.pl/9/325/Artykul/1875821,Protest-lekarzy-rezydentow-Kto-bedzie-nas-leczyl.

zawieszenia protestu odbyły się negocjacje z Prezes Rady Ministrów, Beatą Szydło. Zaproponowała ona powołanie zespołu złożonego z przedstawicieli lekarzy rezydentów, innych zawodów medycznych oraz rządu, który do 15 grudnia miałby wypracować sposób realizacji postulatów protestujących. Nie spotkało się to z aprobatą strajkujących, którzy zdecydowali o kontynuowaniu protestu[204].

W obliczu braku porozumienia z rządem na przełomie października i listopada lekarze rezydenci zdecydowali o zmianie formy protestu. Zrezygnowano ze strajku głodowego, zaczęto natomiast prowadzić akcję zachęcającą lekarzy do niepodpisywania tzw. klauzul opt-out, na mocy których lekarze mogli pracować powyżej 48 godzin w tygodniu. Powszechność odmów spowodowała w krótkim czasie problemy kadrowe wielu przychodni i szpitali, w których zaczęło brakować niezbędnej liczby lekarzy[205].

W grudniu 2017 roku doszło do zmiany na stanowisku Prezesa Rady Ministrów (Beatę Szydło zastąpił Mateusz Morawiecki), natomiast w styczniu 2018 roku – do rekonstrukcji rządu. W ramach rekonstrukcji ze stanowiska Ministra Zdrowia zdymisjonowany został Konstanty Radziwiłł, natomiast na jego miejsce powołano Łukasza Szumowskiego. Nowo powołany minister zapowiedział intensyfikację dialogu społecznego z protestującymi lekarzami rezydentami. Ostateczne porozumienie z lekarzami rezydentami Minister Zdrowia podpisał 8 lutego 2018 roku[206].

4. Główne działania zaangażowanych podmiotów relacjonowane w mediach (z datami):

2.10.2017: Rozpoczęcie protestu głodowego w Dziecięcym Szpitalu Klinicznym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.

5.10.2017: Fiasko rozmów protestujących z Ministrem Zdrowia, Konstantym Radziwiłłem.

9.10.2017: Posiedzenie Komisji Zdrowia Sejmu RP z udziałem Ministra Zdrowia, Konstantego Radziwiłła.

---

[204] https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-beata-szydlo-gotowa-na-rozmowy-z-rezydentami.html; http://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103454,22500529,ultimatum-szydlo-rezydent-my-dotrzymalismy-slowa-a-zostalismy.html; https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/premier-nie-przyszla-na-spotkanie-z-lekarzami-czujemy-sie-upokorzeni,780931.html.

[205] https://polskatimes.pl/zaostrza-sie-protest-lekarzy-rezydentow-klauzule-optout-wypowiedzialo-juz-4200-medykow/ar/12772504; https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/protest-lekarzy-klauzula-opt-out,137,0,2395273.html; https://www.se.pl/wiadomosci/polityka/protest-lekarzy-odmowa-dodatkowych-dyzurow-uderzy-w-pacjentow-aa-jiFv-Gtd8-HAkk.html.

[206] https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/jest-porozumienie-lekarzy-rezydentow-z-ministerstwem-zdrowia,813278.html; https://klubjagiellonski.pl/2018/02/20/nie-chodzi-o-same-podwyzki-czego-nas-uczy-protest-rezydentow/.

10.10.2017: Spotkanie przedstawicieli lekarzy rezydentów z Marszałkiem Senatu, Stanisławem Karczewskim, oraz ministrem z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Ryszardem Kowalczykiem – ustalenie warunków rozmów z Prezes Rady Ministrów, Beatą Szydło.

11.10.2017:

– Zawieszenie przez lekarzy protestu na czas negocjacji z Prezes Rady Ministrów, Beatą Szydło.

– Przedstawienie przez Prezes Rady Ministrów, Beatę Szydło, propozycji powołania zespołu, który miałby wypracować sposób realizacji postulatów.

12.10.2017: Wznowienie protestu głodowego wobec nieosiągnięcia przez lekarzy rezydentów porozumienia z rządem.

14.10.2017: Manifestacja protestujących lekarzy pod Kancelarią Prezesa Rady Ministrów.

30.10.2017: Decyzja o zakończeniu protestu głodowego oraz o rozpoczęciu procesu wypowiadania klauzuli opt-out, na podstawie której lekarze mogli pracować powyżej 48 godzin w tygodniu.

11.12.2017: Zmiana na stanowisku Prezesa Rady Ministrów – Beatę Szydło zastępuje Mateusz Morawiecki.

9.01.2018: Zmiana na stanowisku Ministra Zdrowia – Konstantego Radziwiłła zastępuje Łukasz Szumowski.

8.02.2018: Porozumienie lekarzy rezydentów z Ministrem Zdrowia, Łukaszem Szumowskim.

Bibliografia

1. Bagieńska-Masiota A., 2010, *Sejmowa komisja śledcza w systemie politycznym Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa.
2. Banaszak B., 2007, *Komisje śledcze we współczesnym parlamentaryzmie państw demokratycznych*, Warszawa.
3. Baran S. J., Davis D. K., 2007, *Teorie komunikowania masowego*, Kraków.
4. Barta J., Markiewicz R., Matlak A. (red.), 2001, *Prawo mediów*, Warszawa.
5. Bartmiński J., 1993, o *profilowaniu i profilach raz jeszcze*, [w:] o *definicjach i definiowaniu*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin, s. 269–275.
6. Bartmiński J., Panasiuk J., 1993, *Stereotypy językowe*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. II: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 363–387.
7. Bauer Z., 2000, *Gatunki dziennikarskie*, [w:] *Dziennikarstwo i świat mediów*, red. Z. Bauer i E. Chudziński, Kraków, s. 143–173.
8. Bereś S., 2005, *Head-line, czyli psychomachia*, „Nowe Media, Nowe w Mediach", nr 1: w *kulturze pierwszych stron*, red. I. Borkowski i A. Woźny, „Acta Universitatis Wratislaviensis", No 2780, s. 113–138.
9. Biłgorajski A., 2014, (red.), *Wolność wypowiedzi i jej granice. Analiza wybranych zagadnień*, Katowice.
10. Blicharz J., 2004, *Kategoria interesu publicznego jako przedmiot działania administracji publicznej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji", t. 40.
11. Boniecki A. ks. MIC, 2010, *Etyka dziennikarska*, [w:] *Biblia dziennikarstwa*, red. A. Skworz, A. Niziołek, Kraków, s. 748–756.
12. Bralczyk J., 2000, *Manipulacja językowa*, [w:] *Dziennikarstwo i świat mediów*, red. Z. Bauer i E. Chudziński, Kraków, s. 244–250.
13. Bralczyk J., 2001, o *języku polskiej propagandy politycznej lat siedemdziesiątych*, Warszawa.
14. Cegieła A., 2014, *Słowa i ludzie. Wprowadzenie do etyki słowa*, Warszawa.
15. Cianciara A., 2018, *Strategies of the Polish government in the rule of law dispute with the European Commission*, „Przegląd Europejski", nr 1, s. 64–66.
16. Dobek-Ostrowska B., 2006, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Kraków.
17. Duda S., 2018, *Postprawda. Emocje górą, fakty do lamusa?*; https://pl.aleteia.org/2018/01/07/postprawda-emocje-gora-fakty-do-lamusa/ [dostęp 30-09-2018].

18. Fiske J., 1998, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wrocław.
19. Furman W., 2006, *Nagłówek*, [w:] *Słownik terminologii medialnej*, pod red. W. Pisarka, Kraków.
20. Gajda S., 1987, *Społeczne determinacje nazw własnych tekstów (tytułów)*, „Socjolingwistyka" 6, red. W. Lubaś, Warszawa – Kraków, s. 79–89.
21. Galasiński D., 1992, *Chwalenie się jako perswazyjny akt mowy*, Kraków.
22. Góralczyk W. (red.), 2006, *Prawo informacji, prawo do informacji*, Warszawa.
23. Grice H. P.,1977, *Logika i konwersacja*, „Przegląd Humanistyczny", nr 6, s. 85–99.
24. Grzelak A., 2018, *Ramy prawne UE na rzecz umacniania praworządności. Uwagi na tle wniosku Komisji Europejskiej z 20 grudnia 2017 r.*, „Sprawy Międzynarodowe", nr 2, s. 213–230.
25. Iwasiński Ł., 2018, *Fake news i post-prawda. Krótka charakterystyka*, „Przegląd Edukacyjny", nr 2 (109).
26. Jachyra D., 2011, *Trollowanie – antyspołeczne zachowania w internecie, sposoby wykrywania i obrony*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego", nr 656, „Studia Informatica", nr 28, s. 253–260.
27. Kamińska-Szmaj I., 2017, *Język polskiej lewicy. Od Wielkiego Proletariatu do końca PRL*, Wrocław.
28. Karwat M., 2001, *Sztuka manipulacji politycznej*, Toruń.
29. Karwat M., 2007, o *złośliwej dyskredytacji. Manipulowanie wizerunkiem przeciwnika*, Warszawa.
30. Kłosińska K. 2012, *Etyczny i pragmatyczny. Polskie dyskursy polityczne po 1989 roku*, Warszawa.
31. Kłosińska K., w druku, *Potencjał perswazyjny tzw. pasków*.
32. Kochan M., 2005, *Pojedynek na słowa. Techniki erystyczne w publicznych sporach*, Kraków.
33. Kong L., Yeoh B.S., 2017, *The construction of national identity through the production of ritual and spectacle: An analysis of National Day parades in Singapore*, „Political Geography", t. 16, nr 3, s. 213–239.
34. Korolko M., 1990, *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa.
35. Kusiak P., 2011, *Postpolityka. W poszukiwaniu istoty zjawiska*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte", r. III, s. 157–180.
36. Laskowska E., 1992, *Wartościowanie w języku potocznym*, Bydgoszcz.

37. Malendowicz P., 2016, *Marsz Niepodległości, czyli inna Europa jest możliwa*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska", Sectio K, Politologia, t. 23, z. 2, s. 195–197.
38. Malinowska K., Winiewski M., Górska P., 2016, *„Polska dla Polaków, Polacy dla Polski". Przekonania i preferencje uczestników Marszu Niepodległości 2015*, Warszawa, [on-line] http://cbu.psychologia.pl/uploads/Marsz_2016.11.07v2.pdf.
39. Markowski A., Puzynina J., 1993, *Kultura języka*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. II, Wrocław, s. 53–72.
40. McCrone D., McPherson G. (red.), 2009, *National Days. Constructing and Mobilising National Identity*, London.
41. McQuail D., 2008, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa.
42. Mrozowski M., 2001, *Media masowe, władza, rozrywka i biznes*, Warszawa.
43. Niekrewicz A., 2015, *Od schematyzmu do kreacyjności. Język memów internetowych*, Gorzów Wielkopolski.
44. Ociepka B., 2003, *Dla kogo telewizja? Model publiczny w postkomunistycznej Europie Środkowej*, Wrocław.
45. Pałuszyńska E., 2006, *Nagłówki w „Gazecie Wyborczej" (ekspresywna leksyka, frazematyka, metaforyka)*, Łódź.
46. Pałuszyńska E., 2016, *Zmiany w językowej formie nagłówków prasowych*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego", t. LXII, s. 103–115.
47. Peisert M., 2004, *Formy i funkcje agresji werbalnej. Próba typologii*, Wrocław.
48. Pisarek W., 1965, *Nagłówki wiadomości w dziennikach*, „Zeszyty Prasoznawcze", nr 1, s. 31–48.
49. Pisarek W., 1967, *Poznać prasę po nagłówkach! Nagłówek wypowiedzi prasowej w oświetleniu lingwistycznym*, Kraków.
50. Pisarek W., 1969, *Tajemnice nagłówków prasowych*, [w:] *Język polski. Poprawność – piękno – ochrona*, red. S. Urbańczyk, Bydgoszcz, s. 59–69.
51. Pisarek W., 1972, *Frekwencja wyrazów w prasie. Wiadomości – komentarze – reportaże*, Kraków.
52. Pisarek W., 2003, *Perswazja – jak ją widzą, jak ją piszą*, [w:] red. K. Mosiołek-Kłosińska, T. Zgółka, *Język perswazji publicznej*, Poznań, s. 9–17.
53. Pisarek (red.), 2006, *Słownik terminologii medialnej*, Kraków.
54. Polkowska L., 2015, *Język prawicy*, Warszawa.

55. Pluta J. (2006), *Studium wrocławskiego autostereotypu*, [w:] *My, wrocławianie. Społeczna przestrzeń miasta*, red. P. Żuk i J. Pluta, Wrocław, s. 228–260.
56. Płonka-Bielenin K., 2014, *Konstytucja RP wyznacznikiem wolności prasy*, „Roczniki Administracji i Prawa", t. 14, nr 2, s. 33–45.
57. Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Warszawa.
58. Puzynina J., Pajdzińska A., 1996, *Etyka słowa*, [w:] o *zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, red. J. Miodek, Wrocław, s. 35–45.
59. Schopenhauer A., 1984, *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, Kraków–Wrocław.
60. Skoczek T., 2009, *Zasady finansowania mediów publicznych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie", nr 783, s. 69–82.
61. Sławek J., 2007, *Czytelnik uwolniony. Perswazja we współczesnej informacji prasowej*, Poznań.
62. Szpala I., Zubik M., 2017, *Święte prawo. Historie ludzi i kamienic z reprywatyzacją w tle*, Warszawa.
63. Szymanek K., 2005, *Sztuka argumentacji. Słownik terminologiczny*, Warszawa.
64. Ślawska M., 2008, *Tytuł – najmniejszy tekst prasowy*, „Rocznik Prasoznawczy", r. II, s. 117–126.
65. Świątkowska E., 2014, *Źródła finansowania misji mediów publicznych – wybrane zagadnienia*, „Studia Medioznawcze", nr 4 (59), s. 153–163.
66. Tokarz M., 2006, *Argumentacja. Perswazja. Manipulacja*, Gdańsk.
67. Trojanowska-Bis A., Francuz P., 2007, *Rozumienie przekazu audiowizualnego zawierającego „tekst taśmowy" (TV-ticker) przez osoby zależne i niezależne od pola*, [w:] Francuz P. (red.), *Psychologiczne aspekty komunikacji audiowizualnej*, Lublin, s. 67–86.
68. Wichura J., 2014, *Wolność słowa jako fundament państw demokratycznych a jej wielopłaszczyznowy charakter*, „Pisma Humanistyczne", t. 12, s. 193–212.
69. Wojtak M., 2004, *Gatunki prasowe*, Lublin.
70. Zawidzka-Łojek A., Barcz J., 2018, *Wstęp*, [w:] Barcz J., Zawidzka-Łojek A. (red.), *Wniosek Komisji Europejskiej w sprawie wszczęcia w stosunku do Polski procedury art. 7 TUE. Ramy prawno-polityczne*, Warszawa, s. 11–12.
71. Zimny R., 2011, *Постполитика и ее коммуникативные практики (на примере современной политической коммуникации в Польше)*, [w:] *Лингвокультурное образование в системе вузовской подготовки специалистов: сборник*

материалов международной научно-практической конференции, Брест, 19-20 ноября 2010 года, редкол. А. Н. Гарбалев [и др.], под общ. ред. А. Н. Сендер, Брест (Беларусь), s. 27–35.

72. Zimny R., 2013, *Kilka uwag o tytułach wiadomości w serwisach internetowych (na przykładzie portalu www.gazeta.pl)*, [w:] *Cum reverentia, gratia, amicitia. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogdanowi Walczakowi*, red. J. Migdał, A. Piotrowska-
-Wojaczyk, t. III, Poznań, s. 587-607.
73. Żukiewicz P., 2007, *Liderzy polityczni i media w epoce synopticonu, postpolityki i metawładzy*, [w:] *Media w Polsce. Pierwsza władza IV RP?*, red. M. Sokołowski, Warszawa, s. 405–423.
74. Żukiewicz P., 2009, *Liderzy polityczni w polskich komisjach śledczych*, Toruń.
75. Żukiewicz P., 2011, *Przywództwo polityczne. Teoria i praktyka*, Warszawa.
76. Żurawik A., 2013, *„Interes publiczny", „interes społeczny" i „interes społecznie uzasadniony". Próba dookreślenia pojęć*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny", r. LXXV, z. 2, s. 57–69.

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu